

Борис Олійник

ІСТИНА

Борис Олійник

ІСТИНА

*Вибрані поезії
Поєми*

В об'єкті Сент

Видавництво художньої літератури «Дніпро»
Київ — 1976

Ім'я автора цієї книжки, лауреата премії ЦК ЛКСМУ імені М. Островського та Державної премії СРСР 1975 року, добре відоме читачеві.

У нашому виданні вміщено вибрані вірші та поеми Бориса Олійника.

© Видавництво «Дніпро», 1976.

О $\frac{70403-089}{M205(04)-76}$ 75—76

За Борисом Олійником дуже виразно бачиться,— можливо, виразніше, ніж за деякими іншими його ровесниками,— багата традиція радянської поезії. Традиція цілком певна, традиція, що завжди була провідною і славною: публіцистичний ліризм Володимира Маяковського і Павла Тичини, бойовий запал комсомольських поетів, співців «атакуючих ритмів» перших п'ятирічок, мужність, людяність, сувора правдивість поетів «фронтового призову».

Та водночас — і цього не треба навіть доводити — в поезії Олійника стільки ж від традиції, скільки й від живого життя, повітрям якого він дихає, і саме тому він — поет наскрізь сучасний, поет нового радянського покоління, яке сформувалось і змужніло вже в умовах розвинутого соціалізму. А про те, яка міцна кровопосна система єднає це покоління з духовною сутністю його батьків і дідів, поет сам писав не раз, писав пристрасно й переконано — згадаймо хоча б відомі рядки:

Між нас не ляжуть вирвами роки,
Бо ваша кров пульсує в нашій долі...
Батьки і діти... Діти і батьки...
Нам нічого ділить на спільнім полі.

Неповні півтора десятиліття минуло з часу виходу його першої книжки віршів — «Б'ють у крицю ковалі» (1962). Того ж року П. Тичина записав, як це він часто робив, на клаптику паперу: «Знайти в попередніх

померах газет Бориса Олійника вірш. Він хороший, цей вірш. Написати йому» *. Щось привернуло в цьому вірші увагу старого майстра, напевно, та громадянська примота і молода кучерявість серця, яку завжди цинив у поезії автор «Чуття єдиної родини».

Сьогодні Борис Олійник — один з найпопулярніших наших поетів. Щоб переконатись у цьому, досить побачити, як тепло приймає його на літературних вечорах молода, і не тільки молода, аудиторія. Доказом широкого громадського визнання його поезії є присудження йому за книжку «Стою на землі» (вірші в перекладах російською мовою, Москва, 1973) Державної премії СРСР 1975 року; кількома роками раніше він був удостоєний премії ЦК ЛКСМУ імені М. Островського.

Справді, в самому характері ліричного героя поетового є неозцінена якість сучасності, — якщо розуміти під цим соціальну активність мислення, широту інтернаціонального кругозору, привабливу людську щирість і «комунікабельність», прагнення міцно сплавити «поезію» і «прозу» реального життя.

Він передусім поет громадянської теми, усвідомленої широко й органічно, — бо суспільне й особисте не ділиться в нього по різних «відсіках», а вільно переливається одне в одне. Про великі ідеї й справи сучасності він звик говорити впрост, на повний голос, з жаром хорошого поета-пропагандиста, який хоче, любить і вміє переконувати свого читача. Та якщо в інших авторів це інколи обертається риторичними загальниками і якщо від цієї слабкості не вільний бував і сам Олійник, то з часом публіцистичний пафос його поезії дедалі більше насажується щирою, імпульсивною лірикою, відтінюється гумором та іронією, підкріплюється свіжою образною конкретикою, стас, зрештою,

* Павло Тичина. Про час і про себе. Из неопублікованих записів. — «Радянська Україна» від 25 січня 1976 р.

філософічно заглибленим, не втрачаючи разом з тим свого активного наступального патиску. Вчитайтесь, паприклад, у його вірш «На березі вічності»,— як трепетно-особисто звучить у його загальному ораторійному ладі згадка про загиблого па фронті батька («О світе ж мій, світе!!! А я ж уже старший... від батька»). Або — приклад іншого роду — не то іронічна балада, не то притча «Принцип»: загалом відома сатирична тема про те, як негаразд виходить у деяких поетів (чи тільки ж поетів?) з принципами, які вони самі — на словах — сповідують, реалізована тут не тільки через дотепний сюжет, а й через свіжі, вигадливі ритмічні ходи, а крім усього, через таку віршову інтонацію, яка вже не забудеться читачем, ставши справжнім змістовим компонентом твору...

Всяка поезія є в останньому підсумку думою про людину і людський ідеал. Найдорожчий образ радянського мистецтва — образ Леніна — раз у раз вишикає в віршах Б. Олійника з глибокої внутрішньої необхідності: «пізнавати Леніна» означає для нього пізнавати найвище і найсвятіше в сучасниках і наступниках, а також у самому собі. І поет зумів сказати в цій неосязній темі своє вагоме, яскраве слово, паголешуючи передусім на органічній близькості вождя революції до трудящої людини, до народу, тій близькості, завдяки якій Ленін завжди був *на чолі* мас, ніколи не стаючи *над* ними. Звернемо увагу, до речі, й на сміливу простоту художнього вислову, яка в даному випадку досить точно відповідає авторській ідеї:

Як він саркастично сміявся, хлопці,
Коли прирівняли його до сонця!
(—Краще вже,—казав,—коли так напосіли,
Бути своєчасним дощем на посіві).

Люди, чийм життєвим законом є — «по Леніну і діяти, і вірити» — живуть у його віршах і як «предмет»

розповіді, і як духовне знамено самого поета. Поезія Бориса Олійника — поезія ідейної і моральної безкомпромісності: недарма одна з його книг називалася коротко й категорично — «Вибір». Вибір соціальний і політичний, вибір громадянський і етичний, вибір не на словах, а на ділі, вибір, що в слушну годину встас перед кожним, вимагаючи підтвердження вчинком, діянням, а то й самим життям,— ця думка стала в його творчості основою багатьох образів і ліричних (та й не тільки ліричних) сюжетів. А про тих, хто не любить прямого «так» і «ні», хто норовить «знайти середину»,— промовисто сказано в одній його баладі-притчі з воєнних часів: ситуація випаткова, але вона дала авторові змогу в концентрованій формі висловити своє презирство до шукачів боягузливої й шкурної «спасенної середини».

Етичні мотиви постійно й голосно звучать у віршах і поемах Олійника, і це — етика високої громадянської відповідальності, етика героїчна в глибокій своїй основі. Вияви героїзму можуть бути різними, постові більше до серця звичайна щоденна простота героїчного діяння, та простота, яка породила відому «парадоксальну» кінцівку одного з його віршів: «І певісно, кому треба більше хоробрості: космонавту чи хліборобу»,— але й не в цьому річ. Головне, мабуть, у тому, що для Олійника всякий героїзм починається з «первокореня» — з ідеї твоєї особистої вірності обов'язкові і відповідальності за нього. Відомо, що найпростіші істини — найбільші й найтяжчі, і в суворо-людяну їхню суть не стомлюється вводити свого читача ця поезія. Нелегко було йти на самопожертву в роки війни, нелегко в сибірських снігах «ставити промерзлі опори», нелегко буває виявляти громадянську мужність, але... «Але зрозумійте — нікому! Без нього одного — нікому... Крім нас, зрозумійте,— нікому...» («Ми знаєм, для чого жить!»). В свідомості того, що «без мене од-

ного — пікому», — найбуденніша, але й найміцніша, за переконанням автора, основа справді гідної, справді героїчної поведінки людини, ствердженню і звеличенню якої він віддає найбільш яскраві свої рядки.

Борис Олійник — поет зі своїми улюбленими темами, в яких він не боїться повторюватись, повертаючи їх щоразу різними гранями. Так виникають у його віршах і навіть поемах наскрізні образи-ідеї, своєрідні «песучі площини» його художнього світу. Вже згадувалося про мотив вибору, про мотив «первокореня» людської гідності і чесності, так схвильовано висловлений у «Білому вірші на сірому». Це ж саме можна сказати про мотив пам'яті, — про неї, горду «пам'ять прапора і серця», говориться чи не в найкращій його поезії «Урок», про неї, маючи на увазі передусім правду історичного досвіду народнього, він невідступно нагадує: «Вір тільки в пам'ять. Зраджують пам'ять. Та пам'ять — піколи. Затям». Так само пізнаєш Олійника за його мотивом «Царіці Роботи», за його філософічними розмовами з землею і його постійним прагненням відчутти, — як би не сушили йому голову загадки й клопоти нашого «скаженого, шаленого» двадцятого віку, — що він «стоїть на землі».

І, безумовно, його поетична позиція принципово заперечує всяке байдуже й бездумне «ліричне» споглядальництво». В віршах автора «Комуністів» і чілійського тристиху чути напругу великих політичних, світоглядних, моральних конфліктів епохи. Постично прекрасна уявна розмова, яку він мав з помираючим — у трагічні для його країни часи — Пабло Нерудюю:

Я сказав йому тихо:

— Поете, пора.

Ви одходьте, а я вас прикрию покіль.

Я вже все оце бачив на кручах Дніпра

В сорок першим. Знайома... ціль.

На інших регістрах, але з такою ж непримиренністю поет воює проти обивательської психології з її болотним сноком і самовдоволенням («Рвешся в бій. А кому це пада? Хочеш грому — сходи в кіно»), проти всякої фальші і пристосовицтва, проти бездушності й діляцтва, де в кого підкріплюваних, до речі, і зовсім «модерними» технократськими настроями. Чуйний до світлого і високого в житті, він не дуже полюбляє, однак, безхмарні ідилії, його вневисний оптимізм обгрунтовано включає до себе деспотії, шкідливість, нетерпимість до зла. І реалістичну тверезість бачення речей: в колоритному, наприклад, малюнку сучасного села, багатому виразними деталями на зразок — хтось із дядьків, вносячи піаніно до імпрозантного нового клубу, «латунним пальцем раптом дзьобнув клавіш і злякано прикрив кашкетом звук», — не забуто й постать аж ніяк не позитивну, що суне через городи «по чарці пелегальній самограю...» («Село»). Це теж свідомо позиція поета — бачити правду дійсності в її повному і цілісному розрізі.

Не треба думати, що лірика Олійника обмежується лише колом тем громадянсько-публіцистичного характеру. Тут, справді, її головний нерв, але поет, природно, пише про все, що хвилює його, а хвилює й цікавить його багато що в людському житті. Зокрема й те, для чого є піжні, інтимні, сокровенні струни. Часом можна чути думку, що особиста лірика, лірика «вічних тем», у нього, мовляв, біднувата і менш цікава. Навряд чи треба поспішати з подібними присудами. Прочитайте настроєве, ласкаве й сумне, виткане за досить рідкісним фольклорним візерунком «Говорили-балакали дві верби за селом...»; чи маленьку, цікаву тонкими образними переходами елегію «Долоня»; чи «Був чоловік...», де вся бунтівлива емоційна сила — в отих простих констатаціях і в отих «наївних» питаннях: «Був чоловік... І — нема. Як же це, вічний світе? Вернеться

осінь... зима. Прийдуть весна і літо. А чоловіка — нема...», — і переконаєтесь, як багато *може* Олійник і в цьому роді. А відразу ж помічений читачами і критикою вірш «Я спокійно б лежав під вагою століть...» прозвонів у нашій ліриці останніх років, хай буде дозволено так сказати, пеначе стріла, пущена з предавнього Дикого поля, — таким він паспажений темпераментом, вогнем, життєлюбною жагою! Так що шлях Олійника-лірика — це, безумовно, шлях до поетичної й людської багатогранності.

Вір — поет переважно розмовного інтонаційного ладу, «говірної» ритмомелодики. В багатьох випадках, утікаючи від набридлої формальної гладкості вірша, він навмисне робить його ритмічне дихання нерівним, ускладненим, переривчастим, а мову успащує різними прозаїзмами, настирливими вставними реченнями, навіть певними синтаксичними кострубатостями, — аби тільки здолати інерцію застиглої умовності форми, надати поетичному вислову натуральнішого, «матеріальнішого» вигляду, додати до звичних благородних металів лірики важкуватого, але падійного чавуну живого сучасного просторіччя. По-своєму відповідає цьому й система римування — дуже приблизна, розхитана, з переважанням так званих кореневих або, в кожному разі, фонетично віддалених рим і асопаясів (щоправда, як би там не було, але все ж рими типу «Берлін — бурлить», «аптонівка — Антоновичу», «жовто — жовтня» тощо навряд чи прикрасять будь-яку «систему», тут поет просто піддається впливу розслаблюючого безструктурного начала, потенціально наявного в цих прозаїзуючих елементах стилю).

Коротше кажучи, в певних формальних шуканнях Б. Олійник чимось близький таким своїм колегам і майже ровесникам, як, скажімо: Є. Євтушенко, Р. Рождественський, І. Аузінь, із трохи старших — М. Луконін тощо. Але в його ораторсько-розмовному вірші, що вміє

кликати своїх сучасників «па старт і ринг», є й виразні індивідуальні прикмети — передусім той притамований пісенно-фольклорний, калиново-любистковий первень, що ніби аж соромливо, але все ж цілком очевидно визирає з-під «пейлону й лавсану» найповіших віршових форм і прийомів. Як у тому його вірші «Стою па землі»: крізь метелицю «злюбоденних» смів і виразів,— коли «в пас тут, у місті, останні вісті про все чисто па білому світі радіо чистить», коли й сам автор, за його визнанням, «так спритно, як спринтер, петляє між літер»,— раптом таке людське й домашнє: «Здрастуйте, мамо. Оце ж і я». Можна гадати, що тонке поєднання сьогоденної, чуйної до різноманітного життєвого «конкрету» публіцистичності з глибоким ліризмом та відповідно перетвореним фольклорним елементом і далі визначатиме чимало цікавих, принадних рис художнього обличчя Бориса Олійника. Бо він таки романтик і лірик — поряд з усім його тверезим реалізмом і публіцистичним жаром агітатора, трибуна, а часом і дошкульного сатирика!

Як майже в кожного митця, тим більше митця, який перебуває в високодинамічній «першій половині» свого творчого шляху, в його поезії можна знайти і щось спірне, щось недовершене, в тім числі й щось таке, що просто застряло, як може виявитись, десь на півдорозі між хапливою чернеткою і строгим, вивіреним чистовиком. Але не будемо в цьому короткому слові прискіпливими і недантичними,— перед нами поет, який стрімко розвивається, який уже багато зміг і ще більше зможе.

Леонід Новиченко

ПІЗНАННЯ

МАВЗОЛЕЙ В. І. ЛЕНІНА

Цей ритм колош... Цей віковий граніт,
Суворий і скуний на переливи...
І неба молодого синя грива,
І ялиновий теплий оксамит.

Це — Мавзолей... Чіткі квадрати плит —
Історканої типі оборона.
І древнього майдану вільний пліт,
І сонця августійшого корона...

Він тут лежить.

Притомлене крило
Китайка опуска йому на груди.
Чи думалось, що Мавзолей цей буде?
Напевне ж — ні! Та й ніколи було:
Він працював.

А як життя сплигло —
Його в цей Мавзолей поклали люди.

І з того дня вони до нього йдуть,
Минаючи десятиліть ковчеги.
І ця із поколінь безсонна черга
Впадає із минулого в майбутть.

Не черга, ні!

Було тих черг, було...
Вони в горлянках берегів скипали,

Воши змивали відчасм вокзали,
Коли воєнним гоготом ревла,

І примерзали до дверей крамниць,
У хлібних картках звались поіменно...
Та з часом опадала їхня міць
І танула у пісках одподення.

А цю ріку спрямовує любов.
В серцях людських струмить її корішня.
За всіх часів одип у неї рівень,
Що не підвладний змінності умов.

Ніхто не визнача їй етикет,
Сама ріка диктує свої норми;
Увільнена від шорів упіформи,
Вона тече — і гордий її лет!

Тут кожен із своїм обличчям.
Мур

Пересторог не прогинає плечі:
Безпосередня в подиві малеча,
Статечна старість, юності безжур.

Були тут люди вищої краси!
Шипелі їхні дихали походом.
Тут якось похитнувся паркомпроду,
Подейкували: голод підкосив...

Ішов пост з проясненим чолом,
Беріг мислитель роздуми у вічу.
Несло свою засмагу віковичну
Неквапне і розсудливе село.

З чужих країв сюди приходив люд.
Незвичний одяг дивував і тішив.
І дипломати в протокольній тиші
Вклонялися, пильнуючи статут.

Траплялося, сховавшись в собі,
Сюди вкрадався і одвертий недруг,
Аби уздріть прочан із диких петрів,
Що пабивають в молитвах лоби.

О, як йому хотілось, далєбі,
Щоб коліньми сюди товкли дорогу:
Бо варто лише сотворити бога,
То вже й не птука - сотворить рабів.

Та, дивна річ, ішов спокійно люд.
Перемовлялися діди й онуки.
Оп двоє молодят взялись за руки.
Он хтось зустрів знайомого, мабуть.

І тільки як заходили вони
В червону тишу траурного склепу,
Їх очі зацвітали чисто й тепло,
Так, піби стріли друга давнини.

Щіхто тут запопадливо не клявсь,
Не сипав попіл на смиренну маску...
І недруг важко ніс тавро поразки,
Бо він не стільки гніву їх боявсь,

Як впевненої гідності в собі,
Що розтоптала острахи побожні...
Так, армія тоді непереможна,
Коли любов зове її на бій!

А ЛЮДИ ІДУТЬ...

А люди ідуть...

по барханах, болотах і трасах,
Крізь хаці тропічні
па леа байкальських вітрів.
Несуть вони мовчки на кованих бронзоу м'язах
Царицю Роботу — древніпу богів і царів.

Немало пішло їх

за синю межу круговиду,
Зоставивши правгукам на перехрестях доріг
Суворі, як реквієм, пальми в далекім Мадріді,
Елегію верб
і хорали зелених беріз.

Лежать комісари,

прикривши собою планету,

І, людство прикривши,

сини їх на Ельбі лежать.

І, схожі поривом на горді космічні ракети,

Круті обеліски на вічний шикуються старт.

А ми ідемо

по барханах, болотах і трасах,
Узявши від них певтолімість болінь і горінь,
І мовчки несемо на кованих бронзоу м'язах
Царицю Роботу — древніпу богів і царів.

Дрібненьку печаль

відгортають історії хвили,
Міняються дати, і люди, і колір трави.
Незмінно червоним лише застається Вітрило
І курс, розпочатий від Рубікону Неві.

Сердиті Особи

хотіли в своїх кабінетах
Вирішувать долі епох і народів згори...
А люди ішли, підійнявши над серцем планети
Царицю Роботу — древнішу богів і царів.

Крикливі поети,

цвірінькнувши, сохли бадиллям,
Мінялися книги, і пастрої, і солов'ї...
Незмінно червоним лише зоставалось Вітрило
І курс, розпочатий від Рубікону Неві.

Ми звершим Роботу!

На радісне новосілля
Нові покоління увійдуть до пового Дня.
Незмінно червоним лиш буде високе Вітрило,
Бо кров комуністів
кольору
не міня.

Любов Мир Семеня

СТОЮ НА ЗЕМЛІ

«Мамо! Егей, чуєш мене
крізь морози
прогнози,
запоси,
покоси
і перекоси?»

Чуєш?

Може, ти спиш?
Бо вже пізня година.
Каліна,
ялипа
і Україна

сплять...

Та не всі.
В нас тут, у місті,
останні вісті
про все чисто
на білому світі
радіо чистить
густо.

Послухай:
плани,
«на грані»,
ракетоплани,
повини екрана

й літаючі блюда;

та ще про:

зони,

циклопи,

тонни патронів,

число похоронних

з В'єтнаму;

та ще про:

хунту

і хутра,

усяких ультра,

англійські фупти

(украли хуру)

і про девальвацію;

та ще про:

грози,

погрози,

електровози,

серйозний симпозіум,

«Проблеми корозії» —

бесіда академіка;

та ще про:

акції,

пації,

ескалацію,

дезінформацію,

інсценізацію

класичних творів;

та ще про:

сіно,

доїння,

спортивні новини,

маневри і зміни.

Остання хвилинка —

прогноз погоди.

Північ. Але:

дзвонять трамваї,
пари блукають,
в театрах світає,
сон утікає,

і я пишу тобі.

Ти вже пробач,

що так спритно,
як сриптер,
петляю між літер,
порожні, як вітер,
слова незігріті
кладаю на палітру,

бо все ніколи.

Вік такий, мамо:

скажений,
шалений,
шосейний,
атоми й гени
ловлять генії,—

одне слово, двадцятій.

А ще про вірші.

Слухай, як вийшло:

«Білі вишні —
як білі вірші».

Отак ми пишемо!

Здорово вийшло,

правда ж?»

Мати читала,

Головою хитала,

Навіть зітхала.
Взяла олівець
Та й прописала:

«Здрастуй, синку. Я ж тобі казала,
дитино, аби добре вкутував шию,
бо застудишся. А таки допарубкувався!
Мабуть, у тебе жар, бо половини
з твого письма не второпала.
А вишні, їй-бо ж правда, білі.
Мабуть, рясно вродять, бо як молоком обліті.
Так ти, мо', приїхав би? Га?»

Іду!
Вагопи,
перопи,
прогопи
і

перегопи.

Нарешті. Зачепилівка.
Вийшов на Бабенковій. І одразу:
— Сипочку!!! —
Мати...
Баби...
(Діди повмпрали).
Тітки...
Дядьки...
Родичі...
— Здрастуйте, мамо. Оце ж і я.
(Ти диви: заговорив нормально!)

Стою на своїй землі.

В день ясний і в ночі горобині,
В рідній чи в далекій стороні —
Ти в моєму серці, Україно,
Думою Шевченка гомониш.

Вийду, стану рано-пораненьку
На лугів отаву молоду,
Де сини Ватутіна й Довженка
Борозни за обрії ведуть.

До твого ясного неспокою,
До твоїх натомлених долонь
Припаду дніпровою снагою,
Райдугами вистелю твій сон.

А як вечір срібними човнами
Пропливе між парами в саду, —
Над твоїми чистими думками
Зіркою щасливою зйду.

Бронзовим слявом у древнім гербі хліборобів —
Найіменгітїших аристократів труда.

Чи на весіллі, чи в дні поминальні скорботи,
Ти споконвіку на покуті, хлібе, у нас.
Міра єдина роботи й солоного поту,
В формі хлібини зупинений радості час.

Ночі недоспані, недоціловані губи,
Досвітки сизі, жара полуденних небес —
Все у тобі.

Тож на святі вселюдської дружби
Ми тебе ділимо — начеб даруєм себе.

Образу хліба вклонімося.

Сиріч — людині,
Високочолому сїятелю землі.
Істинно, люди: живемо не хлібом сдишим.
Істинно так... коли маємо хліб на столі.

КОМУНІСТИ

I

Чи на свято, чи у будній будень,
В гаморі весіль і новосіль
Ходять поміж нас негучно люди,
Так собі, звичайні, як усі.

Комуністи мирно сіють жито,
Мерзнуть восени па буряках.
Комуністи, отже, вміють жити...
Партквитки лежать у піджаках.

В добрім колі не скупі на жарти.
В гніві — розпікають хитрунів.
І, немов перед космічним стартом,
Трепетно очікують синів.

Вибирають нареченим квіти.
Тужать на асфальті по росі.
Комуністи, отже, вміють жити,
Як усі.

Обладушки скинувши робочі,
У своїй невправності смішні,
Зубрять із пацадками до ночі
Теорему й правила пудні.

Вибивають молодим квартири,
Пишуть вірші, варять сталь і сіль.
Комуністи вміють жити в мирі,
Як усі.

Як усі, спішать вони до праці,
Як усіх, їх потом омива...
Тільки в час критичних ситуацій
Особливі їм дано права.

Коли заgrimить у полі ратнім,
Коли десь прорив а чи провал,—
Їм тоді належаться за рангом
Особливі пільги і права.

II

Політрук прослизнув у бліндаж комроти.

Сплюпув пил, обтрусивсь:

— А не взяв його біс!

Пу й січе із висотки, сволота!

Ледве душу до тебе доіс.—

Закурили.

Помовчали.

— Третій день товчемося біля висотки,

Щоб їй добра не було! —

Скрушно похитав головою політрук.

— Угу,— буркнув комроти.

Помовчали.

— Які люди полягли,—

проковтнув давкий клубок політрук.

— Угу,— затягся ядучим димом комроти.

Помовчали.

— А висотку треба взяти... сьогодні,—

кашлянув політрук.

— Та вже ж...— затоптав цигарку комроти.

— То я покличу комуністів,— тихо сказав політрук.

— Я вже... покликав,—

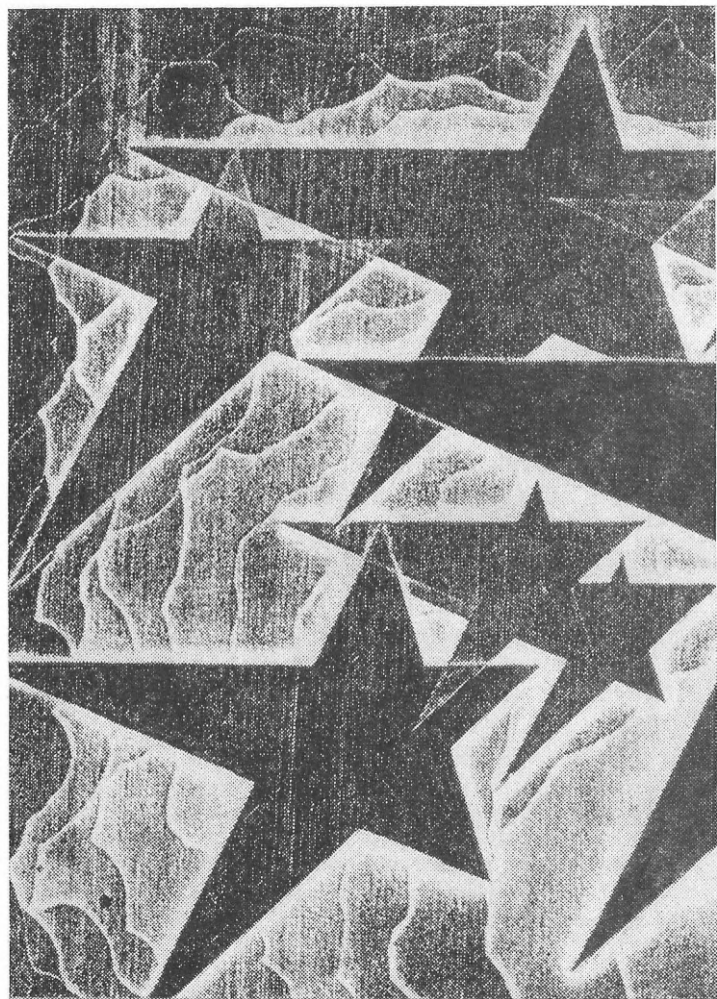
проковтнув давкий клубок комроти.

Документи здали. (Їх отримують діти...)
Ордени і медалі. І — повний парад...

Як усі,
 комуїсти уміють жити.
Та не всі, як вони,
 уміють вмирати.

III

Прийшов із роботи важко,
 пароблений, наче день.
Клопочеться в кухні жінка.
 Вечеря чогось не йде.
Обсіялися півроку.
 Озима, як дзвін, стоїть.
Воно б і не гріх спочити.
 А щось голові болить.
Лежать його дужі руки,
 як молоти, на столі.
Одвічні селянські думи
 снуються біля землі.
Звезли буряки до снігу.
 Вдалася б на сніг зима!
А так наче все — до ладу.
 Та втіхи чомусь нема.
Знічев'я узяв газету,
 і димом заслало зір:
Це ж думалось: після Ельби
 навік зацарює мир.
Не сталося, як гадалось:
 і нині земля гуде.
І так нога заболіла,
 що й досі із фронту... йде.
Поглянув на фотокартку:
 — Сини ви мої, сини.

Вважай, уже тридцять років,
як ви ідете з війни.
Це скільки б Миколі вийшло? —
спіткнувсь об сльозу на мить.—
Напевне, як... Че Гевара
було б йому пині літ.—
І ходить він по кімнаті,
і тихо скрипить протез.
І обеліск біля школи
підвівся, як вічний протест.
Є хата у чоловіка.
І хліб, і до хліба є.
І гарнітур у кімнаті
веселкою виграс.
І слава до нього входить
в парадні — не крадькома.
І між людьми — не останній.
А спокою щось нема.
І важко по тихій кімнаті
пакульгує комуніст.
Завдавши собі на плечі тривогу за цілий світ.

IV

У мене є робота й хліб,
і круглий стіл на дружбу.
І вистача мені турбот
удома і на службі.
Сусіди не минають двір
на свята і на будень.
І все ж тривога, мов граїт,
ляга мені на груди.
Коли заснуть сільські хати,
міста, поля і люди,
Виходить з попелу Хатинь
і тихим дзвоном будить

Далекий хутірець Сонгмі,
і так воли щопочі
Переступають мій поріг
і пропікають очі.
За ними в дверях вириша,
як в рамі із муару,
На повен мармуровий зріст
Ернесто Че Гевара.
І ярим полум'ям гвоздик,
як пагородні знаки,
Світає кров од лютих рап
на партизанським хакі.
Веде мене крізь час і сон,
за чорні перевали,
Де пада колосом Монсон
на серце Гватемали.
І садять в серце чобітьми
топтоп-мокути п'яні,
Аж лава з болю закипа
в артеріях вулканів.
Як рапять грані домовин
плече моє зболіле
Усіх на світі Гватемал,
В'стпамів і Болівій!
Од Пер-Ляшез до наших днів
святі меморіали
Несу на зрачених плечах,
щоб люди не вмирили.
І, підійнявши кулаки
ротфронтівського гарту,
Мене підтримують плечем
тверді сини компартій.

Справді, їм належить за рапгом
Особливе право на віки:
Першими в бою одержать рапу,
Землю пригорнувши до щоки.

Так, мені належаться за рапгом
Особливі пільги і права:
Першому засіять поле ранне
На вселюдські золоті жнива!

Що на терезах совісті
усе на світі золоту
Не переважить мірою
вагу Серпа і Молота.

Нічого нам у спадщину
по закутках не сховано,
Зате ми здобули собі
усю красу духовного,
Зате, коли вже любимо —
то до краплини вірності.
Зате, коли вже мріємо —
то з верховини вічності;
Зате, коли святкуємо
по врожаю багатому —
Усю Планету кличемо
ми за столи побратані;
Зате, коли ми зважусь,
по кому себе міряти,
То тільки — щоб по Леніну
і діяти, і вірити!

Ми чисті перед совістю,
нащадками й Планетою
І правду цю освячуєм
своїми партбілетами!

Коли дрімало сонце в колісниці,
Раптово опеклись мої зіниці
Об тої дивної тривоги джерело.

То був Ельбрус.

На синім полотні
Розпеченого неба до знемоги
Віп плив,
і сяєво холодне округ пього
Лякало і манило дух мені.

Поблякло все. Усе здрібніло вмить.
Змалів я сам, немов зернина проса,
Перед лицем двоглавого колоса,
Якому до колін пайвища з пірамід.

Віп звисока позиркував на дно,
Па пил і дим земної колотнечі,
Немов казав, що є на світі речі,
Які пізнать лиш обраним дано,

Що все мина, як проминуло вже
Мільйони поколінь за сиві городища,
І тільки віп, пізнавши сутність вищу,
Себе і пам'ять часу стереже.

І — сталося!

Ягась мапа стоока
Окутала мене, зманила, повела,
І я, полонений,
пішов на віщій поклик
Великої гори, яка в мені росла.

Зійшовся світ мені на гордому шпилі,
Що переможно плив
у горньому ефірі.

І раптом стало все
таке буденне й сіре,
Таке приземлене на цій старій землі.

Я вже досяг середини гори.
Пекло погам, свинцем давило руки.
Але за всі мої пекельні муки
Дістав я право глянути згори

Па все. Па всіх. І аж — понад усіх.
Здалися люди ростом з мурашину,
Які малі діла вони вершили —
Аж бралоя на гомеричний сміх!

І це — життя? І так я досі скнів?
І так я протирав човна свого днище,
Коли на світі промисел є вищий
Од цих земних скороминущих спів?!

І вирішив я грань перестушить,
За котрою царює інший вимір.
І в захваті безпечному повірив,
Що досягнув межі: «Спилися, мить!»

Спинилась мить.
З Ельбрусом віч-на-віч
Я порівнявся, молодий і сильний.
Довкруг мовчало безгоміння синє
На безмір гіп, на тисячу сторіч.

І жестом повелителя орди
Я на плече гори поклав свою правицю.
В ногах моїх, немов колхідські вівці,
Пливли покірно хмари в пікуди.

— Я єсмь! Я буду! —
вигукнув у світ.—

Ви чуєте мене, безсмертного однині?! —
Та, наче мертвий дзвін, мовчало безгоміння
На безмір гіч, на тисячу століть.

Я так хотів, щоб на землі мій клич
Почули з позахмарної гордині.
Та холодно мовчало безгоміння
На безмір гіч, на тисячу сторіч.

Світ обертався важким маховиком.
Стояв, мов айсберг, не порушений спокій.
І сходила на мене одипокість
Промерзлим до кісток льодовиком...

Я чув, як перст її
торкнувся моїх очей,
Як важко на плече ляга її долоня.
Як біло осіда вопа на скронях
І серцю владно білий саван тче.

І жах мене поїняв сліпий, мов сич,
І скрикнув я: — Верніть мене в людину! —
Та холодно мовчало безгоміння
На безмір гіч, на тисячу сторіч.

І в мить, коли вже мла торкнулась віч,
Коли остання мисль
в холодній кризі твердла,
Чиясь рука,
легка, значуща й тепла,
Торкнулася
моїх камінних пліч.

Стояв переді мною чоловік.
Я б упізнав його серед мільйон мільярдів —
Пальто, в якому вийшов
в листопаді,
Знайомий лоб і сміх із-під повік.

І диво:

я возносивсь на шпилі,
Перед яким Останкінська — малеча.
І все ж я зростом був йому по плечі,
Хоч він стояв ногами на землі.

— Відкрийтеся за всі мої жалі:
Це ж, певне, сталось глибоко непросто,
Що ви, не вельми знакомитий ростом,
А вам до пліч пайвища з високостей,
Хоч стоїте ви просто на землі?

Він звів мене з гніздовища орлів
На отчі ниви і озера сині.

І відповів мені:

— Напевне, сиңу,
Тому, що я завжди
стояв на цій землі.

От зараз глянь на шпиль.—

Я глянув і збілів,
Узрівши наяву велике диво дивне:
Я був з Ельбрусом на одному рівні,
Хоча й стояв ногами на землі.

І, може, вперше так

за всі прожиті дні
Я в давню істину увірував глибоко:
Найвища мудрість в простоті високій.
І той випадок з Фінської затоки
Новітнім сяйвом освітивсь мені.

II. ФІНСЬКА ЗАТОКА

Був сьомий рік двадцятого століття.
Жандармськими тупими чобітьми

Як під ногами чорна, ніби піч,
Встає вода — аж кров од ляку гасне.
Не раз він смерті заглядав до віч,
Але щоб так... памарне і певчасно?!

Щоб так, за безцінь, кипуть під крижину,
На дно чужої Фінської затоки,
Усе, що добувалось стільки років
Із крові й сліз по крихті і зершині?!

Щі, так не мусить статись.

Тричі — ні!!!

Йому на смерть не дарували право
Адреси й імена партійних явок,
Могили побратимів по борні.

Усі, хто впав на сніг,

на лід,

на брук,

Усі, кому столинінської ночі
В холодних ямах чорних одиночок
Довбає серце августійший крук;

Ткачі в протлілих потом сорочках,
Вмуровані в сирі підвали пралі,
Солдати на смертельному привалі
З останнім зойком у скляних очах.

На мить відчув,

як давить у плече

Розхрестя шибениці сучкувате
Із зашморгом, намиленим на брата,
Як кров Сашка його єство пече.

Усе, що він зробив,

все, що не встиг зробити,

Усі не звершені партійні справи
Кричали: «Ні, ми не даруєм права
Тобі на смерть.

Іди. Ти мусиш жити!»

І він ішов.

Провалювався і йшов!

І як відчув опору під собою,
Уперше за життя пізнав до болю,
Що означає в кореші
любов.

Він так іще ніколи не кохав

Цю землю,

тричі кляту і пречисту,
Билину кожну, кожен пальчик листу,
І гул дубів, і хлюпінт перших трав.

Весняний дзвін силиць,

переклик голубів,

Осіпне небо, вмите журавлями,

Рулади іволги

і тихий образ мамі —

Він так іще ніколи не любив!

І в чужині, коли котився грім

Розпечених до білого дискусій,

Земля його укріплювала в дусі,

Яку під серцем, мов дитину, грів.

О, скільки він набачився гординь,

Вождів, що на вершину слави дерлись,—

Метеоритів, що нечутно мерли

У космосі словесних холодів!

Вже так вони кипіли при столі —

Нівроку, в тілі — за велике діло!

Ленін був серйозний чоловік,
Не в брошурках (узяли ще моду!),
Жаль, великих родить не кожен вік,
Але як уродить —

то вже уродить!

А чого це так,— сказали діди,—
Сам до тої істини дійди.

II

Пізнавав я Леніна без екскурсоводів...
Де вже там у трясці екскурсоводи!
Мати у колгоспі від третіх півнів,
Баба день крізь день кривуля на вгороді,
Я в чужих баштанах стрічаю північ...
Батько? На запитання наївні
Навіть озиратись ми не хтіли,
Бо у нашій славній Зачепилівці
Тих батьків на пальцях ми лічили.
Так і ті на поги притомилися —
Узяли собі на поміч милиці.

Дехто замість себе прислав повістки,
Мій — то взагалі пропав безвісти.
Інші, як лягли на дно окопу,—
До сьогодні чесно стережуть Європу.

О такій порі, молоде та зелене, я
Починав, братове, пізнавати Леніна.

Без екскурсоводів, самотужки,
Зошити за поясом, як водиться.
А він мені з читанки гарно мруживсь,
Посміхався приязно, як до родича.

Я до нього зовсім підходив близько,
Певно, лише дітям отак дозволено.

І світились очі глибоким блиском,
І рясніли зморшки, важкі і зболені.

Він моему серцю являвся різний:
Молодий і дужий, сумний і грізний.
То лише з майстерень Худфонду —

на подив —

Він чомусь однаким у світ виходив.

Так, мов не любив на світанки дивиться.
Так, мов тільки й мріяв у кабінеті,
Щоб понад майдани здіймать правицю,
Павіть як хотілося знять кашкета.

А я ж, хлопці, знав, що правиця визнапа,
Окрім того, ще ж і рукою звалася,
Котра білим голубом заметалася,
Коли кров між пальцями з рани бризнула.

А вона ж була і не тільки владною,
А такою теплою і тихою,
Коли білий чубчик хлоп'яті гладила
І в жіпочих косах коханням дихала.

III

Через гони літ, вже не так і зелений,
Я ще глибше, друзі, ішов до Леніна.
Він мені павстріч — небуденний і різний:
Молодий і древній, м'який і грізний.
Гнівно рокотав непідкупністю всею,
Коли гримував я його під месію.
Відвертався од мене, як від поліпа,
Коли аж свербіло пройтись на колінах.
Як він саркастично сміявся, хлопці,
Коли прирівняли його до сонця!
(— Крапце вже, — казав, — коли так папосіли,

Бути своєчасним дощем на посіві).
Хмаривсь, коли, перш аніж вибрать двері,
Я на нього зиркав, як на суфлера,
І радів, і схвально кивав бородою,
Коли був я просто самим собою.
Можна б його довго і дуже хвалити
Мармурово-бронзово і в граніті.

Та ніхто й не проти — як гарний пам'ятник,
Коли він під небом людської пам'яті!

Провели в кабінет.

Лик —

Пемов заскороджена грядка:

Він з далекого хутора

Пішки прибивсь до Кремля.

Доручила громада

Дізнатись, чи все там в порядку,

Від найстаршого, значить.

Чи все до ладу там, мовляв?

Він сідає за стіл,

Непокванний, незграбний, як брила.

Так сідають до столу

Мільйони трудящих людей.

Помолившись про себе

До бога, щоб дав йому сили,

Починаючи здалеку,

Тужну розмову веде:

— Розумієш, Ілліч,

Не туди воно гнеться, їй-богу.

От, приміром, узяти

Хоча б і у нашім селі:

За царя моя нивка

Кінчалася за порогом.

Зараз землю дали,

Так у місто забрали хліб.

Розумієш, Ілліч,
Ми ж не просимо божого раю,
Нам би тільки попробувать,
З чим той їдять коровай...—

І дивився на Лєніна
Тєртий, стривожений ратай,
І були в нього вельми
Пєхитрі й пєсучі слова.

Відказав йому Лєнін:
— А чим я зарадити можу?
Ну, скажіть мені: чим?! —
Хлюпнув зойк у очах і погас.—
Ви не чули хіба,
Що вмирає без хліба Поволжя?..
Розумієте... діти!..
Вмирають без хліба у пас.

Розумієте: мертво
Кричать поїзди і перони,
А страшна голодуха
На цвинтар міста жєне.
Зараз хліб нам потрібний,
Як мир, як свинець, як патрони!
Пам без хліба, товаришу, смерть.
Розумієш мене?

Мовчки слухає ратай,
І вірить, і трохи не вірить,
І підважує мозком
Брєхні й побрєхєньок баласт.
— Ми, товаришу Лєнін,
Народ, пробачайте нам, сирій.
Нам би хліба й до хліба...
А так ми, звичайно, за власть.

І, відклавшись ревно,
Уже до порога рушас,
Заховавши тривогу,
Непаче зерпину в ріллі.
— Може, вип'ємо чаю,
Товаришу, за звичасм?
Бо дорога далека...—
Щідвівся з-за столу Ілліч.

...Обережно поклали
На стіл перед ним скорину.
Пересохлу, аж сіру —
Сіріцу святої землі.
Придивився оратай
І злякано вихрипів: — Синчу,
Ти скажи мені, що це? —
І Лєпін сказав йому: — Хліб.

І побачив оратай,
І раптом побачив оратай,
Що обличчя у Лєпіна
Жовте од втоми, як віск,
Що блаґенький костюм його
Зліва, над серцем, полатаний,
Що синці прозирають,
Як рани глибокі, з-під вій.

...А на сходці в селі
Він піднявся, похмурий і грізний.
Кресонувши очима
В припшклі ряди жупанів,
Він охрипло сказав:
— Отака моя, хлопці, після:
Признавайтесь, де хліб,
Та не гузайтесь довго мені!

І покликавши в свідки
Ісуса і матір божу,
Він таке їм прорік,
Що малим і паперові зась.
Повернувсь до голоти:
— Ви чули: вмирає Поволжя,
Розумієте... діти!..
Вмирають без хліба у нас...

І тоді жупани
Заганяли в утишки патрони...
І знамена із крепом
Схилялись на груди бійців...
Та летіли в міста
Із ядерним зерном ешелони —
Од життя
Повповажні і надзвичайні гінці.

І в дитячих очах
Озивалося небо травневе,
І дівочі уста
Розтулялись, мов дива малі.
І котилось над містом
Пахуче, високе, рожеве,
Тепле сонце,
Як матір'ю спечений хліб.

ДО ЗЕМЛІ

Альфо й омега, колиско і мавзолею —
Земле!

З тебе пішов і в тебе вернусь.
Власні планетки ліплять жуки-скарабей.
Ат, суста...

З тебе пішов і в тебе вернусь.
І оце-то вже — істина.

Як я метався:

і пекло, і рай собі видумав,
Так не хотілось — в піңцо!
Думав: хоч за молитву вчеплюсь.

Але пішло поколінь в тебе
видимо і невидимо,

Земле,—

Тільки ж піхто,

хоч криком кричи,

пазад не вернувсь.

І оце-то вже — істина.

Скільки тебе ми

снарядами й мінами шарпали,

Списом кололи, свинцем поливали!

А ти

Брала до себе, як мати, солдатів і маршалів

Під обеліски, під горбики і хрести.

Тиха моя. Скорбна моя і велика.
Що я без тебе?

 Так собі — сирій суб'єкт.
Он журавель. Хвали небесам пакурлика,
А від землі ж почина і дітей, і себе.

О, серед нас було стільки орлів, що хитали
Небо, мов стріху дідівських осель, та й вопи
На материнських могилах безкрило ридали,
Склавши обпалені крила на віко труни.

Рідна моя!

 Я тут жагуче зачатий
В піч на Купала, як папороть зацвіта.
Верби зітхають. Вишні тремтять, мов дівчата,
Коли парубки кладуть їм смагу на уста.

От я спинився на мить в борозні. Іще тепло
Дихає рапа, аж світ закипає в очах.
Плугом надрізані

 перви оголених стебел
Болем збілілим безмовно кричать.

Земле!..

 Тобі я на рану не висиплю солі —
Я окроплю твою рану цілющим зерном.
В муках пологів із материнського болю
Хай обертається в колос надії вопо.

Ось я торкнувся

 неторканих уст троянди.
От я сахнувся хробака
 і втрапив на кропиву...

Земле свята!

 Я не безгрішний янгол:
Часто з дорідним зерном я сіяв погану траву.

Стерпіла все ти од мене:
і примхи, і вибрики модні,
І колисала дітей моїх, і берегла від пещасть
Земле моя!
У твоїй чистоті великодній
Від гріховиння і я очищавсь.

Альфо й омега, колиско і мавзолею —
Земле,
з тебе пішов і в тебе вернусь.
Власні планетки ліплять жуки скарабеї.
Ат, суєта...
З тебе пішов і в тебе вернусь.

І повернуся!
І мчатиму юно степами,
Доки лупатиме в дітях
мій рід і народ.
В землю перейде скороминущая плоть.
В генах пащадкам перейде незнищсно Пам'ять.

І це так же істинно, як тричі істинно те, що
Після зимової смерті
трава і дерева правлять
Службу незмінно зелену,
як сотні, як тисячі літ.
Стали землею ті,
що починали цей світ.
Інші прийшли, зовсім не схожі. А цвіт
Чисто червоний, як перше,
вінчає калину і прапор.

ОДА НА ЧЕСТЬ 800-ЛІТТЯ ПОЛТАВИ

В думному рокоті древніх, урочих литаврів
Іменем пращурів, що поклопились труду,
В шапі високій вінець благородного лавра
Я тобі трепетно біля підніжжя кладу.

Вісім віків ти стоїш на означеній грані,
Гордо піднявши огранений вірою щит.
В жовтім алюрі орда косоокого хапа
Не осквернила слов'янських твоїх верховіть.

Враг не іспив із криниць твоїх ярого меду,
Підступ коріння русьєве твоє не сточив.
Ти перетнула дорогу ординцю і шведу
Праведним гнівом освячених братством мечів.

Ім'я твоє багряніє в баладах, як ружа.
В Армії Честі, піднявши зорю на крилі,
Вірні сини твої стали на Ельбі оружно,
Власним життям оплативши грядуще землі.

Ловлять антени м'яку твою мову кленову,
Спів златоустів чарує заслуханий світ.
Ворскла півколом, неначе блакитна підкова,
Друзям на щастя дзвенить біля древніх воріт.

В колі народів, де мир у сімействі і згода,
Сива, як пісня, і юна, як орлій політ,—

Сій своє жито на тиху, рахманну погоду
Із рукава, де співа решетилівський цвіт!

Хай не оскудне твоя дароносна десниця,
Щедро підносячи повним, по вінця, цебром
Пісню і яблуко, мед і смагляву пшеницю
Людям — на радість. Планеті — на вічне добро!

Матір Полтаво!

В святому сишівському праві
Іменем пращурів, що поклонялись труду,
В шапі високій вінець благородного лавра
Я тобі трепетно біля підніжжя кладу!

АНТИТЕЗИ

І от я іду по землі.

А земля — кругла,
М'яка, мов гумовий м'яч
у дитячих руках.

Та от я іду по землі.

А земля— квадратна,
Холодна, немов плита
однієї з мільярдів могил.

І от я іду. А земля —

як мати щаслива,
Коли її діти
качають в долонях м'яч.

Та от я іду по землі.

А земля — як матір,
Що всипала попелом коси
пад криком могил.

І от я іду по землі.

А земля — як пісця
Над хмелем осінніх
багатих, бучних весіль.

Та от я іду по землі.

А земля — як реквієм
Над горем обірваних
кулями сподівань.

І от я іду по землі.

А земля — блакитна,
Бо очі усіх коханих
од ніжності голубі.

Та от я іду по землі.

А земля -- сиза,

Бо очі у всіх загиблих —

як попіл померлих багать.

І от я іду по землі.

А земля — цільна,

Опукла, мов яблуко,

як у Сократа чоло.

Та от я іду по землі.

А земля — покрайна,

Мов карта військова

у маніяка на столі...

— Для чого ж тоді на Ельбі

поклали ви круглі голови?! —

Кричить нам у вічі земля

ротами траншей.

— Для того, — відповідаємо, —

поклали ми круглі голови,

Щоб кругла, як м'яч, земля

не захолола в квадрат!

МАТИ

Зупиніться, поети!

Чекайте, не треба...

Мати вийшла на гапок

і дивиться в небо.

Мати дуже висока,

древніша од космосу.

На плечі в неї райдуга

гнеться коромислом.

Приймачі підбадьорливо

сиплють прогнозами.

Мати мовчки ковтає

просолені сльози.

Мати вірить не дуже

професорським викладам:

Ще ж немає од серця

точнішого приладу.

І тривога їй кригою

пада на серце:

«А як з космосу чорного

син не повернеться?»

О, тоді він для хлопців —

одвічною зіркою,

Будуть пафосні вірші

і оклики в збірках!

Будуть довгі романи

й поеми, як ришви...

Лиш ніколи не буде
у матері сина.
І тому вопа йде
за село, на околицю,
І стас на коліна,
і небові молиться.
Та не супте ви брів
і не хмартесь осішньо:
Мати молиться в небо...
на рідного сина.

В сорок шостім котло в полин,
І ми землю, як жорна, рухали,
А як рухали — отже, й жили.

Отже, є і була Зачепилівка!

Але глобус круглоголовий,
Уявивши, що він і справді
Ледве чи не сама Земля,
Одвернувся і прорік пихато,
Що, мовляв, він і так наваптажений
Океанами, і хребтами,
І державами із столицями,
І містами мпогомільйонними,
А дрібниці на кштат Зачепилівки
Взагалі не цікавлять його.

— А хіба це дрібниця, коли
Моя мати побожно надвечір
Дістає з голубої печі
Повновиднй, як місяць, хліб!

А коли вона ранком гожим
Із тітками іде на пар,
І пезмінна її сала
На ручний кулемет похожа!

Що ж, виходить, тобі дорожчі
Алабама з Йоганнесбургом,
Чи Дахау із Бухенвальдом —
Чорні тавра на робах убивць?
Чи Монако — дешева наклейка
На валізі у картяра?!

Але що я тобі доводжу,
Паперова твоя голова!

Бо хіба тобі зрозуміти,
Що, можливо б, сьогодні щезла
Не одна з твого лоба столиця,
Коли б мати моя у червні
Мого батька не провела,
Щоб вдовою тепер сивіти;
І коли б зачепилівські хлопці
Не лягли тоді нагло навznak
Під Варшавою, на Сапун-горі,
Вподовж Ельби і під Берліном.

Не вернулася рота в село:
В сіру землю пішли — не в мрамур.
Може, хтось і намарне...
Та без роти тої не було б
Ні дивізій повних, ні армій.
А без армії тих не було б
І Останнього Залпу.
Вірю в пам'ять і серце людське:
Десь на теплих його півкулях
Є село моє —
Зачепилівка!

СЕЛЮ

Малюнок

Осішня днина опуска чоло.
Далекий обрій — голубе з червоним.
І павутиння малиновим дзвоном
Вколисує у вибалку село.

Та сон ще бродить ген зоддалеки.
Комбайн іще блукає в кукурудзі.
І буряки, лютуючи на кузов,
Погладжують патовчені боки.

М'яким димком розмита далина.
І агробог, поглянувши у небо:
— Оце б дощу,— промовив сам до себе,—
Йй-богу, погорить озимина...

Та то вже в пьому з глибини віків
Озвалася обачність пелукава:
Озимина таки взялась на славу,
На золото майбутніх колосків...

Модерний клуб стира стару межу.
Біля дверей — строката плутанина:
Дядьки незграбно вносять піапіпо,
Не звиклі до крихкого ваптажю.

Внесли-таки. Перекурити звуть.
Один відстав.

І, мов школяр цікавий,
Латунним пальцем раптом дзьобнув клавіш
І злякано прикрив кашкетом звук...

Отара замела хвостами день.
Промчала листопоша конозисто.
Десь вискпнув наполохано транзистор,
Вколотившись об стерню телеантен.

Щі день, пі вечір.

Час відпочива
На цій двозначній і непевній грані.
У чоботях і модному реглані
Пішов додому важко голова.

Вмостився день на сідалі.

Пора.
Виходить місяць, як нова монета.
Із Байконура вкоськані ракети
Спишилися в узголів'ї школяра...

Через городи сизий, як імла,
По чарці нелегальній самограю,
Вминаючи нетрудовий окремць,
Петляє лисом біль і страм села...

Пірнають в сон натомлені батьки
І матері, як радари, чутливі.
Хова рука, велика і красива,
Щасливий ляк тендітної руки.

Когось на пісню раптом потягло.
Десь забухикав довгожителю глухо.
І стихло...

До землі припавши вухом,
Заснуло враз пароблене село.

А десь в містах,
озутих в дим і скло,
Коли охрипло відспівають треті,
Згорають в творчій полум'ї поети
Безмовно,
щоб не розбудить село...

Воно до світу встало
й почало
Викохувати й годувати планету.
Від міста делікатно одійшло,
Щоб не збудити змучених поетів,
Без котрих вже не проживе село,
Як і поет — без хліба...
Піють треті.

XX ВІК І ГАМЛЕТ

Умирало сонце...

важко... червоно...

І коли останній промінь зблис,
Жовтий місяць Йоріковим черепом
Над моєю думою завис.

Вийшов Гамлет з древнього туману
Тихо і повільно, як журба.
Чорним знаком вічного питання
Перед ним схилилася верба.

Суть його, як істина в корані,
Схована у вигинах кори...
Мо', хоч ви на прокляте питання
Відповідь дасте,
товариш принц?!

Але він мовчить. І в думній думі
Його очі голубі мовчать.
Первозданним і одвічним сумом
Ллється плащ із білого плеча.

Я до тебе вийду,
поруч стапу.
Ти повір мені, як в «Отче наш»:
Чорний знак одвічного питання
І мене вербою протина.

Тінь і світло. Спалахи й падіння
Не міняють суті у віках.
Голубом над персами дівчини —
Парубоцька трепетна рука.

Будуть діти і весілля добрі,
Щастя хміль і сопячна сльоза...
Але тихо, як холодна кобра,
З райських кущів зрада виповза.

Ти стоїш одверто і наївно
Пад триклятим:

«Бути чи не бути?»

І регоче кобра з-поза спици,
Заховавши підступ за губу.

Мить — і смерть на біле тіло присне...
Але вік мій чистить галіфе.
І рука сентиментальна принца
На рішучий падає ефес.

НА ЛІНІЇ ТИШІ

I. МОЛИТВА

Як нас опівночі в колисці Землі
Зів'ялі вітри заколишуть,
Виходять суворі мої кораблі
На лінію тиші.

Така вона тиха, незримо тонка —
В одну волосину.
Не здумай її необачно торкати,
Не здумай — як міну.

Хай спить товариство моє молоде,
І небо... і вишні...
Немов намистина, нанизаний день
На лінію тиші.

Вона не розсиплеться в сірій золі
Допоки, допоки
Її напинають німі кораблі
На щогли високі...

Кохайте жінок, випивайте із днів
І сльози, і роси,
Допоки тривожно по тихій струні
Ступають матроси.

Обдурюй на гріш, віддавай у сто крат
Свободі і зорям,

Допоки на бомбах сидять після вахт
Мої комендори.

Моліться ж на них і за них на землі,
І праведні її грішні,
Щоб так і ходили пімі кораблі
По лінії тиші.

II. МІЧМАНУ НЕГУДИХАТИ

Йшов козак з великого походу,
Чорний вус обвис і зажурився.
Туга йому в серці верховодить:
Це вже, пєбораче, її одходився.

Трапився йому в останнім герці
Яничар гнучкий, немов гадюка.
Мірівсь ятаганом в оселедця —
Встиг, паскуда, черкопути руку.

Проводжало товариство з Січі,
Кошовий поворохнув бровою:
— Чень, одволювався, чоловіче,
Так з дівками саме час до бою.

Віз козак з собою не дукати —
Чорний вус, шаблюку та пістоля,
Зупинивсь на узбережжі поля,
Що котило тирсу на Диканьку.

Як поклав за вухо оселедця —
Не в одної зачеміло серце.
Взяв собі він дівку небагату,
Заходився хату мурувати.

Озирнувся, прискалив око хвацько —
Та й поставив... поперед багацьких.

З подивом Диканька гомоніла,
Бороди хиталися повчально.
Врешті нагодилося начальство
На таке богопротивне діло:

— А чи не задумав ти, лайдаче,
Нам порядки встановлять козачі?
Бо якого ж ото біса хату
Не туди, де людські, випирати?..

Кресонув очищами одчайно,
Аж од подиву пригнулись терни.
Відступило злякано начальство:
Крий нас боже, чи не характерник?!

Так і повелось — Нетудихата.
Бавив землю, молотив пшеницю.
Принадбав сипів циганкуватих
Та насіяв дочок смаглолицих.

А як місяць, злізши із стодоли,
Бравсь гострити шаблю до світанку,
Він ішов на узбережжя поля,
Що котило тирсу на Диканьку.

Чорпе море ув очах ячало,
Мати Січ гукала у минуле,
Щоб удосвіта ладнати чайки,
А вечеряти уже в Стамбулі...

Сіялись, росли Нетудихати —
Крем'язні, загонисті, затяті.
Пхалися свої й чужі навчити,
Де їм ліпше хату становити.

А вони, хоч засічи ремнями,
Все одно по дідовій рівняли.

Тільки часом дивна і незвідна
Туга в їхнім серці заговоре,
І не знали, що то голос діда
В їхніх жилах думас про море.

Певно, що купальської години
Дід їм долю угадав по зорях...
У якомусь — не лічив — коліні
Все ж діставсь Нетудихата моря,

По якому одпливли у вічність
Прадідові чайки з-посід вишень...
І стоїть циганкуватий мічман
На тремкій, як волосяна, тиші.

Тільки часом дивна і незвідна
Туга серце молоде проколе.
І чи зна віп, що то голос діда
В його жилах думас про поле?

III. МІЖ СПОКОЄМ І ТРИВОГОЮ

Між небом і морем, між спокоєм
і тривогою
ідуть кораблі, високою йдуть
дорогою.

Вона пролягає по лінії тиші,
по лінії.
І бомби горби свої мляво колишуть,
і ліньки їм.

І тиша тремтить, як напнута струна
над бандурою.

І чайка летить, і кигиче вона
за бурею.

Просолені дні, вітрюганами тижні
пронизані.
В журнал вахтовий черговими по тиші
записані.

Ідуть кораблі, високою йдуть
дорогою.
Між небом і морем, між спокоєм
і тривогою.

*Чорноморський флот,
Н-ська частина, 1968 р.*

МИ ЗНАЄМ, ДЛЯ ЧОГО ЖИТЬ!

I

Норд-остом сліпим обпалені,
Зривають матроси «яблучко»,
Летить романтичне «яблучко»
З підскоком за сивий борт.
Хитається плавно палуба
На хвилях у ритмі ямбовім.
Рожевий патрон, мов ягоду,
Ковтає голодний кольт.

А завтра тривожним спалахом
Рвонеться команда: «Висадка!»
І стріне десант з-за пагорбів
Холодний чужий метал.
Та підуть в атаку парами,
Хитаючись, мов на палубі,
Матроси,
 змінивши «яблучко»
На «Інтернаціонал».

І хтось на зелені парості
Впаде, у вогні обпалений,
І, може, в останнім маренні
Побачить кризь далеч літ:
Шаланду з червоним парусом...
Синів... і далеких правнуків...
І дівчину в синьо-синьому,
Яку ще не встиг зустріть.

А знаєте, він би з радістю
Помріяв у тихих заростях,
Ніж мертвим обняти парості
Йї в очах перекреслить світ.
Але зрозумійте — нікому!
Без цього одного — нікому!
Коли б він не йшов на ворога —
Для чого ж тоді і жить?

II

Двадцятого віку полудень
Планету гойда, мов яблуко,
Ми ставим круті опалубки
І плавим крутий метал.
І, вітер обнявши, парами,
Хитаючись, мов на палубі,
Планету вносимо з мороку
Під «Інтернаціонал».

Аж надто буденна практика:
Він лиш перегонив трактора
В цілину зиму заплакану
І на морозі... згорів.
І, може, в останнім маренні
Він бачив синів... і правнуків...
І дівчину в синьо-синьому,
Яку ще не встиг зустріть.

А знаєте, нам би інколи
Хотілося б слухать опери,
Ніж ставить промерзлі опори
І чистить метал від ржі.
Але зрозумійте — нікому,
Крім нас, зрозумійте — нікому!
Коли ми цього не зробимо —
Для чого ж тоді нам жить?

Світ глибокий, мов колодязь.
Де я в ньому? Крикнув: «Де я?»
Лушко злинуло відлуння
До галактик — од воріт.
Вдалину подаленіло,
Лагідно торкнуло місяць,
Місяць, ніби мандоліна,
Ліна-діна — забринів.
В цьому дивному огромі
Де я? Хто я? — Крапелина.
Крапе... (лише): лина... ипа...
Крапка у кінці рядків:
Строго точних — тополиних,
І задумливих — вербових,
І червоних — калипових,—
Крапка я в кінці рядків.

То, виходить, я — кінцевість?
Ні, виходить, я — початок:
Після крапки починаюсь
Я із нового рядка...
Але що це освітило
Весь огром посеред ночі?
Що це — сонце серед ночі?!
...Матері виймають хліб.

БАЛАДА ПРО ВОГОНЬ І ПРИНЦИПИ

І підступно пашіптував сумнів:

Джордано Бруно,
подивися згори,
Озирнись на всі
чотири сторони:
Папа нависає,
мов хижий гриф,
Кардинали в чорних сутанах,
як ворони.

Джордано Бруно...
А час витіка,
Смерть, мов командор,
крокує бруком.
Скоро невмолимий,
як зло, Ватікан
Смолоскип до ніг
покладе твоїх, Бруно.

Джордано Бруно,
а для чого все це?
А для чого все це,
Джордано Бруно?..
Розпадеться попелом
твое серце,
Як у суховій
ординарна брушка.

Може, їй не згадас
 ніхто ніколи...
Тільки буде небо,
 як завше, виснуть.
Колисатимуть
 голубі гондоли
Про чиясь коханья
 одвічну пісню.

Джордано Бруно!
 Подумай востаннє,
Слухай-но...
 В житті, як у лотереї...
Істині од того
 гірше не стане,
Коли ти відмовишся
 від неї.

Ах, чом він не покався, дивак,
Ну, не навсправжки... тільки на трибуні.
І все було б: життя і... переляк,
Хіба що не було б Джордано Бруно.

КРЕДО

Кантата

I

Я — комушіст.

І цим усе сказав.

Я — від коріння. Я — із первовіку.
Діла мої, буденні і великі,
Відкриті перед людством, як сльоза.

Оцінюй, світе, на вагах доби
Усі мої долання й перемоги.
Та пам'ятай: в незвідане дороги
Я першим клав. Собою. І — в собі.

Я важко йшов.

Мене вогонь хрестив.

Темниці облягали, ніби скелі.
Та з мороку устами Кампанелли
Я Місто Сонця людям провістив.

Увесь, як є, стою на видпоті.
Мені нема що від людей ховати:
Ось мій поріг. І отча моя хата.
І хліб, і сіль, у простоті святі.

Я сію й жну.

Хай спека їсть дощі,

Хай палить сніг ще неокріплу прорість,—
Я йду!

Мені не дозволяє совість
Негоду пересидіти в куці.

Я чую, як міщух мене пасе
Очима, що одвік не знали неба:
«Чого спішиш? Тобі найбільше треба?!»
Відповідаю:

«Не найбільше — все!»

Бо я стою на крутизні стремлінь.
Мене чатують в пильному безсонні
І мертві очі двадцяти мільйонів,
І очі всіх грядущих поколінь.

II

Я — не аскет...

Мов скрипка ручая,
Я лебедів у дивному звучанні,
Коли при солов'їному світанні
Прошепотів безсмертне: «Ти — моя».

Ніхто ніколи так ще не любив!
Згортали крила люті трамонтани,
І зорі, як пелюстки, треметали,
І світ увесь по вінця голубів...

Ніщо вселюдське не чуже мені:
Смагляві дні, і почі чорноброві,
І сон гаїв. І гук новобудови,
І перший промінь у твоїм вікні.

III

Коли тебе обсядуть при меду
Товариші по ювілейній учті,
Я тихо й непомітно, ніби учень,
Стоятиму в останньому ряду.

Та коли грім паде на твій посів
І чорний ворон крилами закреше,—
З рядів останніх я рвонуся в перші
І горе поділю, як хліб і сіль.

IV

Я гордий, як козацький предок мій,
Що перед можними не скинув шапки.
Я не просив у бога ласки й шапи,
А чорта весело гукав на бій.

Та з непокритим молодим чолом
Стою, схилившись у пшеничнім німбі,
Пред образами матері і хліба,—
І меч мій проростає череслом.

V

Такий, як є, стою на кружині.
Мені нема що від людей ховати:
Он сад цвіте. Он... одцвітає мати.
Он батьків сміх... у рамці на стіні.

Стоять баби — в онуках квіт їх днів.
Стоять тітки у бабиному літі.
Дядьки — зніяковілі, піби діти,
Від сяєва державних орденів.

Це — мій народ. Спогорда не дивись,
Що руки в нього з праці вузлуваті,
Душа ж його пречиста, яко свято,
А в серці дума й пісня обнялись.

Я весь у нього. Весь він — у мені
Своєю колосковою судьбою:

З веселим сміхом попад градобої,
І з павутинням думи по стерні.

Зоря любистком пахне над Дніпром.
Пливуть отари в надвечір'я з паші...
Це все — моє. Це все довіку — наше.
Але й твоє, коли прийшов з добром.

Заходь у гості.

Ось моя рука,
У щедрості падійна й незрадлива.
Вона розквітне гілкою оливи,
Коли відчус щирість купака.

Та як відчую на долоні знак
Підступних пальців
В метушні лукавій,
Моя десниця в знепависті правій
Злютується в ротфронтівський кулак.

Від імені святих отецьких рап,
Від імені знамен моїх урочих
Я кипу в очі хижій поторочі
Коротке, як удар: «No pasaran!»

VI

Гуде планета в буднях, як вокзал.
Встають проблеми, тихі і великі.
Рішуче написав в анкеті віку:
«Я — комуніст».

І цим усе сказав.

м. Нью-Йорк

ТРИПТИХ ПИЛЬНОСТІ

I

Під колесами

сивий асфальт бурлить.

Гомонить, гоготить і мовчить

Берлін.

Теплим літєплом

хлюпає сміх на дівчат...

В крематоріях печі

чавунно мовчать.

Урочисті бабусі

гойдають вшучат...

Їх діди під Полтавою

криком мовчать.

В чорних пінах рейхстагу

шугають сичі...

Під гранітною брилою

Тельман мовчить.

Б'ють годинники північ,

вкладатися час...

На губах у коханих

цілунки мовчать.

Спи, Берліне,

на білих хмаринах перин...

Тільки б совість твоя не заснула,

Берлін!

II

Тихо спустивши портьєри сірі,
День переходить в останню фазу...
Бродять по Веймару Гете і Шіллер,
Бродить по Веймару стомлений Фауст.
Що ви шукаєте, душі бенкетні,
В цьому дарованім богом осяпні?
Раю земного?

Стривайте, а де ж ви
Ліпшого знайдете од Саксонії?
Краще вертайте додому...
Смеркло.

Далі не треба.

Куди ж ви... в провалля?!
— Пекло? — спитали.
— Аби ж то пекло!

Там... Бухенвальд.

III

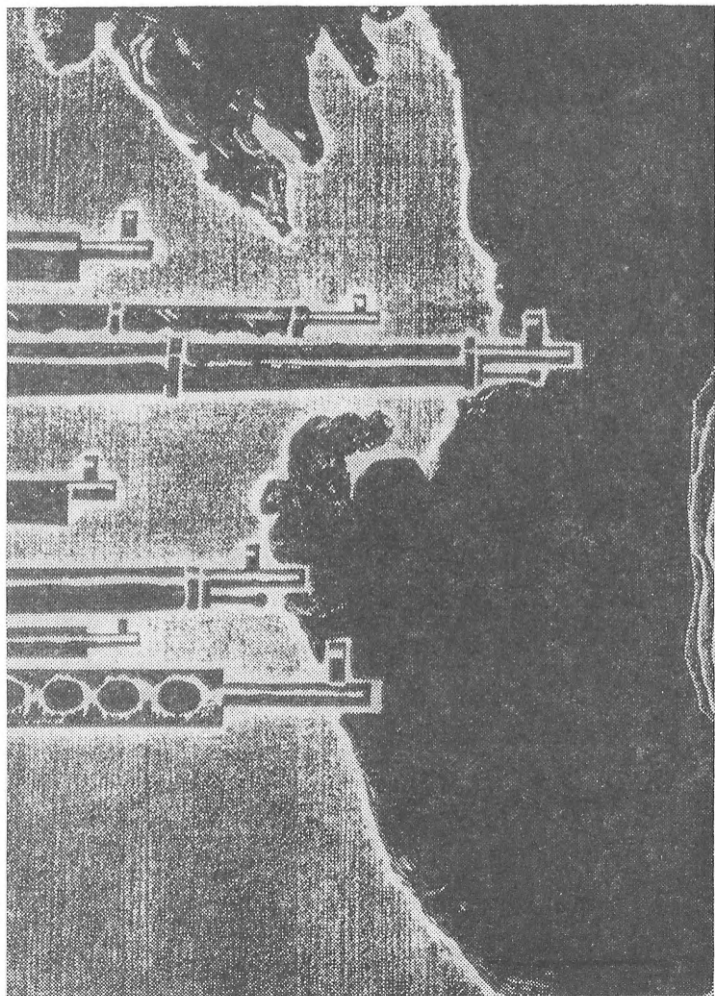
Темінь, пеначе вогка промокатка,
Вишила день

і вмирас, приречена...
Не сплять провокатори!

Не сплять провокатори,
Кулі не сплять,
Німеччино!

Але докрушує

кригу темені
Дзвін Бухенвальду розпечений.
Рапок сурмить, Німеччино!
Вірю в твій день, Німеччино,
Зачатий на крові Тельмана!

Коли наступили на горло йому крамарі,
 А він заспівав матерів своїх
пісню велику,—
 В могилах високих прозріли сліпі кобзарі,
 Щоб знову од болю страшного
осліпнуть навіки.

І холодно стало, і тихо, немов у труні.
 І жах заповзас убивцям в порожні кобури.
 І глухо бандури гудуть на тривожній струні.
 І стука Хатинь кулаками в обвуглені дні.
 Рокочуть бандури — на бурю! — рокочуть бандури.

III. ПАБЛЮ НЕРУДІ

Я упав під Саптьяго на брук
не один.
 Небо зблідло в холодному сяйві ракет.
 Куля, як в сорок першим, просила води.
 Поруч мене вмирав Пост.

Патрулі гупотіли у скроці землі.
 Щось знайоме було у зловісній ході.
 В генеральських погонах, немов у дуплі,
 Ворушились гадюки руді.

Я сказав йому тихо:
— Поете, пора.
 Ви одходьте, а я вас прикрию покіль:
 Я вже все оце бачив на кручах Дніпра
 В сорок першим.

Знайома... ціль.

Зрозумійте, Поете: я — просто солдат.
 Ви ж — історія Чілі і пам'ять сама.
 Коли скосять мене, інший займе квадрат.
 Вам же, майстре, заміни нема.

Одказав: — Я люблю ваш красивий народ.
Ваше небо глибоке і діло ясне.
Б'ю доземно чолом з кордільєрських висот...
Але й ви зрозумійте мене:

Генеральські погони — то, зрештою, тлінь.
Комендантська година, як мить, промине.
Та коли в мою землю вчепилася тінь,
Я — при ній, зрозумійте мене.

Перша куля — у пам'ять.

Я ж — пам'ять землі.

І якщо мене вирвать, немов корінець,
Генерали полегко зітхнуть при столі:
Вже як пам'ять відходить — кінець.

Я залишусь довіку у рідній землі,
Як вулкан, що в собі не погас.
Як прихована іскра у сивій золі,
Що чекає на судний час.

Повертайтеся додому.

Та доки ще світ,—

Розкажіть, прокричіть, не простіть!
Я з поезій звезу вам до Києва міст,
Котрий витрима наступ століть.

...Над Хрещатиком — тиші оливкова віть.
Манять сни голубі в неземне...
Але ж серце моє під Сантьяго болить!
Я — солдат. Зрозумійте мене.

КІНЬ

Найсину Кулієву

Ярим, віщим огнем
в горобині югу
Освітило слова до єства, до ядра:
«Чорний кінь умирає на білім снігу...»
Чорний кінь
на снігу
вмира.

Чорне полум'я гриви
згаса на снігу.
Ворон грізно сурмить у ріг.
«Ти прости, вірний коню, мосму врагу —
Він цю кулю для мене... беріг.

Він давно вже за мною
іде по кривій.
Я давно його чую крок.
Я гукав йому: вийти на чесний двобій,
Але він у засідці мовк.

Як тепер мені жить в неоплатнім боргу?!
Краще б я... на холоднім снігу?

Кінь сказав: «Ти — мужчина. І годі плачу.
Я інакше не міг... прости.
Я сьогодні по-братськи собою плачу,
Ти ж за нас, за обох сплати.

Це одвічний закон у двобої, затям:
(Да не спитьсья своєму врагу!),
Я за постріл його заплатив життям.
Ти одині у нього в боргу».

Чорний кінь умирає на білім снігу...
Зостається лиш вічність і мить,
Та ще постріл,
записаний першим в боргу,
Та закон невідступний:
платить.

ПРО ПОЕТІВ

Пробачайте поетам
Дивацтва незлі:
Небагато поетів
Живе на землі.

Воши в муках по світу
Шукають слова,
Хоч не кожному папороть
Квіт розкрива.

Дивна доля поетів
Блукає в житах:
Умирають пости,
Бува, за життя.

Спробуй, визнач напевно
Поетову путь:
Адже часом поети
Й по смерті живуть.

Обережне міщанство
Здала їх мипа.
Ім приписують з лишком
Жінок і вина.

Дипломований фізик
Хихика в жилет:

Мов, згоріла поезія
В соплах ракет...

Все ж сховайте в портфелі
Усмішечки злі:
Небагато поетів
Живе на землі.

Умира обиватель —
Хоч верть, а хоч круть.
А поети ж, бува,
Що й по смерті живуть.

Одрокочуть ракети
Й розтануть в імлі.
А поети залишаться
На землі!

БІЛОРУСІЇ

Три берези ростуть. А четверта — вогнем.

О, прости!

Ти прости мою пам'ять,

хоч право твоє — не прощати...

Будуть весни коханим писати зелені листи.

Та ніколи не дійдуть вони

до четвертого адресата.

Став я сивий, як лось. Став я білий, мов ядерна тінь.

Впали очі мої на обвуглену землю дощами.

Ти простила б, як мати, цю пам'ять жорстоку,

Хатиць.

Але хто ж — коли спалена ти — буде пам'ять прощати?

Ти прости. Я не смію торкатися зболених ран.

Та коли мені вечір погасне останнім стаккато,—

О, дозволя, Білорусь,

перейшовши печальний курган,

Край беріз твоїх тихих

замисленим явором стати.

...Хоча б оддалік.

м. Нью-Йорк

СКОВОРОДА І СВІТ

*До 250-річчя
від дня народження
Г. С. Сковороди*

I. СЦЕНА

По сірих стернях втомлених полів,
В медовій тиші зрілого поліття
Гарбою за покорою волів
Рипіло вісімнадцяте століття.

Уже пороги вкрила сивина:
Пішли універсали на підметки.
Уже гоноровита старшина
Клейподи обміняла на мастки.

Така задуха — вікна одчини!
Якби не сирівець — хоч до могили...
Колишні рівні під мечем війни
Своїм хорупжким збіжжя молотили.

Гуляла по мастках старшина!
Під чаркою хапалася за славу:
Таке хоч у похід сурми, їй-право,
От тільки... де ті в чорта стремена!?

На ранок, обважнілі від снання,
Пожадно одсвіжались з криниці.
І сухо торохтіли рахівниці,
Мов креймахи із-під копит коня.

Позиркували на сусідів тин:
«Хоч би теля... чи півня попід стріху».

Та все хвалили вдатну Розумиху,
Що синові дала і брови, й чин.

— Що — ти ж диви: сіряк із сіряків,
А певно, має чоловік кебету,
Коли аж під крилом Єлизавети —
Хе-хе... кахи... гніздечко звить умів!

Жили.

Тини плодились, мов кролі.
І тепло так, і ситно.

От ще тільки,
Аби не той... у чорнім, як шуліка,
Що наступа на рідні мозолі,

Що не дає похрамувати всмак
І на похмілля виспатся в барлозі.
То в глупу піч сколошкає собак,
То костуром загрима на порозі:

— Гей, ви, погрязли в смальці і гульбі,
Ну, раз би чесно глянули на себе:
Як недостойні праведного неба,
Хоч землю не паскудьте по собі!..

То сяде край дороги, між дітьми,
В уста солодкі поцілує флейту —
І так воно заскімлить під грудьми
Оте... забудьте, що й згадати де там...

І запече щось схоже на журу,
Якась тривога скинеться в задусі:
Отак, бува, здригнуть домашні гуси,
Коли з-під неба заголосить: «Кру!»

— І де він взявся, бий тебе громи!
Чи ми найбільше завинили в світі?

Ну, хай казки розповідає дітям.
Але за що карасмося ми?!

Безсмертний обивателю,
агов!

Ти не такий простак, як дехто дума:
Побивши диваків камінням глуму,
Ти згодом їх чіпляв до корогов.

І вчив пацадків:

— Поклоняйтесь небу,
По наших... славних вивіряйте путь...—
Бо добре знав: як підуть діти в тебе,
То першого ж тебе камінням заклують.

II. ВИХІД

Межа росла. Парод косив і сів.
Ревли воли. Хрестилися млини.
В шкапових чоботях ішов чудний месія,
Розхитуючи костуром тиши.

Варили борщ і затірку Чорнухи.
На сонці вигрівалися коти.
Собаки ледь підводили хвости,
Ліниво позираючи на мухи.

Так пахло погребом Середньовіччя,
Якого не торкнувся Ренесанс,
Що, аби й мамонт трапився на вічі,
Ніхто б в Європі не подивувався.

В оцім спекотнім полудні без руху,
Коли в криницях позіха вода,
Розсуцувши плечем малі Чорнухи,
В будучину ішов Скворода.

Біля воріт стояв похило Сава.
У пилюзі купались горобці...
А світ уже читав грядущу славу
Крізь грань сльози на маминій щоці.

III. ДІЯ

Покіль народ стирив солоний піт,
Поки там землячок Олекса Розум
(І повезе ж людині: фаворит!)
Припудрював септиментальні сльози
(«Ах, як співає малоруський рід!»),
Покіль гукали дзвони мідночолі,
Що в гості йде цариця молода,—
У братській школі
на старім Подолі
Себе ліпив Грицько Сковорода.

В келійній тиші шепотіли пера,
Спливав пісок в годишниках і мер.
І наслухав замислений Копернік
Високу музику небесних сфер.

Літа гатили копцями в брук,
Життя пливло від Удаю до Стіксу:
В ту мить, як Галілей себе одрікся,
Кипджал заносив непохитний Брут...

Він світом жив.
Чолом здолавши стелю,
Ставав одною із вселенських гір.
Його ще згодом заберуть в капелу —
Всолоджувати августійший двір.

Ще намагатиметься фаворит,
Упавши в малоруські септименти,

Змапати земляка у позументи,
Але його не ушіймає світ!

Бо знав: що нижче пахилеє спину
Твій рід під каменем тяжких турбот,
То вище право падає на сила:
Відстояти перед людьми народ.

IV. РИМ

Одного дня притихне вічний Рим, ·
Коли в його праісторичну браму
Увійде з небагатими саквами
Припалий пилом дивний пілігрим.

За ним, смагу зітерши на губах,
Бочком протиснується дядьки чубаті.
І кожен чемпо здійме бриль крислатий
На гашку міста о семи горбах.

І вийде їм назустріч гордий Рим,
І з подивом оступиться гординя,
Коли на чистій, мов сльоза, латині
До нього заговорить пілігрим:

— Поети! Мудреці — мудріші змія!
Не поминайте нашого коша.
Це — мій народ.

Покіль він жне і сіє —
Я говорю. В устах — його душа.

Вергілію, Таціте і Сенеко!
Прийдіте.
Обнімійте моїх батьків.
Я відчуваю день той недалеко,
Коли мій рід промовить до віків.

Його мовчання — золота кришця.
Я — тільки посланець його коша.
Він ще запросить вас, безсмертні,
до світлиці,
О, ви ще визнаєте, яка в нього душа!

При Колізеї, мов при повній чапні,
Стояли вище хмар і журавлів.
І золотили тоги патріарші
Від сяєва чорнухівських брилів.

V. ІНТЕРМЕЦЦО

Тяглись повільно в сутінках підводи
Чумацьким пляхом млявої доби.
А він ішов. А він народ підводив
На рівень його ж власної судьби.

Минають дні, і почесні, і слава,
Спада кохання перозквітлий цвіт.
І тихо тужить ластівка чорпява
Їому услід вже, мабуть, двісті літ.

Він усміхнеться м'яко і печально,
Він прошепоче лагідно: «Прости.
Я повернусь в педілю у клечальну,
Колп...

зумію до народу дорости».

Іде. І сяє на погожу днину
Пшеничний бриль довкруг його чола.
І золотіє на старій свитині
Безсмертна у трудах своїх бджола.

VI. УТВЕРДЖЕННЯ

Іще пад ієрогліфами світ
Схилявсь, як псул, над новим капоном,
Та вже з'явивсь в родині Шампольйонів
Отой, що вирве тайну в пірамід.

Ще не було Чорнух ані Полтави,
Батий ще не збирав свою орду,—
Та вже слов'янство здобулось на право:
Подарувати нам Сковороду.

Ніщо піколи не минає марно:
Ще тільки-но збиралося на світ,
Та вже давно дозрів шляхетний мармур,
В якій ім'я його вкарбує світ.

Хай ляже на могилі незабутній
Простий вінок... ромашка і чебрець.
Але хіба він формою в майбутнім
Не пагадає дантівський вінець?

МІКЕЛАНДЖЕЛО

Диптих

I. ДАВИД

Коли вже Рим, що їй небу не коривсь,
Прелати хижі довели до торби
І на його святині крутогорбі
Чужинець вигнав пастися корів,

Коли криваві чвари напівець
Не те що славу, навіть пам'ять стерли —
Великий флорентієць взяв різець,
Щоб зблиснув у нітьмі, як владне берло.

Одрікшись насолод, пустих і марних,
Суворій, мов етруський кипарис,
Він увійшов, як дух, в каррарський мармур
І з мармуру

Давидом
возродивсь.

І перед ликом його
бог війни
Зів'яв і заметався, як лисиця.
І раптом схопились флорентійці:
Чиї ж гріхи оплачують вони?!

Стояв він, як Давид, на пружі часу,
І на чоло, не скорене богам,
Лягали: горній одсвіт Ренесансу
І тінь від інквізиторських багать.

II. ТВОРЕЦЬ

Сутулий чоловік з мішками під очима,
У фарбі й глині вимоклий до брів,
Востаннє пензлем лінію провів
І зморено припав до весвіту плечима.

І грішна мисль прийшла, як пізній гість:
«Ачей, наплутав в біблій біограф,
Коли шість день позичив Саваофу
На сотворіння світу.

Стократ шість
Ночей і днів спливала потом стеля,
Аж доки я змодлював цей світ
У призерку Сікстинської капели».

...Він падав з піг. Земля ходила кругом.
Та ще до всього, перший між пікчем,
Погрязлий в марнолюбстві Юлій Другий
Над ним висів з оголеним мечем.

Здавалось папі, що підступно довго
Цей впертий маляр фарби свої мне.
Кричав, що з риштовань його турне,
Коли він, врешті, не послуха бога.

Похмурий майстер клав за ниттю нить,
Позиркуючи скоса на підлогу.
І думав: перше, ніж лякати богом,
Його, владико, треба ще... створить.

А день згасав,
і гасла в пальцях сила.
І вже налитий втомою ущертъ,
Він раптом вчув з далеких перехрестъ

Пророчий скрик дельфійської Сивілли:
— Звершилось!

Відділилися вода і твердь!

Та світ ще спав, хоч був уже во плоті.
Він лиш тоді почав одвічний рух,
Коли маестро взяв стилло до рук
І вивів стомлено:

«Вуонагготи».

...Сутулий чоловік з мішками під очима
Повільно опустивсь з риштовань, як з рамеґ,
І тільки-но припав до всесвіту плечима —
Заснув, як бог, на семисотий день.

Коли в кашелу папа вдерсь сердито,
Щоб, врешті, давні паміри здійснить,—
Вже стелі не було: кружляв сферично світ,
А на підлозі спав сутулий... Вседержитель.

Повільно проступа
таємний знак ключа.

О, скільки поколінь
шукало тайну знака:
Оракули й жреці. Великі і малі.
Але пливли ключі за сивим зодіаком,
Сховавши тайну при лівому крилі.

Не раз планету бив
мороз глобальних зміщень,
І вмерла не одна у космосі зізда,—
Але пливли ключі,
і повертали віщо
Крізь втому і віки
на тайний клич гнізда.

В старе, як грішний світ:

— Я вас любив...

Дві вічності лицем одна до 'дної стали.

Спинився поряд час

на відстані руки.

І мовчки ждуть його

пороги п'єдесталів,

Щоб він присів спочить з дороги

у віки.

БАТЬКИ І ДІТИ

НА БЕРЕЗІ ВІЧНОСТІ

В колонах.

Поротно.

Крізь поніл, і бронзу, і мармур.

З непам'яті.

З пам'яті,

з виру морського і суші

Солдати,

матроси,

сфрейтори і командарми

Суворо проходять повз нас,

і грядущих, і сущих.

Проходять

поротно

в погонах, у личках, в петлицях.

Біжать до воріт

матері, наречені, дружини.

І дивляться,

дивляться в лиця,

як злякані птиці,

Шукають, питають:

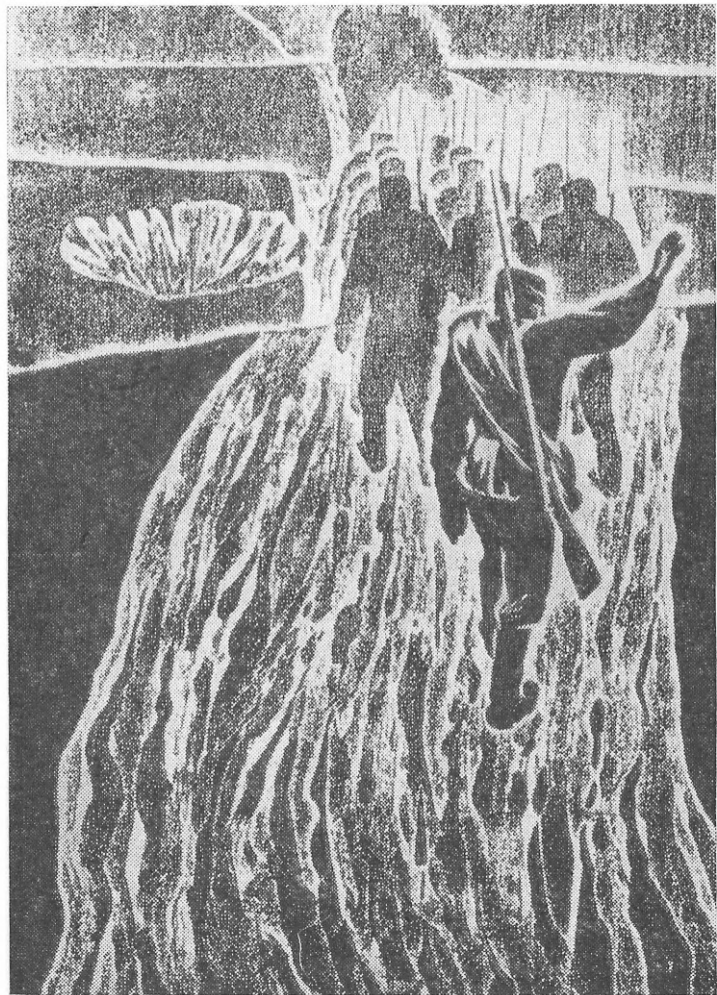
хто мужа, хто брата, хто сина.

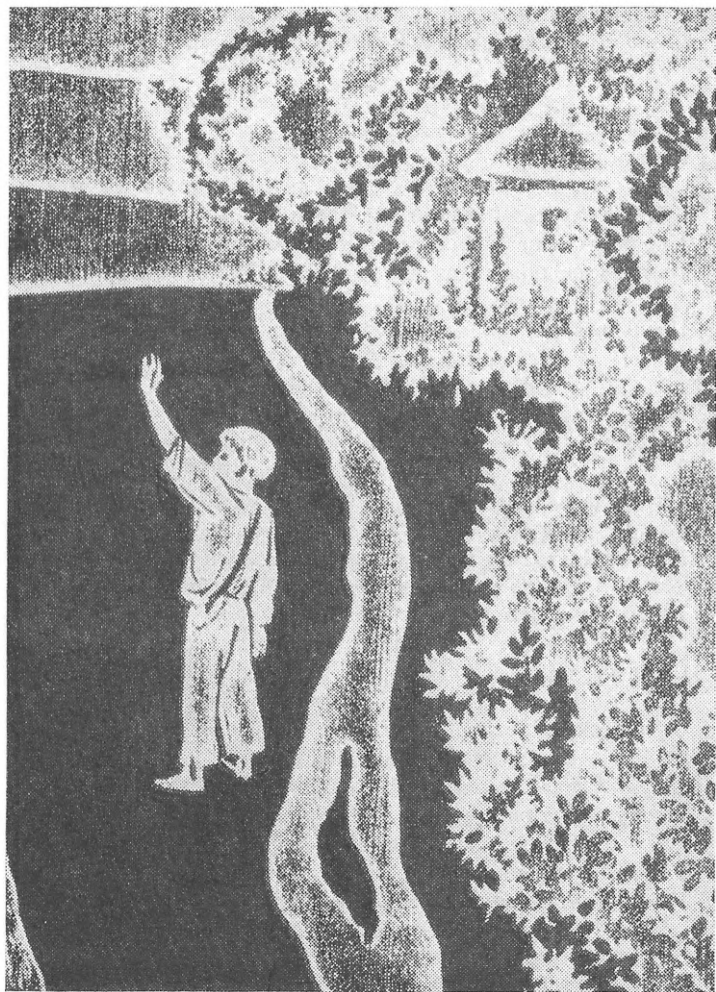
Проходять повільно,

неначе тумани осінні.

Велике мовчання стоїть,

як гора, над світами.

І раптом цю тишу
 павиліт пронизус: «Сину-у!»
І десь із колони,
 як з берега вічності: «Мамо-о...»

Біжать од воріт
 матері, паречені, дружиши.
Злітають хустки і лягають на трави снігами.
І кришиться небо від зойків згорьованих: «Сину-у!»,
І листом осіннім спада над колоною: «Мамо...»

Проходять,
 проходять —
 і несть їм кінця і начала.
Шукаю між тих, що безвісти... у судну годину.
Та, батьку... Та де ж ти?
 Ми ж тридцять віків тебе ждали!?

І чую здалека, як з берега вічності: «Сину...»

Я сліпшу!
 Невже це... іде він до мене в обмотках?
Як маршальська лента,
 віпчає плече йому скатка.
Стою, посивілій.
 А він мені... зірку — з пілотки.
О світе ж мій, світе!!!
 А я ж уже старший... від батька.

Так будьте ж ви прокляті
 пині, і присно, й назавше,
Усі, хто посяг на святиню всесвітнього ритму.
Коли проти глузду
 сини од батьків своїх — старші,

Коли в божевільні за травнем — зима, наче бритва.
...Провісницькі сурми схитнули небесні чертоги.

І знову поротно
 шикують батьків комапдири.
Стають перед нами, як судді,
 пречисті і строгі.
І ми перед ними — на лінії їхньої віри.

З Європи до Азії,
 в грізному сьайві багнетів,
Їх — стільки мільйонів!!! —
 смертей своїх дату затерши,
Встають.
 І нема серед них ані других, ні третіх.
У списках Планети
 одинні усі воли — перші.

Велике мовчання стоїть,
 як гора позахмарна.
І в тиші оцій, коли чути,
 як сходить пшениця,
Охриплі в окнах, закуті в бити командарми
Говорять нам Слово
 і віщо вдивляються в лица:

— Сини наці вірні.
 Брати, матері наші й сестри,
Не треба печалі: ми падали в січах без ляку.
Над нами ніколи не плакали тужно оркестри,
Бо з наших плацдармів живі починали атаку.

За те, щоб земля не зійшла з голубої орбіти,
Щоб в юному світі
 і нипі, і присно, і завше
В правічному ритмі
 за травнем приходило літо,
Щоб ваші сини не були од батьків своїх
 старші.

ПІСНЯ ПРО МАТІР

Посіяла людству
літа свої літечка житом,
Прибрала планету,
послала стежкам споришу,
Навчила дітей,
як на світі по совісті жити,
Зітхнула полегко —
і тихо пішла за межу.

— Куди ж це ви, мамо?! —

сполохано кинулись діти.

— Куди ви, бабусю? — онуки біжать до воріт.

— Та я недалечко...

де сонце лягає спочити.

Пора мені, діти...

А ви вже без мене ростіть.

— Та як же без вас ми?..

Та що ви намислили, мамо?

— А хто нас, бабусю,

у сон поведе по казках?

— А я вам лишаю

всі райдуги із журавлями,

І срібло на травах,

і золото на колосках.

— Не треба нам райдуг,
не треба нам срібла і злата,
Аби тільки ви
нас чекали завжди край воріт.
Та ми ж переробим
усю вашу вічну роботу,—
Лишайтеся, матусю.
Павіки лишайтеся. Не йдіть.

Вона посміхнулась,
красива і сива, як доля,
Махнула рукою —
злетіли увись рушники.
«Лишайтеся щасливі»,—
і стала замисленим полем
На цілу планету,
на всі покоління й віки.

Б'ЮТЬ У КРИЦЮ КОВАЛІ!

Як у нашому селі
В крицю вдарять ковалі,
Як у небі голубому
Закурличуть журавлі,—
Так і знай: не за горами
Із пахучими вітрами,
З солов'їними піснями
Йде веспа по всій землі.

...Того ранку у селі
Не кували ковалі:
Мого діда серед ночі
Вбили клятї куркулі.
Де осіньої пори
Журно шепчуть явори,—
Поховали мого діда
На колгоспівській землі.

В сорок другому в селі
Не кували ковалі:
Мого брата в піч осінню
Полицяї повели...
Постріл тишу розірвав.
Похилилася трава,
І у матері від горя
Посивіла голова.

В сорок третьому в селі
Засмутились ковалі:
Нам до хати із сільради
Чорну звістку принесли:
Десть під Харковом в маю
Впав мій батько у бою,

Покотились сльози в мамі
На голівоньку мою.

...Одкуріли роки злі,
Йде весна по всій землі,
Знов у кузні на світанку
Б'ють у крицю ковалі.
Я — з ковальської сім'ї,
Молот взяв до рук своїх,
Як ударю срібнодзвонно —
Аж луна понад гаї!

Спи спокійно, діду мій,
Спи спокійно, батьку мій,
Спи, мій брате, не всоромлю
Я ковальський рід міцний.
Я на повну міць своєю
В сталь дзвінку невтомно б'ю.
Те, що ви не докували,
Я з синами докую!

ПАМ'ЯТЬ

Пісня

Рвонулась тачанка,
і тиша — на ключчя!
І місяць скотився, як бриль...
Під кригою почі,
як проліски — очі,
Та білої метелиці кадрили.

Муаровий спокій,
і тиша глибока,
І в лагіднім інеї даль...
В обіймах музеїв
лежать твої роки,
Під хмари заплива моя печаль.

Скажи мені, хлопче,
з далскої почі,
Як мріяв і жив ти, скажи?
...В суворих музеях
не сплять твої очі,
І шабля — як підкова на межі.

Шинеля і пояс,
шолом і набої,
І сурем горлянки лункі...
На кручах супроти
ми стали обоє
Над вічністю єдиної ріки.

Між нами — замети,
баюри і злети,
Сиваш, Дніпрогес та Берлін.
«Фордзопи» і «Амо»,
пейлон і ракети,
І моди вередливий переплиг.

Та моди — то пір'я,
знялось і онамо.
А роки — не більше, як соп...
Візьми мене, хлопче,
до себе у пам'ять
Хоч третім сурмачем ув ескадрон.

ВИБІР

Над штормом, над шабельним зблиском,
Над леготом теплим в житах
Гойдається вічна колиска
Маятником Життя;

Життю — пі кінця пі начала.
І вічно по колу землі:
Комусь — лебеді від'ячали,
Когось — веселять журавлі.

Один передбачливо очі
Прикрив ще за крок від межі,
Ввійшовши клітиною почі
Тихенько: чи жив, чи й не жив?

А інший — на кроки не міряв:
Летів, і гримів, і... згорів,
І люди відкрили в сузір'ях
Зіницю нової зорі.

Коли б загадали: — Хочеш,
Одне лише слово твоє —
І вища — лаврова! — почесть
Чоло твоє обів'є,—

Я б вибрав найвищу почесть:
У чистім і чеснім бою
На чорному мармурі почі
Зорю записати свою!

КОМСОМОЛУ

Не соромлюсь бронзи декларацій.
Барабани пафосу, вперед!
— Я люблю тебе, як цвіт акації,
Що спада на майський фіолет,

Я до тебе йду, як грім закоханий —
На весняну молоду ріллю,
Як цілунок перший,
наполоханий
Пересохлим шепотом: «Люблю».

Здрастуй, одчайко непрактичний мій,
Кутий на веселому вогні
Перших незабутніх п'ятирічок,
З шаблею на вічному коні.

Я павіки юністю засватаний,
Ми з тобою родичі давно,
Комсомоле, доле моя, брате мій,
Нам на спокій права не дано.

А було ж: і кулями косило нас,
«Юнкери» розстрілювали степ.
Над моїми друзями красивими
Неоднораз похилявся креп.

Та вставали, мучені і мічені,
В безкозирках, бурках, піджаках —

З Краснодоном смертю обвінчані,
Підняті безсмертям на руках.

Ми з тобою не були, а будемо.
Ми з тобою завше — тільки єсть
Разом з молодим, як цвіт, Нерудою,
З Президентом, що не зрадив честь!

З усіма, хто не хитпувсь у вірності
Під вітрищами земних широт,
Хто грудьми іде супроти підлості,
Як Матросов — на останній дзот.

З усіма, хто юністю засватаний,
Хто поклявся на життя: «Вперед!»
Комсомоле, доле моя, брате мій —
Маків цвіт на майський фіолет!..

ДОЩ

Землякам-хліборобам Нососанжарівщини

Зажурилися хлопці.

Обличчям змарніли від клопоту:

Третій день, сьомий день —

з липня в серпень тече і тече

Над Сапжарами дощ.

Над Полтавою дощ.

Над Європою...

Запливає комбайн у калюжу,

як поїв ковчег.

В кабінет опівночі

дзвінки прориваються зопалу:

— Хлопці, як там погода? —

з обкому питають район.

...Над Сапжарами дощ.

Над Полтавою дощ.

Над Європою.

Хоч ставай та граблями чи вилами

хмари розгонь.

А який урожай

влягає під зливами косими!

От хоч сядь собі й плач

чи за дідову косу берись...

— Не журись, секретарю.

Як треба — зуміємо й косами.

У війну, брат, косили! А це... Зберемо — не журись.

Трактори буксували,
комбайни сідали в чорноземі,
Але люди ішли —
і здавали окопи дощі.
На плечах секретарських
болопні, обстріляні грозами,
Так скидались тоді на зелені військові плащі...

Дорогі земляки —
комунисти районного обрію!
Не було вам коли рахувати педоспаних діб.
Вані губи пошерхлі,
смагою солоною здобрені,
Навіть в снах малювали солодке, сподіване: — Хліб.

І коли ви зійшлись на останнім покосі,
паморені,
Закіптюжені пилом, високі, як день, сівачі,—
Вся Європа здивовано
мружилась в ярому промені
Повновидого сонця,
що спало на вашім плечі.

ПОХОРОН УЧИТЕЛЯ

Пам'яті Олексія Антоновича Вовняка

Як несли його тихо в нове житло
По бруку, по бруку, по бруку,—
Був місяць май. Сонце пекло.
...Мерзли руки.

Сизий нил опадав на хрести перехресть.
Зітхали старі: відмучивсь.
Шепотіли тополі. Фальшивив оркестр:
Грали учні.

А коли проминали школу і сад,
Молода... молоденька антопівка
Підійшла до трупи, сахиулась назад:
— Олексію Антоновичу?!

Та чи він не почув, чи удав, що спить,
Бо несли його високо-високо,
Тільки пальці, здалось, ворухнулись на мить,
Наче листя, на жовтні висухле.

Обіч шляху тулилися скромно авто.
Шоферюги, на слово колочі,
Сигарети ховали в рукав. Бо то
Були його учні.

Затихали у хатах дрімучі сварки,
Видихалися чвари ядучі.

І стояли сумирно дебелі дядьки —
Його перні учні.

А один, що сивухою очі залив
І таке — не при дітях — варнякав,
Як побачив його, ураз прохмелів
І по-людськи заплакав.

А один генерал, увесь в орденах,
Що звитягою смерть перевершив,
Прочитав телеграму. Збілів, як стіна,
Вперше...

Я додому прийшов. Похиливсь, як верба.
Триста лих мені дивляться в вічі.
То за віщо ж до всього ще й ця журба?
Ах, за віщо, за віщо, за віщо?!

Як могли ви, учителю, вмерти, коли
Мені й так до нестями прикро?
Я ж вам вірив, як богу.

Мені ви були
За отця, і духа, і... приклад.

Та коли б хоч вітрища ламали кущі
Чи осіння осмута висла,
Та коли б хоч лили трафаретні дощі,—
А то ж май зацвіта, як пісня!

Він сказав:

— Не вдавайся до самобиття.
Не спіши головою з кручі.
Я тому саме в травні липшаю життя,
Щоб його цінували
учні.

БІЛИЙ ВІРШ НА СІРОМУ

*Олєгові... Любці... Сергійкові... Ульці...
краснодонцям...*

І от коли ти вже застаєшся наодиноці з собою
у камері смертника, коли життя
з його дрібними й значущими клопатами,
з малюнькими й великими радощами та болями,
з великими й малими чеснотами та хитроцями,
з довершеною і паївно-невмілою грою,—
одне слово, коли все оце і все інше — тобто життя —
залишається за важкими дверима,
взятими на засув байдужим охоронником,—
ти стаєш самим собою,
точніше — повертаєшся до свого первеня,
або у нас іще кажуть: стоїш у чому мати народила
(навіть тоді, коли ти народивсь у сорочці).
Так от: стоїш ти перед себе оголений
(не плутати з «голий!»),
і тобі, хоч би й захотів,
нема перед ким і для кого грати.

Грати —

єдині твої свідки і глядачі.

...І сірі аркуші стін...

Через мільярди літ

(кожна хвилина у камері смертника
важить сотню звичайних років)...

Через мільярди літ читаю на аркушах стін слова
і дістаюся до первокореня слова,

звільненого від яскравих обгортки розрахованої
інтонації,
від простих і значущих пауз-хитроців,
від сценічної вишуканості,
від професійно-витонченої дикції тощо.
Дістаюся до ядра слова,
до зерна і правди слова
і думаю:
коли б зібрати усі слова (тобто ядра слів)
зі стін камер смертників
в одну книгу —
це була б невелика книжечка,
вага котрої
пропизала б Землю, як горіх, до ядра,
і тоді вже й справді почався б страшний суд.

...Любка... Сергій... Улька... Олег...

краснодонці.

Боже, ви ж були дітьми,
п'ятнадцяти-, сімнадцятилітніми дітьми!
Ви ж навіть не встигли надбати усіх отих дрібничок,
котрими бавляться дорослі:
заколок, запонок, каблучок, брошок —
аби видовбати на сірому аркуші стіпи
останнього листа до живих.
Тільки пальці... Тільки пальчики...

О ви, народжені в 43-му
під знаком краснодопського шурфу!
І ви, котрим сьогодні п'ятнадцять-сімнадцять!
Коли під численними яскравими обгортками
ви часом втрачаєте первокорінь деяких слів,
загляньте в цей кам'яний Буквар,
складений не зі слів, а з ядер слів —
«мамо», «умираю, але не видав...», «не видала»,
«Вітчизна», «не здалися...», «не здався...», «не здалася»,

«смерть фашизму»,
«живіть щасливо»,
«ми переможемо»,
«пам'ятайте про нас, живі...»

Тільки — жодних запитань,
тільки — жодних уточнень,
прошу вас!

І не треба нічого записувати.
Цьому не можна навчить.
Хіба вас учили,
як знайти губами материні груди?

І як на землі б
не здавалось поетам

Затісно,
Куди б не літали
вони у ракетах

За піснею —

Все 'дно їм до нас
путь-дорога остання

Провиспе,
Бо ми тоді станем...
Ми вже тоді станемо

Піснею.

ВІДЛУННЯ

Якби ж було можна
сховати луну до конверта (...конверта...),
Ми стільки б такого узнали,
чого ще не знаємо (...знаєм...).
А то, розумієте, постріл останній —
і мертво (...і стерто...).
Умерла луна. Хтось глухо упав.
А відлуння немає.

— Патронів — по три. Безкозирки — за пояс! —
команда (...шаланда...).
Остання атака. Остання цигарка.
І попів (...в окопі...).
— Хто вийде живий —
хай розкаже в бригаді (...балада... лада).
— То що — докурили? Прощай, Севастополь...
Прости, Севастополь...

Ніхто не пройшов.
І в тому була своя правда (...і право...).
Луна заблудилась навіки
в глухих катакомбах.
Зоставсь тільки захід,
як жалібний прапор (...над прахом...).
До чого тут прах,
коли їм насудилася бомба?!

Одна на усіх.

І просто як знала: під ноги.

Зраділа — аякже!

Аж землю підкинула гінко.

І все. І нічого.

Умерла луна. І — нічого...

Ну як же — нічого,

як в мить оту скрикнула жінка —

І ти народився.

Ти — сірооке відлушня...

(Серед них один сірі очі мав. Сірі очі мав. Сірі).

МИКОЛІ КИБАЛЬЧИЧУ

Дивакуватий містечковий піп
Зо зла на сап, нелюбий до зчорніння,
Хоч тим зумів дійнять святий Чернігів,
Що народив дітей поважний сніп.

Ліниво плив собі заштатний Короп
Чумацьким шляхом — гей та соб, воли.
Попові діти як з води росли —
На добрий ґрунт натрапив сербський корінь.

...Він ріс, і петутешня смагота
На лицях пробивалася спроквола.
Охрещений тутешньо на Миколу,
Тутешню казку з молоком всмоктав:

Виходив з бору хмарний Кармелюк.
В крутих бровах жактіла засторога,
І панство, налягаючи на ноги,
Давно йому напитувало сук.

— Таки попавсь, злодюга. У Сибір!
Під землю! В землю! До чортів!! Під чобіт!! —
Та, на стіні намалювавши човеп,
Він вплив знову на подільський бір...

Були казки. І зорі на весь світ,
Такі домашні у серпневі ночі!

І пульсували чорносливні очі
По колах ще не пізнаних орбіт.

О небо, небо! Під опуклим лобом
Ікарова жага йому пекла...
Та на землі були такі діла,
Що мусив крила перелить на бомбу.

Котилась бомба, як нова зоря,
Нечуваного для охоранки смислу.
Нарешті стріла батюшку царя,
І з того щастя серце її... трісло.

— Таки попавсь! Варнак... Бандит!! На сук!!! —
Котились Петербургом «охи-ахи».
І спішно готував мобільну плаху
Швидкий на руку і несправий суд.

Солдати клякли в сірому каре.
В квадраті смерті коло час доводив.
І спурхували папючки з карет,
Ховаючи під парасольки подив.

А він радів: старашням жаандаря
Від справ буденних вільний у в'язниці,
Він знов дитинно в небо слав зішці.
І в камеру його текла зоря.

Вона була ще ближче, аніж смерть,
І далі, аніж ідеальна форма...
І піднятий з-за столу криком формул,
Біля стіни він прояснів, мов кметь:

На плюсклий камінь лінія лягла,
А потім — друга. Вигин. Перетнуло...
І перший порух юного крила.
І — другий помах: космосом війнуло!

Коли вже корабель його лягав
На колесо орбіти,

озирнувся:

Сумлінний кат удавку одягав
Йому на шию...

Дух ішов по курсу.

ПАЛЬЦІ І ПАТРОНИ

Як ударили дзвони та заплакали,—
Небосхил загойдавсь.
Гей, збиралися люди перелякані
На церковний майдан.

А на тому ще й на майдані славному
Бунтарі стоять.
Сорочки їхні, кров'ю закривавлені,
Мов корогви, горять.

А що руки їм, путами закручені,
Мертвим віттям висять.
А що очі їх, в муках перемучені,
Чорним горем струмлять.

Під полковником вороний зміюкою
Гривою стриже.
У полковника добра пагаюка є —
Розсіче пожем.

У полковника добре намуштрованих
Козаків загін.
І серця їхні, й совість зашнуровані
В ремешачця тугі.

У полковника вусики окреслені —
Дві гадючки злі:

— Ну, так чим воно, бидло неотесане,
Пахне панський хліб?

Що ж замовкли ви, що ж ви похилилися,
Чортові сичі?!
Розкажіть мені, як ви нагодилися
До папів вночі.

Як в покої ви півника червоного
Вкинули під хмиз,
Як повісили пана уродзогого
Головою вниз?!

...По руках били, ой, били по рученьках —
Плач по світу йшов,
І у жилах їх; долею покручених,
Закипає кров.

Не орати їм та вже ж і не сіяти
Зерно-золото —
Поламали їм пальці чорні іроди
Кінським копитом.

Поламали, притоптали дзвонами..
І жахнулись: — Боже! —
Почали рости із могил патрони,
На ті пальці... схожі.

БАЛАДА ПРО ШЕВЧЕНКОВЕ ПЕРО

Шептав: «Як не цієї ночі,
Тоді вже ніколи більш».
А ночі тягли крізь ночі
Сухого безпліддя біль.

Метався він по майстерні
Між гіпсових холодн.
А мармур — лискуче стерво —
Шліфований сміх цідив.

О, мармур був досить вчений!
Він міг би сказати про те,
Що бравсь одкривати Шевченка
Уже не один митець,

Що з тертих дверей майстерень
Він брів по материках
Од пам'ятників у скверах
До марок на сірниках,

Мальований, бронзокутий,
Одкриваний сотні крат...
І вирішив тоді скульптор
Нічого не одкривати.

Розважливо, без одчаю
Він глину пругку замісив

І просто за стіл звичайний
Затим Кобзаря запросив.

Але в нагороду за муки,
За попіл завчасний скронь
Значущо у праву руку
Подав Кобзареві перо...

Що ж, скульптор не грав провидця,
Обравши старий сюжет.
Та вклав він у рух правиці
Шевчепкової секрет:

Чи зараз він в шалі творчім
Запише новий псалом,
Чи, може, комусь він хоче...
Своє... передать стилу!

Уже проспівали треті,
Як скульптор сказав: «Добро».
...І сні голубі поетів
Закреслив отим пером.
Великі й малі поети
Чекають: кому...
перо?!

ПАМ'ЯТІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Та коли б я зумів розгадать
 оті знаки таємні,
Що в той день мені слали
 і трави, і води студені,
Та коли б здогадаться мені,
 чого крячуть воропи,—
Я б рвонувся одразу на всі
 на чотири сторони
І упав би проваллям,
 постав би скелястим порогом,
Щоб спинити його,
 щоб вернуть його з тої дороги,
А коли розгадав,
 а коли здогадався — пізно.

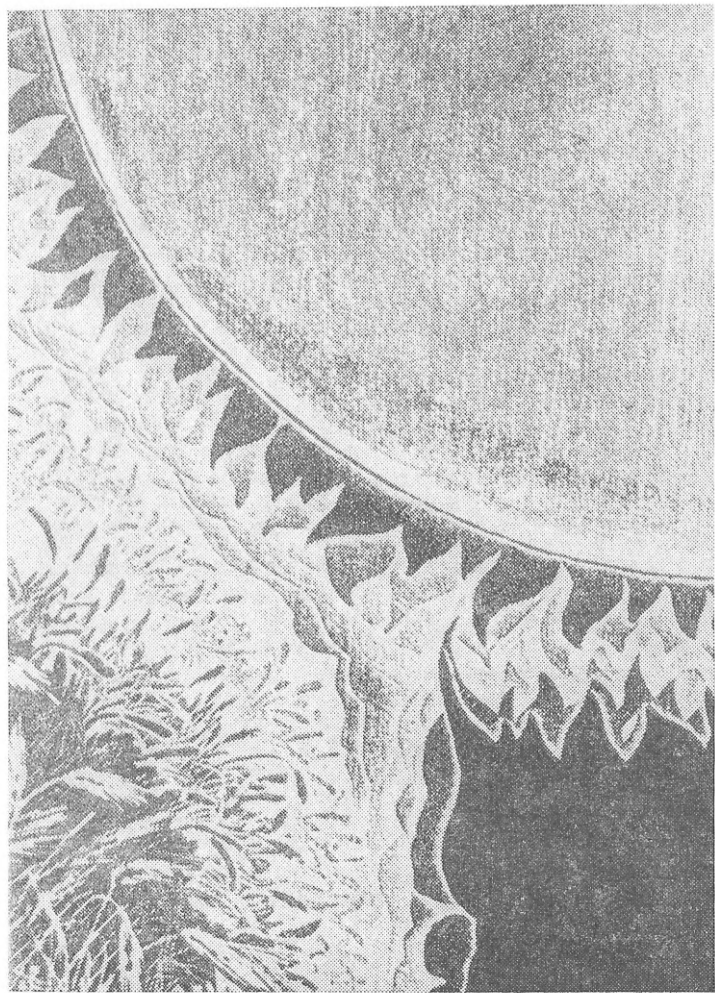
Він пішов...
 На ворота схилилася пісня...
Коли осінь вмирає
 на сивому-сизому вітрі,
Ми старієм на рік
 за законами вічного права.
Та коли полишають нас
 дивні поети — повірте,
Що на цілу епоху
 старіє народ і держава.

ЧАРІВНИК

М. Т. Рильському

Через біле-біле поле
 йде веселий дідуган.
Довкруг нього зайці хвацько
 витацьовують аркан.
Із плеча його двостволка
 похилилась дулом вниз.
Вірний пес несе статечно
 на багаття сизий хмиз.
Зайчєня замість патронів
 носить йому жолуді:
— Стреляте, діду, по вороні,
 щоб не каркала біді.
— Зараз стреляєм жолудями,
 халамидники малі!
Отже, разом: заряджаймо! —
 А зайці гукають: — Плі!
— Але де ж ота воропа?
 — Полетіла...
 — Та певже?!
Не біда... Зате патрони
 ми пазавтра збережем.
Згода, сірі та вухаті?
 — Згода! — крикнули зайці.
— Ну то я пішов до хати.—
 І... просявав на лиці:
Із двостволки в небо чисте,
 з голопузих жолудів
Визирали першим листям
 два дубочки молоді.

СІВАЧ

Академікові В. М. Ремесло

Серед степу широкого — посивілий, як віхола.
І чоло його бронзове в голубінь вироста.
За плечима похилими літо бабине дихає.
А жита — як літа його,
а літа — як жита.

Кожне зерня він виходив
од весни і до інюю,
Попід серцем вигойдував, як мале дитинча.
Кожен колос зове його, наче батька,
по імені,
По-сипівськи довіряиво
припада до плеча.

Скільки поля засіяно з рукава патріаршого,
Скільки золота в колосі — не питай, не лічи.
На хлібах його вирости
космонавти і маршали,
Геніальні мислителі,
ковалі її орачі.

Так хотілось би в мрамурі
його долю уславити.
Тільки ж він не у камені,
а в живому — живе:
Кожне зерня лице його
береже в своїй пам'яті,
Кожен колос по імені,
наче батька, зове.

ФОРМУЛА

Вірі Іванівні Лескович

Віро Іванівно, спогадом перевисаю,
В класну кімнату, де цифри гудуть, як рої...
А за вікном голуба розтривоженість маю,
І в мене в щоденнику двійка похмура стоїть.
Я був нагороджений нею в той ранок по праву
За те, що не взяв Піфагорових гострих вершин.
І сумно зітхала праворуч сусідка білява,
А сонце сміялось, хоч скаргу на нього пиши!
Я плутався у формулах, наче в тропічних ліанах,
Я, наче сліпий, патикався на кути пірамід,
І всі міпуси мої спроектувалися рано
На вашім обличчі у зморшки до болю прями.
Ах, Віро Іванівно, гуси ячать над землею,
І роки, мов гуси, зникають за вічний кордон...
А вам уже в коси не личить тендітна лілея,
Й мені вже пелегко зробити в «дев'ятку» кидок,
І наші сини вже шкільну припасовують форму
Під дзвін малиновий нових вересневих світань...
А я ж ще й досі не вивів пайважчу формулу:
Як повернуть вам розгублені в класах літа.

СИНИ

Спалахнуло літо ватрою востанпе.
Журавлі журились. Журавлі... мовчять:
Їх за полустанком. Там... за полустанком.
Там. За полустанком.

Уночі.

Викопали яму на останнім прюзі.
Жандарі в затвори увігнали час...
А вони стояли: два в робочих блузах,
Третій — у матросці, зовсім ще хлопчак.

Обнялись. «Прощайте... Веселіш...
Товариш...»

Офіцер зорею з люті подавивсь.
Перший залп ударив... Другий залп
ударив,—

Падали утрюх вони
в падолист...

Йшли та й зупинились три тополі в лузі
В головах братів своїх.

І мовчать.

Сплять за полустанком: два в робочих
блузах,

Третій — у матросці, зовсім ще хлопчак.

Не гриміть оркестрами.

Перестаньте.

Не лякайте вічності.

Хай іде...

Там, за полустанком... В ніч,

за полустанком,

Наш, оцей блакитний,

починався День.

ДЯДЬКО ЯКІВ

Як іде з роботи дядько Яків —
То земля хитається, мов трап...
На руці у дядька — синій якір,
На кашкеті в дядька — жовтий «краб».

Він іде з хмільком після получки,
Ще й гукає друзів пригостить.
І собаки лацтаються і рвучко
В бублики закручують хвости.

Бо у дядька серце — добре й тихе,
І душа багата, як земля,
І тому довкола його стріхи
Ластівок найбільше кружеля.

Він мугиче пісеньку охрипло
Голосом, простреленим в боях,
І пога його тихенько рипа,
Як старий, пошарпаний байн.

Ах, вона рипить, та не розкаже,
Що її на фабриці майстри
Лаштувати Яші замість справжньої,
Котра держить біль Сапун-гори.

Дядька Яшу слава не турбує,
Він важкий в промовах на почин...

Тільки раз він трахнув по трибуні,
Як хотіли його честі вчить.

Але вам його боятись нічого,
Як вночі ви бредете селом:
Він не вміє крастись непоміченим,
Щоб у спину вжалити жалом;

Він в кишені кулака не зліщить,
Щоб жбурнути в скроплю серед дня,
Бо нога у дядька тихо рипа
І медалі весело дзвенять.

...Перед сном цигарка його звично
Зіркою опалою горить.
І нога його поскоком фабричним
Вказує у бік Сапун-гори.

ПРО ХОРОБРІСТЬ

У колгоспі зітхають корови печально,
Бо я дядька везу в лікарню.
Він лежить на гарбі, як святий із Почаєва,
Сивий-сивий і мудро безхмарний.

Поперек йому біль пропікає та ломить,
А він ще й шелестить губами:
— Ти давай через ліс, щоб поменше знайомих,
Бо певдобно — лежу, як барин.

І мені зрозуміла тривога дядькова,
І піяковість зрозуміла:
Він уперше в житті не править конякою,
А лежить на гарбі без діла.

І од того лице його полум'ям дише,
І зривається з уст трійчатим:
— Це ж сказитися можна, туди його в дишло,—
Цілі дні без роботи качатись!

Потім тихо, сховавши в зіницях болі,
Нахваляється дядько на завтра,
Що оце хоч книжок начитається вволю
Про любов та про космонавтів...

Шкапдибає гарба по бруківці райцентру,
Пропускаючи авта коректно.

І стоїть край дороги забута церква,
Як невдалий макет ракети.

А ми їдем двадцятим сторіччям
 конякою,

І мій дядько глаголить істину:
— Це ж подумать, яким треба быть одчаякою,
Щоб рішитись в ракету сісти?!

І лежить він на возі, важкий і нароблений,
І сіда йому сонце на лоба.
І незвісно, кому треба більше хоробрості:
Космонавту чи хліборобу?

БАЛАДА ПРО ПЕРШОГО

Останні позиції
і бліндажі
Розорює ревно Європа.
Лиш він, обійнявши гвицтівку,
лежить
У вічнім, як рана, окопі.

Давно просурмили
відбії сурмачі,
Вляглися кордопи у русла,
А він не почує —
хоч вічність кричи,—
Вченившись руками у бруствер.

Пад світом новим
молоді ясени
Гудуть в оксамитові дзвони.
З найдальших фронтів
повернулись сини
І всі вже прийшли похоронні.

Лиш він не поверне.
Даремно шукать,
І кликати, і ждати на вісті.
Над ним владарює
останній наказ:

— Пі кроку назад,
 комуністів!

Він весь перейшов
 у патрон і клинок
На вічному прюзі окопу...
Уже гімнастерка його
 полином
Сивіє у косах Європи.

І ти його, мамо,
 з походу не жди —
Нехай йому солодко спиться.
Віддав він калині твоїй
 пазавжди
Червону відвагу петлиці.

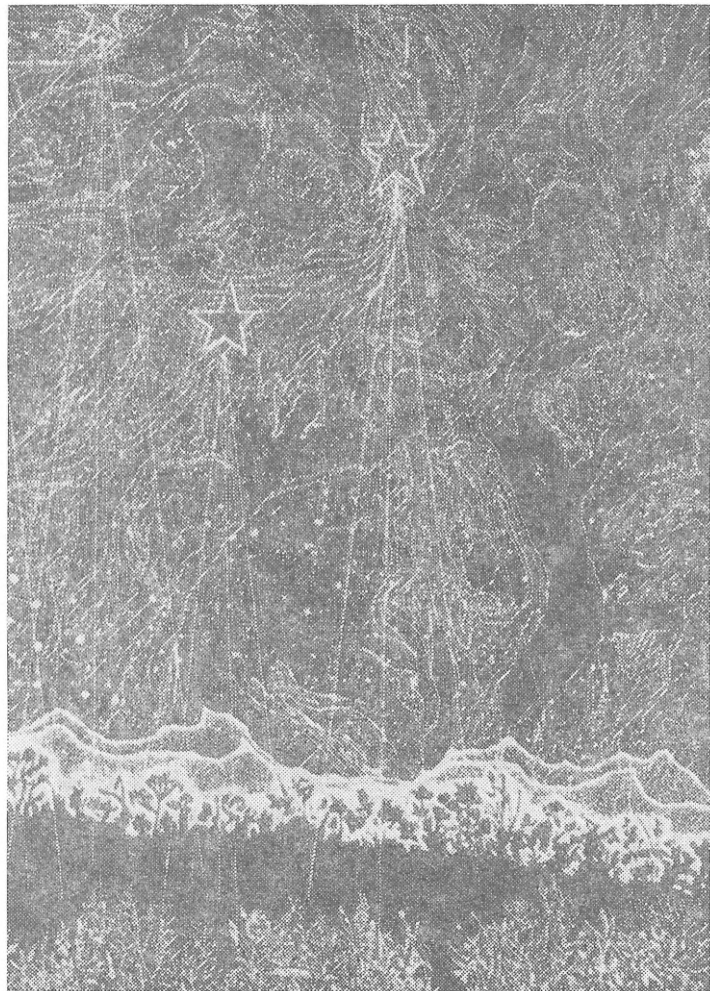
Не встиг він оддячить за хліб
 старшині

І подвигом слави зажити.
Медалі його
 і його ордени
Вдзвонюють листям на вітах.

Минають літа,
 одцвітають літа,
Імення і дати затерши...
Не встиг він
 під лаври Історії статъ,
Він —
 просто один із перших,

Що в судну годину
 на першій межі,

Підвладний святому закону,
Рвонувсь на чужинців...
Він так і лежить,
Дославши патрон у патронник.
Йому не здавались
на милість міста,
І чарки піхто не поставив.
Не він підіймався
на сірий рейхстаг,
Щоб прямо спуститися в славу.
Та низько вклонившись
на Ельбу, за Буг,
Де подвиг салютом завершивсь,
Врятований світе мій!
Ти ж не забудь
Його...
одного
із перших.

ЖИВИМ — ОД ПОЛЕГЛИХ...

Смертю смерть здолавши,
Ми говорити хочем:

— Ви

не забули

паші,

Спалені порохом,

почі?

Ви,

що родились в мирі,

Після останніх залпів?

Паші шинелі сірі

Сушаться десь на Альпах.

В наших старих пілотках

Носять сині каштани,

Паші цупкі обмотки

Вточені в меридіани.

Нас не діждались сині,

Нас не діждались карі...

В ночі терпкі осінні

Ми залітаєм з марель

Листом із осокорів

В думи дівчат красивих...

Тільки чому ж так скоро

Стали ви зовсім сивими?

А-а, ми й забули.

Стійте,

Як же це ми забули,
Що не дійшли до стрічі
Рівно на відстань дула!

Не доповзли на ліктях...

Трохи...

останні...

дуюми...

Ви ж не забудьте тільки:
Рівно на відстань дула.

КОЛИ МОЖНА ПРОСИТИ ЗАМІНУ...

Можна просити заміну в футболі.
Руки підняв, і двадцятий номер
Вийде у свіжій футболці на поле
Крізь протоколи, параграфи й коми.

Але:

На стадіоні честі
В колі тіснім гармат
Грали вони під Брестом
Перший кривавий матч.

Місяць пад сон-землею
Став їм за циферблат.
Строгим, як смерть,
суддею,
Совість у них була.

Час

кулеметні черги
Вивели шрифтом куль:
«Двадцять другого червня,
Рівно в чотири нуль-нуль».

Все!

Кулемети presto
Вибили дробний марш.
...Так починався під Брестом
Перший кривавий матч.

Виняток з правил взято,
Як данину війні:
Можна було вмирати,

Та програвати —
ні!

Виросли куці тайми
В розмір почей і днів.
Дев'ять свинцевих грамів —
Еквівалент орденів.

На кулеметних синах
Википіла вода.
Але просить заміну
Не дозволяв суддя.

Все...
Лиш слова — як рани.
В'їлись в сирий бетон:
«Ми не могли програти...
Наші тіла — кордон...»

Ми не могли, мій сину...
Ми не могли того дня...
Бо попросить заміну —
Значить,
руки... піднять».

P. S.
Коли розкопали руїни Бреста,
Руки мерців... піднімались...
з гранатами!

П'ЯТИЙ ЧЛЕН ТРИБУНАЛУ

I

Ніч бреде по узліссю —
 у ярах заляга.
Місяць хижо поблискує,
 мов кривий ятаган.
Три доби їх вганяла
 у залізний корсет
Ошамілим шакалом
 спецкоманда СС.
Три доби... На четверту
 посміхнувсь командир:
«Ну, тепер вже і смерті
 не дістатись сюди.
Бо далеко від станцій
 під зеленим крилом
Примостилося в байраці
 партизанське село.
Відсиपाйтеся, хлопці,
 розставляйте пости,
Щоб тримали на оці
 морок густий».

II

Він сказав собі: «На секунду...
Лиш побачу — і знов на пост.
Кий там чорт
Проти ночі пшвендяти буде?»

Я ж на мить лиш її зігрію,
І вернусь, як стряхне трава».
...Ой куди ж ти ідеш, Андрію,
Та ляна ж твоя голова?!

А коли віп став на помості,
У віконний постукав хрест,
Уповзла в прогалину совісті
Спеціальна команда СС.

Ех, Андрію, пропаца юність!
Хто простить тобі відтепер:
За один за твій поцілунок
Півзагону цілує смерть.

III

Бій пропіся, як шквал,
Як залізний смерч.
Половина — відійшла.
Половині — смерть.

IV

Чотири члени трибуналу
Схилили голови свинцеві.

Чотири

члени

трибуналу...

А п'ятий —

серце його.

...Ех, Андрію, душа загону...

Прохрипів командир:

— Підійди.—

...Ех, Андрію, руса краса...

— Вибирай сам.—

П'ятий член трибуналу —
Серце його
наказало:
«Смерть».

Одвернувся трибунал.
Тиша німа.
Прохрипів командир:
— Проти?
...Нема.

Поклади, Андрію,
свій автомат.

Підбери, комісарє, хлоп'ят,
Щоб... не мазали.—
...Кресонув снаряд —
чотирьох зразу.

А п'ятий — живий.
От тобі й касація:
Командирова рука —
На гілляці.

Комісарє, сигналъ:
— Перебіжками невеликими! —
Залишивсь трибунал
Під осиками.
Навіки.

V

Він за ними біг,
як собака,
По ярах і лісах.
І просив, і плакав:
— Розстріляй, комісар.

Комісар сивий:
— Не проси, дарма.
Бо для тебе, сину,
В мене кулі нема.

Він просив:
— Комісар,
Дай автомат...
Я... сам.

Комісар сивий:
— Не проси,
 сину,
Дарма.
Трибунал у тебе
Забрав автомат.
Ти іди, сину,
Куди хочеш...—
В комісара сивого —
Сиві очі.

VI

Він ішов крізь фронти
І просив смерті.
А за ним у копвертах —
Нагородні листи.

Він тікав од них,
А вони доганяли.
...Шматували сні
Члени трибуналу.

VII

Він і зараз ходить,
Тужний, як осінь,
Він свої нагороди
На грудях не носить.

Бо вони — як вогонь.
Він не сміє торкатися їх...
П'ятий член трибуналу —
Серце його —
Не підписало
Касації.

НЕ ДЛЯ ДІТЕЙ

— Краще померти стоячи,
Ніж на колінах жити! —
Сказав учитель історії
Дітям.

Слухайте, діти, вчителя,
Слухайте маму й тата,
І дай вам бог тільки з читанок
Про це читати.
Так... «Краще померти стоячи...»
Сказано мужньо й строго.
...А в них були перебиті
Ноги.

Вони піднялись на колінах —
І впало вороння креном.
...Ой зросла у полі
 червона калина,
А над нею — синє небо...

Це я не вам, діти.
Я просто думаю, діти,
Що можна і на колінах
Померти краще,
 ніж стоячи
 ЖИТИ.

...Діти,
читайте історію.

ТИ ПОДУМАЙ, ПАРИЖ...

Василію Порику

Вітер м'яко згорнув туман, як парик,
І поклав до підніжжя Ейфеля...
Ти ще спиш, Париж?
Досипай, Париж,
Додивляйся голубі постелі.

А мені аж за Вішницю треба йти,
За левади, за тишу м'ятну,
Там в далекі світи, у сизі світи
Задивилася вікнами хата.

З-під порога її дороги пливуть,
Ще й на всі на чотири сторони.
Він пішов отак через сипю траву,
Повертався ж — через історію...

Три дороги пливуть.
На четвертій — спориш,
Посивілий од пилу і плину.
...Ти ще спиш, Париж?
Досипай, Париж,
Люлі, люлі...
Не спить Україна.

— Чи ти ж, сину мій,
не в холоді спиш,
Чи не душно в нерідній хаті?

Молять верби мене —
одпустить в Париж,
Щоб тобі в узголов'ї стати.

— А я ж, мамо, не сплю.
Знову хтось тобі
Переплутав усе на досаду.
Просто ми залягли з комунарками.

Бій
На останній пас жде барикаді.

Передай: я ще витопчу слявий спорип
Молодими прудкими ногами.
Не сумуй, що барюсь, я ж тримаю Париж
На раменах і совісті, мамо...

Вітер м'яко згорнув туман, як парик,
І поклав сушитись за обрій.
...Ти не спиш, Париж?
Ти задумавсь, Париж?
Ти подумай, Париж...
Це добре.

ЗОЛОТІ ВОРОТА

Під Золотими воротами...

(Рота —
за ротою.

Рота —
за ротою...)

Під Золотими воротами
Лиши лапаті

танцюють з каштанами.

Над Золотими воротами

Котиться сонце,

мов диня баштанами.

Під Золотими воротами

Мила малеча лепече

і...

(Рота —
за ротою. В землю — по плечі.

В шапці...)

Під Золотими воротами

Мила малеча

лепече і кублиться.

Під Золотими воротами

Ми зупинились,

од щастя розгублені.

Ти цим каштанам — ровесниця...

Так мені хмільно і сонячно так мені...

(В землю — по плечі.

Ракети — в ракетницях...

Стихли перед атакою).
Ти цим каштанам — ровесниця.
Так мені хмільно
і лагідно так мені.

Очі твої перевеселі,
Сповнені зваби
і личної темені.

Під Золотими воротами
Горнуться липи лапатаі
до тебе...

(Рота —
за ротою. Рота!!!

Ракета — під небо.
Дніпро закипа.
Перший... чи сотий упав...
Вже на тім боці —
І радість, і сурми.
...І сумно.
І сонце в чиемусь веселому оці,
...І сонце в чиемусь осклілому оці,
І жалібні марші...)
Боже, я марю?! Чи, може, ти мариш?
...Знаєш, а все це — не тільки наше.
Все це було вже чиесь.
Було... чи є?
Наше... чи їхнє?
Під Золотими воротами
Давні сліди чийсь тихнуть...
У мене під серцем...
печуть...

* * *

Поміж мною і спокоем
 спалені
Кладки, кладочки і мости;
Я хотів би упасти в Іспанії,
Щоби соняхом там зійти!

ПАРОЛЬ

Де ви, збратані славою інтербригад
Під знаменом,
 осколками навніл роздертим?
Що одних записали у вічний квадрат
Непорушило німі
 фотографії смерті;

А живі одійшли —
 не спалили мости,
В Сарагосі лишивши і серце, і друга...
І приходить в полтавські чубаті хати
За Мадридом далеким
 порапена туга.

І статечні дядьки
 молодіють на мить,
Розчахнувши у темінь прокурені спальні,
Де, мов докір, спинилася за ворітьми
Запечалена ніч
 із очима іспанки.

І вчувається їм на атаку сигнал
Крізь кордонн й літа, крізь в'язниці
 й могили...
Посивілі солдати вручають синам
Як пароль на тривогу — Іспанію милу.

ТРИВОГА

Матері

Серед почі,
 як вляжеться нервів і пристрастей вихор
І радисти замкнуть на ключі телеграфні
 сфір,—
У свідомість мою
 нерозгадним для розвідок
 шифром
Б'є депеша тривоги
 крізь темінь густу, як графіт.

Я щоночі вдивляюсь
 в застигли віконні екрани:
Крізь історії пил,
 крізь розпачливий вереск
 війни
Силуетом Діаса і Лорки ти стала,
 Іспаніє,
На безхмарному небі моїх наболілих
 зіниць.

Б'є Тривога!
 Я знаю: в призначений долею
 вечір
Напророчать дорогу мені
 три возулі в саду.
І, як плащ матадора,
 накинувши небо на плечі,

По маршрутах Тривоги
з Україною в серці піду.

Ви махніть на прощання хустинами
білими, чайки,
Може статись, що я
притомлюсь на чужій стороні...
Андалузька гітара
зітхне паді мною печально,
І, як зігнута шпага, впаде мені місяць
до піг.

Я не можу не йти!
Не тужи, не жалій мене,
мати,
За бар'єрами мук,
за іржавими
ширмами ґрат
Йде Республіка нас,
арештована в тридцять дев'ятім,
Заховавши надію в могилах інтербригад.

Серце, в путь!
...А тобі на розраду у сивому горі
Я лишу на причілку,
де маки багряно ярять,
Романсеро циганські
зелеспочубого Лорки,
Ти ж мені подаруй
на далекі шляхи «Кобзаря».

Я пройду! Проповзу! Я прорвусь
крізь капкани охранок
І під мури в'язниць,
під дволику єлейність церков

Підкладу своє серце,
заряджене ураганом,
І своїми ж руками
рвону вибухове кільце!
І на тому каміні,
де серце моє розколось,
Похитнувши на вибухах
місяця срібний ковчег,
На високих вітрах
запумить українська тополя
Голубими листками моїх і твоїх очей.
...Серед почі,
як вляжеться нервів
і пристрастей вихор,
В материнські надії,
у чисту криницю журби
Тихо ввійде вона
перозгадним для розвідок
шифром,
Від єдиного сина
остання депеша Судьби.
Ти покинеш хустину
на свій старомодний очіпок,
І незнана тривога
торкнеться твоїх долонь.
...А під ранок тобі
на розписанім сонцем причілку
З чорнозему полтавського
зійде іспанський лимон.

ТА БУЛО У МАТЕРІ ЧОТИРИ СИНИ...

Та було у матері чотири сини.
(Люлі-люлі. Гойда-хить).
Колисала їх, поки мала силу.
Виросли — пустила у світ.

Як прощались — присягали, звіспо,
Ми ж тобі і те і се:
І любов довічну, і вірну пісню
У свосму серці принесем.

Та й пішли собі па чотири боки:
Хто пляями, хто шосе.
Снопувались дні, скиртувались роки,
Забувалось те і се.

В того жінка вийшла якась невправна,
В того клопоту, як гусей.
Третій побивавсь: «Діла державні».
А четвертий — те і се.

Мати працювала в городній бригаді
І любила борщ пісний.
Перед сном, бувало, вмикала радіо,
Як передавали пісні.

А роки летіли, мов сиві копії...
Вже й недобачати стала.

Над очима клала дашком долоні —
Ждала-виглядала.

На двадцяте літо сини згадали,
Вдарили у поли скрушно.
Зрештою, на карті село відшукали —
Рушили.

За поріг стушили:

«Здрастуйте, пенько,
Вибачай, що трохи запізно.
Так зате ж тобі ми, хоч і далеченько,
А таки ж принесли пісню».

«То сідайте, діти. Дарма, що тісно,
Дяка, що згадали мене.
А найбільша дяка вам за пісню!
То, синочки, хто ж почне?»

Перший зашарівся, наче ружа,
Другий прикусив губу.
Третій наполохано: «А чи зручно?»
А четвертий каже: «Забув».

І чогось так боязко озираються,
Мовби хтось у шию жене.
Почекала мати
та й знов питається:
«Ну, так хто ж, сипочки, почне?»

Мовчать...

То послала їм долівку ряднами,
А собі у голови — кужіль.
Перед сном ввімкнула звично радіо:
Хай уже співають чужі.

Мати паша — сивая горлиця.
Все до її серденька горнеться:
Золота бджола — памистиною,
Небо — празничковою хустиною,
Сивий дуб — прокуреним прадідом,
Білочка — мальованим пряником,
Жура-журавель над криницею —
Чистою сльозою-водицею,
А земля — пшеницею ярою,
А літа — замисленим явором,
Що із сорок першого журиється:
«Де ж це, молоднице, твій суджений?»
Місяць — пепколотим золотом,
А береза — вранішнім солодом,
Хата — ластівками над стріхою,
А туман — вдовиною втіхою.
Крашанкою — сонечко в миспику...
А вона до всіх до них — піснюю.

Лікаро-очнику І. А. Данилєвському

Хмари стали на прuzі Альпами,
Взявши небо на гострі піки...
Покладіть ви у шафу скальпель,
Вечір входить в палату, лікарю.

...Це було за далекими гонами,
За крутою грядою років:
Вечір входив у хату стомлено
І вкладався біля порога.

І хиталися зорі над стріхою,
І за кимось гармонь тужила,
І вишнева лапата віхола
Їй на плечі спадала біло.

Ой ті губи — жага червона,
Призабутих очей глибокiсть...
Це було за далекими гонами,
За крутою грядою років.

А тепер: «Голова стала білою»,—
Хтось зітхає злегка романсом,
І лежать твої роки віялом
На дугою вигнутих трасах.

Що ж, отак і приходить вечір,
По-лисячому тихо, без стуку.
І влягаються дні на плечі,
Прикувавши до втоми руки.

Але падає павзнак втома,
Коли пальці ідуть в атаку
На позиції глаукоми,
На укріплення катаракти!

І стають тоді на коліна
Перед ним матері прозрілі,
І любов зацвіта жоржинами
На столі його біло-білім.

Але він посміхається звично:
Перешлутали, мо', адреси.
І вручатиме медсестричкам
У букетах тривогу весен.

А вітри будуть в шибку стукать,
Що пора вже іти додому.
І лежатимуть його руки,
До коліп припечатані втомою.

(Ех, коли б мене хтось покликав
Змалювати сонце патомлене,
Я б накреслив долоню лікаря,
Розгорнувши пальці, як промені...)

Хмари стали на прuzі Альпами,
Взявши небо на гострі піки,
Засинайте до завтра, скальпелі,
Із палати виходить лікар.

Гомонять хлопчачки про жокеїв,
Про хокей і про лівих крайніх,
А він тихо іде по алеї,
Непомітний,
такий звичайний.

Він іде по асфальтовім полові,
І втікає п'ятьма зі шляху...
А сліпі повертають голову
В бік світанку у синій шляпі.

РОБОТА

Пам'яті Євгена Оскаровича Патона

Одні залюблені в старі листи.
Ті — в музику. А ті — в руді томища.
Таке життя...

А він любив мости.
О, не любив — кохав.
А може, й вище!

Він їх не слав, не креслив, не мостив.
Він їх ліпив і дарував їм душі.
Під серцем тихо, як дітей, посив
І клав на сон грядущий під подушку.

Вони з уяви прагли висоти,
Громохкі і тендітно елегантні,
По котрих би Улановій пливти —
Ефірно так, на голубих пуантах.

Як ворожбит, він блискавки метав
І мав суворий аскетичний профіль.
І впертий до зятяності метал
Лягав ритмічно у залізні строфи.

Він міг, як маг, сднати береги,
Над урвищем зависнути орлино.
І перед ним ставали на коліна
Жахких проваль повержені боги.

Він прагнув возз'єднать материки,
Щоб повернуть планеті первозданне...
Та пагло на шляху його руки
Постав залізний ромб Гудеріана.

Стялися духи зла і доброти,
І пікуди з двообою відступати:
Одного доля прирекла єднати,
А другого — висаджувать мости.

Мостар в броню сховав свою любов
До тих часів, коли на полі брані
Останній «тигр» з лісів Гудеріана
Розплющив лоба о Патонів шов.

В той день старий із пам'яті дістав
Мету своєї юної тривоги.
Та смерть уже виходила з-за рогу
І холодом студила на уста.

Тоді мости, котрі недолюбив,
Він об'єднав у лебедину пісню,
Яка ажурно мала перевиснуть
Понад дніпровим плесом голубим.

Він квапився. Він блискавки метав.
І падав одблиск на медальний профіль.
І впертий до затягості метал
Лягав ритмічно у залізні строфи.

Дніпро втікав із-під його руки.
Життя втікало в молоде пагіння.
Іржали потяги від нетерпіння
Заглянути у дзеркало ріки.

Чвалали дні повільно, як віки.
Здавалось, час холоде на припої.
Та вперто кам'яні несли бики
На дужих шиях марші і прогони.

«Агей, бики. Не підведіть, бики.
Несіть хутчій мій лебединий задум.
Бо вже ж літа zostалися позаду,
На тому боці вічної ріки».

Тягли бики немислимий вантаж,
Аж обливалися бетонним потом.
Хилився день.

Лишавсь останній марш,
Що мав замкнути круг його роботи.

А смерть уже кахикала: «Коли?»
І він, зібравши всіх доріг розлуки,
Поклав замість прогона тиху руку
І вчув, як пальці берега сягли.

Долонею відчувши рух Дніпра,
І лоскіт шиши, і пуантів дотик,
Зітхнув полегко:

«Що ж, заходь, стара».

І руки склав, як дядько
по роботі.

БРАТЕРСТВО

Платону Вороньку

Життя прожить -- це поле перейти,
Та ще коли те поле заміноване,
У штабі акуратно розліноване
На горбики, квадрати і... хрести.
А треба йти. Вважай: на смерть іти
Такому ж молоденькому, мов квітець,
Що навіть зозулечка його літам
Іще не почипала лік вести.
Ти дав усім пам право жити, світе.
Воно святе, як хліб, вода і сіль.
Та коб усі ховались в право — жити,
То хто зна, чи не згинули б ми всі!
...Він був убитий. Він упав на міст
У центрі бою, де не ждуть рятунку.
Його до особистого рахунку
Каліграфічно записав фашист.
Боець уже відходити зібравсь,
Востаннє глянувши у небо горде,
Але згадав, що в нього шпур бікфордів,
Якого ждуть мінери — і піднявсь...
Солдат нічого не надбав собі:
З чим вийшов, з тим вернувся з одісеї.
Та вищу над усі і вся трофеї
Він істину здобув у боротьбі:
В братських могилах лежать тільки брати.
Тільки — брати...

* * *

Ніхто не забутий.
На полі ніхто не згорів:
Солдатські портрети
на вишитих крилах пливуть...
І доки є пам'ять в людей
і живуть матері,
Допоти й сини, що спіткнулись об кулі,
живуть.

Батьки і діти! Діти і батьки!
Нерозділимо і одвічне коло.
Ми засіваємо життєве поле,
І не на день минуций —
на віки.

Між нас не ляжуть вирвами роки,
Бо ваша кров пульсує в нашій долі...
Батьки і діти... Діти і батьки...
Нам нічого ділить на спільнім полі.

Оцих тополь приречений кортеж
Довічно супроводить Україну,
І традиційні верби, і калина —
Все батьківське, але й синівське теж!

Одне воно, як матір в нас одна.
Як перше слово і останнє слово.
Як шабля незагублена Сіркова
І Лисенкова дума неземна.

Я зрозумів тривогу ваших душ:
Чи діти спадок збережуть великий?
Але — повірте! — краснодонський шурф
Вивчає і мене крізь лінзу крику.

І я по горло — в льодовий Сиваш,
І я за бруствер вириваюсь раптом,
Коли комбат підносить в небо прапор,
Так само мій,
як і по праву ваш!

Все наше — од росинки на вікні
До вічної Тарасової муки —
Передаю синам своїм і внукам
І пе на день минуций —
на віки!

ТОВАРИСТВУ

А дещь такий, що тільки жить і вірити!
А сад — немов Ганнуся на порі...
А ми перейдем те, що нам відміряно,
Падійним кроком впертих косарів.

Нам легко йти, позбувшись обережності,
У цьому світі, нетривкім для піг.
На крила нам не тиснуть застережки,—
І тільки вітер та гречаний спіг...

І тільки б знати, що немарно в світі цім
Топтав дорогу, сиву од століть...
А сад цвіте... А сад такий — аж світиться!
І місяць, як печаль моя, стоїть.

Практичний вік в кібернетичнім лементі
Тверезим пальцем тиче нам в лоби:
«В природі є лиш білі й чорні лебеді».
Брехля, панове, є ще й голубі!

І є любов. І дружба неоплачена,
І, всупереч каюнам прописним,
У жодному реєстрі не зазначені,
Червоні коні рвуться в наші сні.

А білий сад...

І хтось пристав наморено.

І кинулась рука на лівий бік...

Тримайсь, козаче! Поки є ми —

порівну

На наші плечі поклади свій біль.

А шлях тече і губиться за межами.

Покоси літ влягаються в стогах...

І буде пас із кожним гоном мепшати,

І глибшатиме на плечах вага.

І все мипе...

І, з вічністю обвінчані,

Останню чарку паллемо зорі...

Та буде сад!

Бо там, де ми закінчили,

Почнуть сини... ходою косарів...

ДОСВІД

ДИПТИХ

I

За все, що взяв од пирога життя,
Платити доведеться по рахунку:
За перший успіх і за краплю трупку,
За юний гріх і спалах поцілунок,
Ба й за прискорене серцебиття
Платити доведеться по рахунку.

То що — не руш? Не рухайся?

Дарма:

За поміркованість, гладку і ситу,
Собі і дітям прощу не купити.
Отож бери своє. Хоч буде чим платити,
Коли рахунок виставить зима.

II

Віддай усе, що взяв, і освятись.
Ще більше, ніж узяв, зумій віддати...
Стоїть на видпоколі світла мати —
У неї вчись.

Вона тебе у всевіт віддала.
О, як боліло їй — аж кров біліла,
Коли вона себе в тобі родила!

Нічого не залишила собі:
Свою красу, непогрішимо світлу,
Передала тобою в лоно світу
І увійшла в космічний коLOBiг.

Тепер тобі платити час настав.
Зумій-но надароване віддати:
Себе пізнати. Народити матір.
Углиб розбудувати отчу хату.
В космічний коLOBiг синів послати..
А ти гадав: безсмертя — річ проста?

МІЙ БОРГ

Я тим уже боржник,
що українець зроду:
Бо доля, певне, в гуморі була,
Коли у посаг нам давала землю, й воду,
І голубого неба в два крила.

Мій ситий чорнозем плодючий, паче жінка.
Історія глибока, аж отерп.
Це, мабуть, тільки в пас

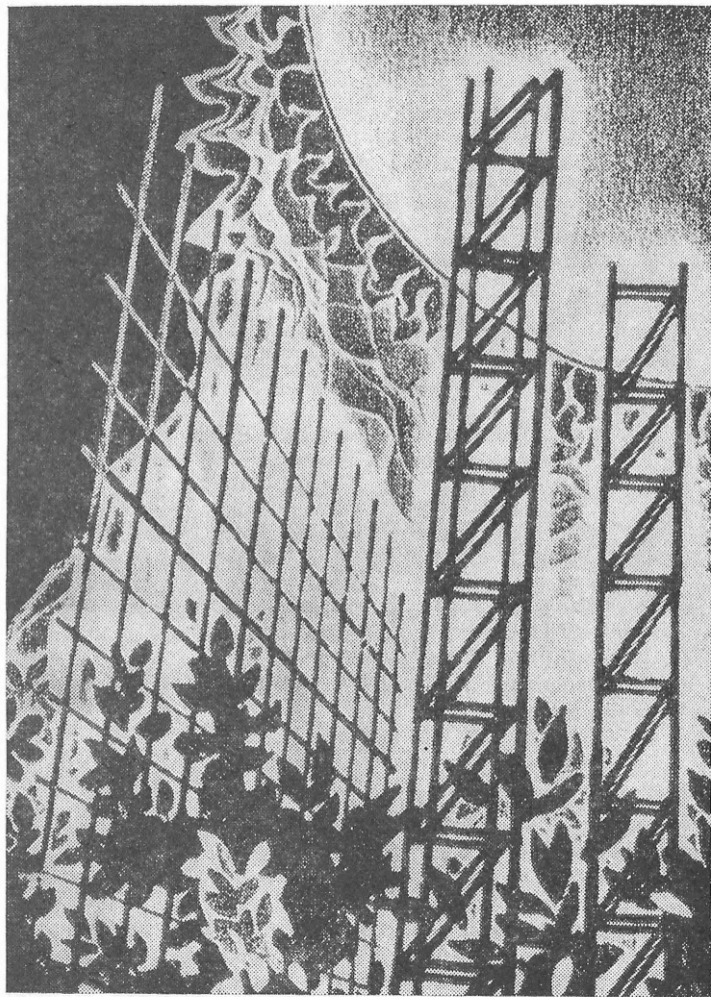
на золоті обжишки

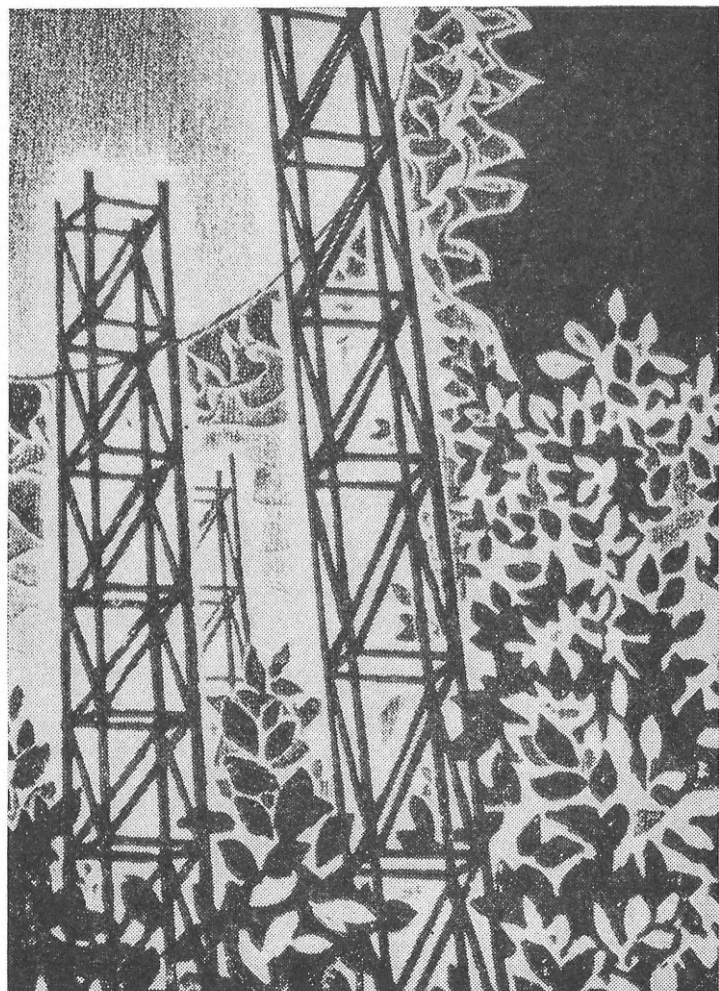
Завжди напихваті
зі сміху литий серп.

Зайди в моє село — куди твому одему:
Ставок. Хрущі. Гаїв зеленограй.
А молодик такий, хоч зараз в діадему
Даруй своїй Чурай.

Багата моя Січ була не п'яним скопом —
Могутніми сивами! І коли
Панічно борсалась перед врагом Європа,
Я вислав їх на смерть,
щоб ми і ви жили.

Міццюща моя кров! Жаркіша від огнива.
І, певно, педарма татарський людолов
Вогонь моїх дівчат висмоктував хапливо,
Щоб освіжить свою уже осінню кров.

Женуть потужний сік мої гучні городи
В округлість кавунів, картоплі й цибулин.
Заходь і вибирай, як в тебе недороди.
У двері входи.

У вікна вже були.

Я всевіту боржник: не кожному вточило
Такого, як мені, піснного вина.
То пригонцяю: пий і прилучай до сили,
Хмелій і веселій — доволі вам і нам.

Не кожному така судилась
вечорова
Тужава туга — пеба досягти.
То я подарував у всевіт Корольова —
Пехай і вам щастить безмежяки осягти.

Ні, я не обраний на роллю месіанську.
Усе, що мав, і все,
що на віку
Дісталоя мені від долі-посіванки,
Щесу його на спільну толоку.

Це щастя — мати у вселенськім домі
Свої борги і місце у строю...
Я всевіту боржник!
Але комусь одному —
Не був. Не є. Й не буду.
І на тім стою!

РОМАНТИЧНЕ ІНТЕРМЕЦЦО

Л. Тендюку

Я родивсь безнадійним романтиком —
Дон-Кіхот у масштабі села...
А любов моя з сипім бантом
До практичнішого пішла.

Потім хтось по секрету (між нами!)
Передав мені з уст в уста:
«Я до нього з серйозним наміром,
А він — чуєте?! — вірші чита!»

Але я не пославсь на рейках
І до циніків не помчав.
...Тільки пізнім осіннім рейсом
Завітала до мене печаль.

Журавлиним крилом ласкаво
Повела: «Не сумуй, відболить».
І на спомин у чуб русявий
Заплела срібляписту пить...

Дон-Кіхоте, гідальго мужній,
Що ж це кінь твій баский поник?
Часом важко бува нам, друже,
В цей двадцятий практичний вік.

Скільки їх, од вдоволення сонних,
Добре вигладжених, як плац,
Приміряло на стіл кухонний
Твій легкий романтичний плац.

Чуш: он вони, добре влаштовані,
І за всяких умов — «на коні»,—
Із своїх умобльованих штолень
Пропонують програму мені:

— Що ти, хлопче, розводиш нашіку
І первуєш людей щораз?
Ну, пехай Казахстан.

А Іспанія?

Що вона тобі — тітка, сестра?!

Рвешся в бій. А кому це пада?
Хочеш грому — сходи в кіно.
І, між іншим, уже барикади
Вийшли з моди давним-давно.

Дон-Кіхоте, давай-но пісню,
Та поділим на двох плаща...
А їй-богу, вона залізна,
Древня логіка у міщан.

Може, справді і нам вже треба
Якоритись на супокій?
Почекайте: а як же небо?!
А дорога, а вірний кінь?!

А земля, що петляє колесом,
А фіалки, а солов'ї!
А інше ж не відкриті в космосі
Орхідеї мої й твої!

І не всі теореми доведені,
Недочитані всі казки.
І не вся ще земля заметена
І побілена на святки.

А інше...

За далеким квітнем,
Аж на станції Солов'ї,
Жде мене Дульсінея в блакитному
Із моїх заворскляпських країв...

Дорозмножуйтесь в теплім болоті,
У помірність одягши свій ляк...
Я кажу:

не було б Дон-Кіхотів,
Вже б давно посивіла земля!

Літа вже не мчать,
як лошата прудкі в табуні,
Повільно бредуть, як верблюди в піску
мароккапським...
Все легше когось підловити на щирій
брехні,
Все важче купитись на срібну бленню
провокацій.

І вже починаєш не час цінувати,
а мить.
Холодний аналіз чуття затискає
в лещата...
Все легше чийсь відступ од юних замрій
зрозуміть,
Все важче і важче той відступ прощати.

На перше захоплення око не вельми
зважа —
Досвідчене око навчилося вивчати
й мовчати...
Все ближче з імлі підкрадається вічна
межа,
Все далі назад відпливає
безхмарний початок.

Не ті уже чари несе проліскова пора,
Не той уже хміль від коси, і краси,
і косинки...

Все рідше від першого погляду серце вмира,
Все більше у ньому примруженої оціпки.
Певніше обходиш ковбані й каміння мульті.
Обачніші рухи, скупіші і жести, і жарти...
Все нижча відсоток, рокований на помилки.
І так пеймовірно зроста
їхня вартість!

На гострі брили кицули його
І прикували боговою люттю
За те, що в муках праведних вогонь
Він дарував на добре діло людям.

Брели віки. На дугах віражів
Хиталися, блудили в катакомбах.
Хотів для добрих....

Але ви скажіть:

Чи можна на вогонь поставити пломбу?

Ми славим в одах вогнище святе,
Та всіх пускати до нього ще нам рано:
Адже вогонь, що викрав Прометей,
Спалив колись великого Джордано.

ПРО СЕРЕДИНУ

З усіх надбань людського досвіду
Одне,
стабільної ваги,
Не підлягає змінам досвіtkів
І примхам лівої ноги.

Довіччу мудрість зосереджено
У непохитний припис цей:
«Немає у житті середини.
Є тільки фланги, й тільки — центр».

...Бо якось на плацу зволоженім,
Де кулемети зусібч,
Тринадцять молодих заложників
Зі смертю стали віч-па-віч.

А смерть була з арійським профілем,
Носила вензелі «СС».
В її очах, манірно-проханих,
Дрімала голубінь небес.

Той офіцер любив доконаність
І в одязі, і... взагалі.
І певен був, що узаконений
На цій розхитаній землі.

І діло знав!..

Як личить скептику,
Він не мінився на виду,
Коли на черговому смертнику
Спишався його вибір:

— Du! *

Сьогодні теж з оцих рокованих
Обрати саме одного
Покладено і заплановано
На інтуїцію його.

А той один між флангів присмерку
Метавсь і долю кляв гірку,
Що на принцип прямого присуду
Впіймала вперше на віку.

Він і раніше вельми сердився,
Коли ішов на «так» чи «ші».
І поровив знайти середину,
І тим тримався на коні.

Та нині смерть над світом правила,
На долю встановивши ценз
Єдиний —

з лівого до правого,
Не обминаючи і центр.

Було од чого розгубитися!
Бо смерті з тисячами дул
Не вкажеш, де їй зупинитися,
Щоб проколоти пальцем: — Du!

* Ти! (Нім.)

Але і тут, уже затюканий,
Коли вже смерть за комірцем,
Він все ж усвердлився гадюкою,
Когось відтерши,
 прямо в центр.

...Мав офіцер одне захоплення
(Він марив сценою колись):
Любив зіграти маску втомлення...
Та ніпі й справді утомивсь

Від трафаретів:
 кожну акцію
Кіпчала куля — не інак.
І взагалі ця клята пація
Хоч і вмирала,
 та не так,

Як би того йому хотілося:
Щоб зойки і мольба при цім.
Та де? Межи очі дивилися,
Непаче брали на приціл...

І настрій був, як після хворості,
І дощ підмочував ефект.
І обвисало не за формою
Його високе галіфе.

Тож, власне, гра була завершена:
Бо він, аби не гаять час,
Одразу вибрав справа першого,
Що надто впевнено тримавсь.

Відтак, уже лише за звичкою,
Він міряв посірілий плац.
Хоч знав, що це мовчання вивчене
Не розітне ні зойк, ні плач...

Аж раптом щось таке з'явилося...
Такого досі не було.
Воно у центрі народилося,
І ворушилось, і росло.

Були то очі, жахом білені,
Уперше він такі зустрів.
Вони металися і бігали,
Вони втікали в хащі брів.

Вони просили, вони плакали
І скавучали із орбіт.
Двома побитими собаками
Повзли покійно до чобіт.

Волали: — Плюй на нас багнюкою,
Опучі нами просуши!
Топчи, як хочеш, закаблуками,
Але за це живим лиши!

Це так хилилось до сенсації,
Так з норми випадало це,
Що офіцер аж клацнув пальцями
І рушив переможно в центр:

Бо хоч один — із сотні, з тисячі! —
А все ж таки він виграв бій...
Та нагла лють, на скроні тиснучи,
Спишила очі голубі.

Є гідність, зрештою, й у ворона.
Своя і в офіцера є:
Він все ж хотів зламати ворога,
Який би мав лице своє.

Бо справжня радість просинається
Від споглядання з висоти,
Коли характери ламаються,
Що мають гідність і хребти!

А тут було щось неокреслене,
Якесь тваринне, далєбі.
Воно звивалося улєсливо,
Хвоста кусаючи собі.

Були то очі, жахом білені,—
Уперше він такі зустрів.
Вони металися і бігали,
Вони втікали в хащі брів.

Вони просили, вони плакали
І скавучали із орбіт.
Двома побитими собаками
Повзли покїрно до чобїт...

Дванадцять, як завжди, нахмурено
Пекли очима револьвер...
І він відчув себе обдуреним,
Як ще ніколи дотепер.

І, масці зрадивши цяцькованій,
Позеленїлий на виду,
Він ткнув у погляд той зацькований
Не пальцем —

п'ятірпею: — Du!!!

НА ЩО СХОЖА МУШКА

Я зробився п'яним від поктюрнів.
Ти над теоремами облис.
...А мушка схожа
на мініатюрний,
Па мініатюрний...
обеліск.

Астроном обчислить пляму кожну.
Малюру б ті плями побілить...
А над обрієм тінь хитпулась, схожа
На мініатюрний обеліск.

Ах, мене цілують сині хвилі.
Ти цілуєш
хвилі чорних кіс...
А мушка
тихо зупинилась,
Взявши сонне сонце
під обріз.

Може статись:
в полудень безхмарний,
Коли сонце виспіє, як ром,
Він
переверне у зубах сигару
І обніме пальцями
курок.

І з холодного,
як лінза,
ока,
Переможений на мислі злі,
Із мініатюрного
вижене високий
Всій
землі...
оставній...
обеліск.
Я б хотів
п'яніти від поктюрнів,
Потопати
в хвилях чорних кіс!
...Але мушка схожа
на мініатюрний...
На мініатюрний
обеліск.

Я в центрі кола, визначенім сонцем,
Заглиблю руку в чорний чорнозем —
І стеля над готичним храмом сосен
Спаде на мене зливою озер.

Я почекаю... Засурмлять джерела...
Ще почекаю... Пісня в мозолях...
І як відчую, що мене земля
Приймає, мов напровесні дерева;

Що вже мене на цифри не розкласти,
Бо пальці переходять у бруньки,
Що маю право на верховне щастя:
Рости, не спрограмований ніким,—

Тоді гукну:

— Беріть планети з бою,
Ламайте світ дюралевим крилом,
А я лишуся на землі вербою,
З якої перше колесо пішло.

Ти гукай не гукай,
а літа не почують.
Все біжать та спішать —
хоч співай чи ридай..
От би взнать: а вони ж хоч човнами кочують
Чи наосліп жепуть, як глуха череда?

А навіщо? Хай діти оцінюють чесно.
Ми жили. І дарма, що не всі ми орли,
Як покличуть на звіт,
ми спокійно воскреснем.
Хай Історія судить. Жили, як змогли..

Та воно-то гуртом під Історію можна:
Там — проскочиш, а там — проведуть ордени.
Інша справа — сини.
Чи наважиться кожен
З нас воскреснуть,
коли зажадають сини?

Ієзуїт цілує туфлю папи,
Навпіл зламавши губи неживі...
А із свічок середньовічних капа
До всього звичний та байдужий віск.

М'який та добрий і до всіх лояльний,
Він бездоганно гра жахливу роль
Ще з того дня, як на руках Лойоли
Сховав під себе лютеранську кров.

Ієзуїт до туфлі губи тисне...
А папа зна, що все це —
лише гра.
Та, добре навчений ховати мислі,
Він навіть з богом у покірність гра.

Він грає роль...
А віск байдужо капа.
І, склавши звично руки на живіт,
Не вірить й крихти єзуїту папа,
І тим же платить папі
єзуїт.

Ніколи, ніколи, ніколи
Ні куб, ні квадрат, ані коло
Не зловлять — а най би трісли! —
Простісінький порух мислі.

Ні штампи, ні форми, ні норми,
Ні формули мудрі в норах
І досі збагнуть не на силі
Просту таїну хлорофілу.

І богові зась, і чорту
Утямить таке ось діло:
Чому воно вдень — біло,
Вночі ж, павпаки,— чорно?

Сучасний учений месія
Розгублено скельцями косить:
Чому це спочатку — сіють,
А вже аж по тому — косять?

Росте собі дуб в Криворівні...
А от я чаркую до тебе:
Чому він у землю — корінням,
А кропа тим часом — в небі?

Ні космос, ні кібер стомислий,
Ні в ступенях вищих числа
І досі мені не відкрили:
Чому на чужому полі,

Хоч сонце й пече доволі,
А мені холодно?
Та все це у мить осіяння чудову
Мені освітило слово.

Оспалі віршарі з-за постаментів
Ліниво сварять рацію прогресу:
Мовляв, минулося, коли поетів
Виводили на п'єдестал Дантеси;

Обскубали романтику до фактів,
Пудьга та діловитість.

Ще й не писни,
Коли якийсь прискіпливий редактор
Застрелить твої вірші з самописки!..

Зіпершись ліктем на карниз багетів,
Сміється класик із турбот прогресу.
Отож-бо й є... Щоб заслужить Дантеса,
Спочатку, певне, треба бути постом.

...І з черепа п'яного Святослава
П'є вже вино тверезий печеніг.

Микола Зеров

О ви, з одвертим поблиском очей,
Свободи й честі піддані і слуги,
Ви йшли на кривду з праведним мечем,
Нерідко забуваючи кольчуги.

Од власної сп'янівши чистоти,
Себе жбурляли долям на терези.
І нишком посміхалися тверезі:
«Полеглим — слава. Нам — тесать хрести».

І так спадають дні, немов дощі,
Гамують біль...

Та знов на браннім полі:
Сп'янілі часом забувають щит,
Зате тверезі рахівниці —
ніколи.

* * *

Страшно зустріти смерть.
Страшно — не будьмо лукаві,
В славі там чи в неславі —
Страшно зустріти смерть.

Страшно безспло-малим
Чути себе перед смертю.
Але страшніше,

коли

Щі за що вмерти.

Усе поспішає: експреси, ракети й смереки,
І тільки хатки припнуті к землі на віки.
Далеко-далеко (те знають хіба що лелеки)
Розкидала доля киптарики і сіряки.

Неонові ночі обох діловитих Америк,
Сіднея й Торонто рекламно чужий колорит...
Гуцули і лемки в гучних сорочках із паперу
Снішать не по-паськи в безжально машинний ритм.

А дні шаленіють в реторті двадцятого віку,
І щось забувається, щось засина й відмира...
Та якось негадано дух діловий чоловіка
Прошиже, проклюне жажка журавлина жура.

І в ночі такі від Чікаго до Щеціна й Гдині,
Від прямих стріх за Сіднея задимлений пруг
Під модним пейлоном застогне лляна Україна
Всіма журавлями, що висповідались Дніпру.

А дні облітають, а ночі згоряють па ранки,
І падають зорі на дно Амазонки й Дніпра.
І щось відмирає, і час заколисує рани,
І все ж таки
щось не вмпра!

В ті дивні дні,
 коли мої штани
Іще тримались на одній підтяжці,
Я все шйяк допстрати не міг,
Що крутиться земля,
 мов куля кругла.

Коли б земля —
 так думалось мені —
Була мов куля, та ще й оберталась,
Тоді б, напевне, кавуни з баштана
Назвипередки б врозтіч розкотилися,
А то — лежать...

 Ех, голуба пора!
Ну що ти візьмени з хлопчака малого,
Коли вже зараз —
 мовби й у літах! —
А інколи спшиюсь біля баштана,
І раптом закортить підкравстись тихо,
Позв'язувать огудипши докупи,
Щоб не порозбігались кавуни.
Я б то зв'язав, аби не сторож сивий.
Та ще літа примружено-лукаві:
Стоять і визирають з-за плечей...

* * *

Все в цім світі відоме:
за щастям — біль,
За початком — кінець поємі...
І Планета виконує свій колобіг
По давно уже награній схемі.

Є Народження й Смерть — два стовпи
на Межі.

А між ними — події одвічні:
Комбінації стріч, і розлук, і жоржин,
Варіанти падінь і величчя.

На повторях живем. Тож буває часом,
Що повториш чиюсь навіть позу,
Мов окреслило путь наш примарним ласо
Вічне *circulus vitiosus* *.

Та буває: найвища із наших мрій —
Повторити чиюсь роботу...
Я хотів би, наприклад, як Екзюпері,
Просто не повернутись з польоту.

Щоб в трагічнім чеканні жінки
над Дніпром
Трепетали, як зламані стебла.

* Замкнене коло (*лат.*).

І зелені долоні аеродром
У розпучі здіймав до неба,

Щоб київ телеграф од тривоги, мов казан,
Й телетайп захлинавсь кулеметом,
І щоб з ока локатора впала сльоза
На сувору печаль Планети.

...А як хтось запитав, де це я забаривсь,
І чому, й на якій роботі,
Щоби друг мій спокійно тоді повторив:
«Він іще... не вернувся з польоту».

Коли ескадрилья ішла на зближення
З ворогом, командир піднімав
Руку особливим знаком,
І в шлемофоні гуло: — Іду
В атаку. Прикрийте мене
З тилу, хлопці.

Я маю на оці, сину,
Відкритий бій, де все просто,
Хоч і небезпечно. Там кожен
Постріл завне доречний
По ворогові і по тобі.
Я маю на оці відкритий
Бій, де все зрозуміло, як в детективі:
Хто боягуз, хто герой,
А хто в перспективі зрадник.

...Але зараз мовчать гармати,
І в почаях, тасмииче прозорих,
Чорногузи на гребінь хати
Виставляють свої дозори.

Стережуть вони літо й осінь
Та приносять дітей в колиску...
Ходить мир, молодий і босий,
Розглядаючи обеліски.

Скільки зелені, стільки й люду,
Стільки ж тонів, як напівтонів!..
Сину, сину! Округлість буднів
Важко втиснуть до шлемофонів.

Тут не станеш на точнім крузі..
Ось підходять до мене дружно,
Всі як є — в одностроях друзів,
Хоч не в кожному серці — дружно.

Простягають оклично руки
Особливим вітальним знаком.
Тисну руки усім.

А руки,
Розуміш,— усі однакі!

...Коли б знати, що мислять руки,
Що замислюють руки...

Єхидно кплять ще молоді міста
Із пращурів, що вийшли з неоліту.
Хизують модою на скло і сталь,
Як підлітки — свободою курити.

Скептично зиркають на постолі,
На древні глеки в стертих монограмах,
На педоцильні румища століть,
Прикриті ситцем охоропших грамот.

Така іронія в скляних очах,
Що хоч бери та через губу цвіркай!
А що і справді молодим втрачать,
Як навіть ще не спромоглись на цвинтар?!

Так легко їм на волі всіх вітрів
Без тягарів минулої образи
Плисти під юним захватом вітрил,
Приймаючи, які завгодно назви.

Та з часом трюми сповняться ваги,
На берег спишуть тих, що родовід забули.
І сплять хитавицю якорі могил,
І перші згадки виростуть в Минуле.

Усе те прийде...

Тож діди-міста

Процають сумно вибрики нащадкам,
Прикривши досвідом наївне скло і сталь
Від катастроф, байдужих і нещадних.

Нехай бунтують — кров ще молода!

Нехай за модою гасають ласо...

Задовго парубкують?

То ще не біда...

Біда, як цвиштар з'явиться дочасно.

...То був день середина тижня,
А тиждень — серединою місяця таргеліона*.
Сонце проминуло апогей,
І подумав я усі свої помилки покласти на рахівницю.
(Наївний чоловік, гадав у такий спосіб
Застерегтися од повторень!)

Печаль моя глибокая була:
Кружальце до кружальця клав і клав,
Я ще в дитинстві тільки кружеляв,
А вже мені не стачило кружал!
І сірий ляк закрібся, паче миша,
І в розпачі рахунок я облишив.

...Сонце вже перестигало видиму грань видпоколу,
І тоді вирішив я покласти на рахівницю
Усі свої праведні і правильні кроки.
(Наївний чоловік, гадав у такий спосіб
Заколисати власне сумління!)

Печаль моя — глибока і гірка:
Я так шукав, я так уже шукав!
Не поминав найменшої події,
І тапули, як віск, мої надії:

* Одинадцятий місяць афінського календаря,
що відповідає травню-червню,
тобто середині року.

Так мало уродило на кружальці,
Що вистачило б на правиці пальців.

В дитинство закидав по колу сіть,
Вже й до сьогодні власного підходив,
А тих кружал було — що колосків
В лихі роки тотальних недородів.

І страх тонкий прокрався аж у вірші.
І в розпачі рахунок я облишив.

Запала піч, зловісна, як отрута.
Я ждав... і от стрибнули з-за кущів
Усі мої похибки, яко Брути,
Ховаючи кинджали під плащі.

Стають довкіл так холодно і близько,
Що пробирає кригою ножа.
І піднялося невелике військо
Моїх пехибних кроків і бажань.

Так мало їх, і так багато Брутів!
Та пізно важить: бути чи не бути.

І все сплелось в побоїщі жорстокім,
І бризнула на помертвілий лоб
Гаряча кров моїх пехибних кроків,
Хімічна паста кривних помилок.

Я ж був приречений на кару дивну:
Назвати переможця об'єктивно.

Це мало стати: з тріумфальним виском
Похибки брали гору... І тоді
Я став на бік свого малого війська,
Проклявши роль третейського судді.

Зрадити може гвинтівка, кохана
і павіть
Компас, дружина, хоч ти в її вірність затавсь.
Вір
тільки
в пам'ять.
Зраджують пам'ять. Та пам'ять — ніколи.
Затям.

Можна люстерце дурить, і закон — як люстерце.
Смерть павіть дурять, як ставка іде на життя.
Вір
тільки
серцю.
Дурять і серце. Та серце — ніколи. Затям.

Скільки облич приручив, а свого — не впрохати.
Суть не по листю — по кореню мітку веде.
Знай:
не сховатись.
Можна — від когось. Від себе ж — ніколи й піде.

Пам'ять не зрадить, а серце дурити не стане.
Кругла Земля неховає, хоч тип городи:
Всі
Магеллани
Звідки рушали, туди й повертались завжди.

Погоня... І постріл... І змилений крук...
Чорніє на дубі тривічному крук.

Нажаханий вершник шмагає коня.
Пасумрений крук збайдужіло куня.

Тривога росте, нависа, як гора.
На грудях у вершника друг помира,

І серце копеце довершує круг...
Пронизливе око розплющує крук.

Розгублений вершник коня зупиця.
У круковім оці зловтіха зрина.

Товариша вершник на землю кладе.
За рухами крук гострим оком веде.

У вершника мука покраяла лоб.
У крука пожадно розлущився дзьоб.

Так мапить рятунок у вільне сідло!..
У крука повільно сповзає крило.

От-от уже зрада за повід смикне...
Та щось верхівця насупроти жене,

Себе перемігши, до друга бреде.
Розлючений крук за пим оком веде.

Ось вершинок до друга припав, як роса.
У круковім оці зловтіха згаса.

Поранений важко лягає в сідло.
У крука охляло спадає крило.

Востаннє під місяцем зблискує крук.
...Куляє на дубі тривічному крук.

Був чоловік... І — нема.
Як же це, вічний світе?
Вернеться осінь... зима.
Прийдуть весна і літо.
А чоловіка — нема...
Як же це, клятий світе?!

...Грошей не дбав у мішок.
Справно ходив на роботу.
Якось і не знайшов
Дня,
щоб спочить по турботах.
Що їй — стоїть робота!
...А чоловік пішов.

Ну, не догодиш усім:
Друзі були й набридли.
Надто запеклий сусід —
От уже мав сусіду!
Що там — живе сусід...
Від чоловіка — й сліду.

Щось підупав сусід.
Ходить, цигаркою блиска.
Тихо. Як вимер світ.
Навіть... полаяться ні з ким.
Все-таки був чоловік.
От і нема чоловіка.

Космос в собі дрима.
Діти біжать до школи.
Осінь мина... Зима...
Літо й весна — по колу.
А чоловіка — нема...
Страшно не те, що нема,
А що й не буде ж ніколи!

Вже тих учених — тьма.
Все прояснили на світі.
Ще б їм одне прояснити:
Як ото був — і нема.
Що вже простіше на світі?!
...А чоловіка — нема.

Мені на сірому причалі,
Де стільки злизано слідів,
Такого море намовчало
В своїй одвертості сліпій,

Що тільки паслухай покірно,
Лише встигай зважати на те,
Як поміж хвилями то вирне,
То заховається підтекст.

Багатомовно, як з гарему,
З безодні моря долина
Останнє марше «SOS» триреми
І лютий посвист гарцуна,

І гул певольничої Кафи
Спливає, стогне і скорбить,
І дивна мова грецьких амфор,
І сміх покрадених скарбів,

Різким, як автоматна черга,
Наріччям
 поціля в злобі
В зеленій касці жовтий череп
З арійським вискалом зубів.

І все це б'ється в круговерті
І пасідає звідусіль...
Та з-поміж криків напівстертих,
Чужих погроз, мелодій, слів

Я лиш одне з того мовчання
Без тлумача собі беру:
Високий лет козацьких чайок
І безкозирки чорний круг.

Коли ти вже на терези двобою
осташню сотню кинув, а сусід, що досі
все набивався у брата,
стоїть з військами оддалік і косо
позиркує, як ти стікаєш кров'ю,
і жде: кому ж таки всіхпється доля;
коли нарешті ти на браннім полі
здолав осташнім подихом врага
і ліг спочити, і п'янка вага
тріумфу твоє військо розморила,
а твій сусід, що доти
очікував,
спішить до тебе радісно,
і котить
хвалу та з медом і вином барила,
і так вже щиро й міцно обіма,
як друга і на віки вічні брата,—
будь насторожі: чи не приміря він мотуза,
щоб,
коли зморить сон,
тебе, од слави п'яного,
зв'язати?

Між людей у будні й свята ходить дивний чоловік.
Якось вельми загадково з-під палякапих повік
Його очі непорушні захолили, піби жерсть.

Щось таке могильне в ньому,

гейби він шукає жертв.

Наче він когось убити почі гдупої рішив.

Наче в нього вже з колиски

Чорний камінь на душі. І той камінь сірим жахом
Визира з його зіниць. Хто погляне йому в очі —

Наче криги доторкнувсь.

Тільки ви його не бійтесь,

не хиліть обличчя ниць.

Пожалійте чоловіка: він в перестраку загруз.

Він своїм великим ляком вас лякає, далєбі.

Якось він себе злякався

і відтоді дєсь подівсь.

Пожалійте чоловіка: просто він себе убив.

...Це було у понеділок. Починався новий

цикл.

Тіло радості просило — він гукнув на нього:

— Цить! —

Тіло так вогию хотіло — він гукнув на нього:

— Цить!

У вівторок він піднявся, наче праведна гроза.
Мався шпагою зітерти жирний ляпас підляка.

Та за крок перед бар'єром:

— Змовкни! — честі наказав.—

Де гарантія на виграш? А гляди — здригне рука? —

І од ляку перед боєм всохла назавжди рука.

В середу упала звістка: «Друг-товариш у біді!»

— Виручай! — гукнула совість.— Не спіши,—

промимрив ляк.—

Озирнися, розберися у перебігу подій.

Сім разів одмір, щоб в яму сам не вскочив,

неборак.—

І повисла його совість, вчеплена ребром за гак.

У четвер зустрів дівчину, юну й чисту,

як сльоза.

Щось у ній було нехитре, небуденно-пеземпе.

Та злякався чистоти віп.— Глухни! —

серцю наказав.

І сховав погаслі очі, як монети, в портмоне.

І сховались його очі, як монети, в портмоне.

В п'ятницю крилом журавки мрія кликала:

— Летім! —

Дух одважно стрепенувся, щоб шугнуть у височінь.

— Чи не високо западто? — смачно позіхнула

лінь.—

Все ж певніш синиця в жмені,

Як у небі журавель.—

Так і є: синиця — в жмені. А у небі — журавель...

У суботу він прокинувся, тільки ж...

не знайшов себе.

«Що воно за чортів батько: де ж це я себе

подів?!»

Страх його зіпхнув із ліжка,

під грудьми захолодив.

Нагло кинувся до люстра — і від подиву затерп:
Не знайшов себе у люстрі. Так патомість,

так зате:

В портмоне бряжчали очі, як зелені мідяки,
На стіні чепіла совість — найдешевша між оздоб.
І на вщерт у сохлій гілці його правої руки
Дві синиці діловиті порали собі гніздо.

...Це було якраз в неділю —
саме विकіпчився цикл.

Страх у пьому, як вельможка, своє тіло розпростер...
Тільки ви його не бійтесь,
не хиліть обличчя ниць.

Пожалійте чоловіка — він не весь іще помер.
Подивіться тепло в очі: десь на дні його зіниць
Ледве-ледве диха Пам'ять...

Отже, він іще не вмер.

НІЧ МАСОК

Панорама

*Розпластавши крилами руки, входить в сон,
як у мертву петлю, випробовувач літаків;
по-хазайськи надійно, мов плуг,
підійма перелоги сну хлібороб;
врешті спекавшись всяких нарад і засідань,
пада в літепло снів любисткових учений,—
засинають натомлені люди розмаїтих професій,
посад і облич. Засинають, хоч різні,
зате щасливі, бо мають своє обличчя —
однакове вдень, і вночі, і... навіть у смерті.
Вечір м'яко й нечутно вимикає
опуклу люстру сонця, і коли в ній погасне
останній ліхтарик — заходить Ніч.*

Всепрощаюча Ноче,
доземний тобі уклін
за нечувану розкіш — пірнути в сон,
за розряд електричний цілунку!

Все, що під лінзою денного реалізму
розкладалося на буденну доцільність,
раштом сповнилося тривожної остороги
і значущої таїни.

Навіть подагричні колопи,—
ці озуті в чоботища бетонні ноги запізнілої епохи,—
прибрали вишуканості корінфської колонади.

Ат, нехай собі тіпаться...

Що за сяйво магічне у темному борі?

Чи то глупої почі засвічують свічі ворожбити,
чи, може, то папороть квітне?

Чи поганські боги
на підпільний зібралися мітинг?
Гей, пантруй: а можливо, то духи злі?
Пхе, а то лише пень трухлявий...
Всепрощаюча Ноче, ти надто гуманна,
позаяк навіть пневі даруєш оману —
уявить себе сонцем,
без котрого все б охолело й осліпло.
Ат, пехай собі тіпиться...

От прийшов із контори мужчина.
Шоколадна засмага. Високий.
М'язи грають і тверднуть, наче у античного дискобола,
а обличчя сіре й жорстоке, як у вовка,
що загнаний в коло
немишуче повільної смерті.
Мовчки скинув костюм дорогого сукна —
маскхалат найновішого крою,
де на спині жолобиться крам від горба.
Потягнувся розкуто
і раптом спивився, вражений,
бо надивав себе у собі справжнього:
високого, плечистого і без горба.
І ліг проти місяця чистого.
І коли по хвилині задихав легко і рівно, як метроном,
обличчя його розгодишилось і повищало.
(Ви погляньте, яке благородне обличчя!)
Він рішуче піднявся над столом і пішов напролом
до миршавого чоловічка,
якого ненавидів чорно, відколи пам'ятає контору:
за мізерність і дріб'язковий садизм;
за його нелогічну вищість,
підстраховану вицим за інші кріслом;
за прокляття — щодня одягати костюм,
де на спині жолобиться крам від горба,
що з'являється кожного дня по восьмій;

і за кару цідить солодавий посміх,
наступивши на власного язика.
Але, зрештою, досить! Мужчина і муж,
він ступав по крихкому льодкові калюж
перемерзлих од ляку очей
своїх коридорних сподвижників.
І сказав чоловічку усе,
що про нього вистраждав. Обернувся і гордо пішов
поуз колегіальний переляк і шок.
Подивіться — це й де м у ж ч и н а!
Пхе, так то ж тільки сон.
Ат, нехай собі тішиться...

Ох, ця Ніч, ця лукаво-жагуча Ніч!

..Вона скинула сукню, глуху, мов кольчуга,—
маскхалатик суворий чернечої покорі
і класної доброчинності. Вона скинула сукню —
її одразу на волю юним лотосом шия її розцвіла,
і зітхнули опукло високі груди
із диявольським квітом пекучих сосків.
І за мить стала жінкою, молодюю, і дужкою,
і палкою, і соромливо-пружною
у своїх потаємних і грішних замислах.
І гидливо поглянула на благовірного,
що самого себе розіклав на півліжка,
на розмиту павалою років потилицю,
на зів'яле, опале тіло, що ніколи вже
не запульсує шалено.
Зітхнула стамованим криком самиці
і лягла до нього гарячою спиною,
підібгавши, як хвіст лисиця,
потаємні і грішні замисли.
А коли проспівали другі півні
(десь за тисячі верст у глухому селі),
вона тихо, як хмарка, із ліжка спливла
і полинула м'яко в сусідню квартиру,

де він мешкав самотньо, високий і сильний.
(Коли поблизу він проходив повз неї, її тіло
просилося на волю і плакало.

Але сукня з глухим комірцем,
що підкреслювать мала тверезу розважність жопи,
затискала його у кольчугу умовностей.
То певже ці тортури — довчні?!)
Одчинилися двері, а він її ждав і жадав.
Ще відчула, як руки його прослизнули під пахви
і пальці пожадно опали
на розпечений сніг петерлячих грудей — і тоді...
І тоді — пропади воно пропадом все:
і сусіди з сусідками чорпоротими,
пересуди, плітки і *певне становище*.
Остогидла щоденна жахлива гра
в добродичність і вірність, але ж —
певне становище.

Пропади ж воно все —
за одну лише мить, за одну тільки ніч
справжнього, хмільного, божевільного!
Цілуй до болю... Вери... Вільно...
Пхе, так то ж лише сон!
Ат, пехай собі тішитися...

Ну ж бо й Ніч, ох, злодійська Ніч!
Без пожа й пістолета роздягає постів,
королів, королев, домотканих акторів.
В пересічного Савки задерлася майка
аж під бороду. Спить.
Запливає у сон справді голий король,
у сімейних трусах спочивають провидці.
І нарешті сповняють бажання свої заповітні,
які вони вдень, у всі дні убивають,
закопують глибоко в серце (*певне ж становище*):
люто грають в футбол, полуниці шукають,
сучать недругам дулі, збирають гриби,

вудять рибу, стрибають у гречку,
за ларком розливають на трьох у стакани,
що взяли напрокат у німих автоматів,—
одне слово, самими собою стають. І вірять паївно,
що вони обдурили іще один День.
Боже, боже, кого вони дурять?!
День не спить і вночі,
бо його агентура
мовчить
в телеграфних ключах,
в шифрувальних машинах,
у холодних очах локаторів
і всезнаючих асенізаторів,
у лукавому місяці,
що забрався на раму віконну
і хихика в кулак:
«Ат, нехай собі тішаться».

Вже сіріє. Останні досьє перший промінь
несе у прокуратуру Дня.
Як він буде судити їх, тошко і гречно,
приховавши в зіницях жорстоку ласку!
Потім винесе вирок незаперечний:
одягати щодня одне одному маски.

Вони ж вірять паївно, що День обдурили,
і спішать одягти одне одному маску:
пень активно трясиме трухлявим плащем,—
це, мовляв, моя мрія — трухлявим бути,
я тим ситий, на інше не претендую.

Подагричні колони ревтимуть охрипло,
що такими ї хотіли незграбними бути.
(«Ах, ці різні коріпфські—
такі легковажкі!»)

Встане сильний мужчина, як Геркулес,
з вольовим і проясненням з очі обличчям.
Він одягне костюм — і одразу між пліч
в нього виросте горб, посіріє обличчя.
Наступивши підшвою на язика,
він питатиме ніжно мізерну людину,
як здоров'я, мовляв, у дітей і дружини.
І колеги підмуркнуть йому в упісон.
І колеги у захваті колегіальнім
будуть рачки підмуркувать в упісон.

Потім вийде вона обіруч з богоданам,
що нестиме себе обережно, як вазу.
Чорна сукня з глухим комірцем зажене,
як проказу,
вогонь її тіла у карцер умовностей.

Строго плистиме,
як черниця, сховавши під вії гріховну знемогу,
демонструючи вірність своєму чоловіку.
Із сусідками гнівно осудить дівчат,
що цілюються з хлопцями просто на вулиці,
безсоромно пап'явши міні-спідниці:
«Ах, ця молодь сучасна!»

І раптом
її тіло дівоче застогне й заплаче,
коли він поуз неї ітиме на службу...

Починається гра, осоружна, як рабство.
І, прирікши себе добровільно на каторгу,
вони тоскно чекатимуть почі, як волі,
щоби стати собою...

і вірити знову,
що вони обдурили іще один День.

І не знають, що День вже давно їх вивчає
крізь лінзу сонця

і сміється нещадно, бо правила гри
власноручно і склав, і затвердив, як вирок,—
найстрашніший, який тільки можна придумати:
коли ті, що обдурюють, щиро не відають,
що «обдурений» знає про це наперед
і планує ще з ночі для них цю ілюзію.
День жорстоко сміється, киваючи місяцю:
— Ат, нехай собі тіпаться...

.
*На світанні так солодко спиться натомленим людям,
що мають своє обличчя — однакове вдень, і вночі,
і... навіть у смерті.*

ДО ЗАЛИ «А»

Висока. Чолом — до неба.
Одверта, як білий день,
Виходжу я перед тебе
На сцену, мов під рентген.

Весела і невідступна.
Чутлива, як стетоскоп,
Тебе на м'якості не купиш,
Не візьмеш в обхід чи в лоб.

На кожну мою удачу
В очах твоїх мідь цвіте.
На кожну мою невдачу
Ти прямо говориш: «Не те».

Коли ж я спіткнусь на кризі,
Коли мене зрадить рух —
Ти візьмеш мене на крила
Своїх обережних рук.

О мамо, моя голубко
Аж десь ув останнім ряду!
О, як ти мене голубиш,
Очима столітніх дум!

ДО ЗАЛИ «Б»

Літературним снобам

Шановна зало!

Наче па рентгені
Стою, відкритий з ніг до голови,
Перед тобою на долоні сцени...
І — хоч би тінь від кущика трави!

Шановна! Ти — немертна. Я — минучий.
Я з тих, кого ти часом від пудьги
Возносила і кидала пагим
Па дно ганьби з Олімпової кручі.

О многолика! Я — твоя заваба.
І згубний, і солодкий твій полон.
Я чую, як ротів твоїх мільйон
Волає водночас: «Ганьба!» і «Слава!»

І горе тим, що прагли угодити,
На всі твої і примхи, і смаки.
Над ними присудом стоять віки:
Вгодити — означа: себе убити...

Оскільки, зало, ти своєї правиш,
Заманюючи на непевну путь,
Я залишаю за собою право:
Самим собою быть.

ПЕРСТЕНЬ ДОЛІ

Мені доля вручила перстень
І сказала, що вже до смерті
Я розмічений і заверстаний
В паростаючу круговерть.

Що одині не буде спокою
Ні вночі мені, ані вдень,
І життя моє піде боком,
А не так, як у всіх людей.

Що й кінець мене жде печальний —
Не в оточенні пра-пра-пра,
А, говорячи фігурально,
Од свого ж таки пера.

Або інший хтось точним випадом
Укоротить мій родовід.
Або винесуть, в кращім випадку,
Десь на станції рядовій...

Ех, ти, доле моя, циганко,
Не лякай мене тузом пік!
Одного я боюсь: цигаркою
Продиміть на чужій губі.

У ПОЕТА ГРОШІ ЗАВЕЛИСЬ...

Притча

Реготали фізики до сліз,
Посміхались доктори обліслі:
«У поета гроші завелись?
У поета? Гроші?!

Та облиште!»

Критик цю проблему охопив
Оком всевидючим і педремним:
«Ну, якщо авансом не пропнів,
То тенер уже проп'с напевне».

Рахував зневажливо касир,
Обиватель млів: «Живуть же, гади!»
А поет розгублено косив
На поважну науку безпорадно.

Вже борги повернуто давно,
Вже й позичив кривним одиодумам,
Але на руках усе одно
Залишилася незвична сума.

І уперше хлопця потягло
Щось таке придбати для родини,
Щоб воно і в пам'ятку було,
І нарешті втішило дружину.

Довго під вітрипами нудивсь
В пошуках пристойного товару.
Та й не спостеріг, як опинивсь
В галасливій метушні базару.

Червоніли кавуни до сліз,
Реготали гарбузи обліслі:
«У поета гроші завелись?
У поета? Гроші? Та облиште!»

Він бродив байдужо між рядів,
Де усе до похвалянь охоче...
Коли це в кутку глухому дід
Трапився поєтові на очі.

Ну, не дід... Такий собі дідок.
Кілька ложок, виструганих круто.
Традиційно сперлись на ціпок
Пересічні вуса й самокрутка.

Надто вже буденний був дідок.
І товар непоказний із виду.
Тільки от поєтові ціпок
Хтозна-чим, а незвичайним видався:

На пожовклому од часу тлі
Вирізьблене дерево пепаське.
Як живі, співали на гіллі
Дивні птиці із борів праказки.

І гучали срібно голоси,
І на серце опадали тихо...
— Чуєш, діду, чи не продася
Ти мені ціпок отсей з горіха?

— Чоловіче! — одказав старий.—
Я б тобі віддав його і даром,
Але сей ціпок мені горить
Спогаданням давньої покари.

Був і я щаслив і юн колись.
Мав надії і в коханні втіху,
Доки на дорозі не зустрівсь
Із красивим і глучким горіхом.

Десять літ в малюнок цей лягло.
Рівно десять — як одна година.
Господарство, як вода, сплигло,
І пішла до іншого дружина.

Чоловіче, за патхнення мед
Заплатив я дорого занадто!..—
Вибрав ренту із кишень поет
І поклав до піг старому:
— Пате!

Якось дивно прояснів старий
І сказав поетові на тому:
— Коли так — без грошей забери.
Щось ми, хлопче, пачебто... знайомі.

Реготали фізики до сліз,
Посміхались доктори імлісто,
Як поет ціпок додому піс
Кам'яним і діловитим містом.

...І залишився поет один
В стіпах чотирьох, до щему голих.
Тільки часом забігає сип
Крадзькома до нього після школи.

Тихо входить лагідна жура
І сіда між ними у світлиці.
І тоді в поета з-під пера
Постають великі таємниці.

І тоді горіховий ціпок
В древо обертається віпчальне.
І на пальцях трепетних гілок
Оживають птиці незвичайні.

І виходить древо на балкон
І у вікна кропиться розлого.
І кричить в квартирі телефон:
— Що у вас там діється, їй-богу?!

Ціле місто під вікном стоїть,
Збилися таксі, пеначе вівці.
Якщо ласка, ви нам поясніть.
Розумієте... в двадцятім віці...

Реготали фізики до сліз,
Посміхались доктори обачно:
— У квартирі? Серед міста? Ліс?!
Ах, в поета! Ну, тоді пробачте...

ПРИНЦИП

В темні стройової

Ех, раз-два!
В убранні некеснірівського
прища,
Де чотири путівці мовчать,
Височів монументально
Прицип
З іронічним усміхом в очах.

Йшли проз нього по дорозі
честі
(Раз-два!)
Трое хлопців здивувати світ.
Зупинив їх Принцип на
розхресті.
Пальцем покивав: — Ану
заждіть.

Просто позад мене, хлопці,
яма,
Ще й засада у кущах сидить.
Хто падума супутися прямо —
Хай на мене потім не грішить.
Три-чотири.
Обіруч — обходи, переходи,
Через яму вигнулись мости:

Обійма за плечі:

— Ну, то як?

— Та, їй-богу, не дійду до тями.

Хоч скажи: а як же ті...

в обхід?

— А сидять у персональних

ямах —

Саме сіроманцям на обід.

— Що ти кажеш? От і вір у досвід!

Вік живи і вік учись-таки.

Мабуть, світ перевернувся,

бо досі ж,

В принципі, бувало навпаки.

— Три-чотири!

Бачу, ти не віриш?!

Вже своїм не вірить,

пеборак!

Та приглянься: я ж із ваших

віршів!

Слава богу, впізнас...

То як?

— Три-чотири...

КУМИР

Прийшов з вербово-степових країв,
Де все таке безмежне і зелене.
І втиснута в квадратну раму сцена
Його гнітила реготом вогнів.

Спочатку слухачам своїм навстріч
Виходив по-косарському понуро.
І театральний модний однострій
Лякавсь його могутньої статури.

Та голос був — позаздри́в би й Гомер!..
Він потрясав колони, як підпорки.
Ревла у дикім захваті гальорка,
І навіть млів досвідчено партер.

А час минав. По килимах афіш
Усе певніше він ступав на сцени.
І з кожним днем м'якіше і ладніш
Лискучий фрак всідався на рамена.

Зійшла засмага. Між коле́г обтерсь,
Осмислив жести на вагу і доторк:
Уклін глибокий — в голубий партер,
Демократичний помах — на гальорку...

Бувало, проклинаючи силою
І фанатичну відданість гальорки,
Він паїздив у батьківське село
Відчуті степ і вирій без підпорки.

І зову — сцени голений паркет,
Автографи, коханки і зальоти...
Вже не співав — обігрував партер
І загравав обачно до гальорки.

І вірив, що юрба — олімп і дно —
Раби його примхливої химери,
Незчувшись, як понавсь уже давно
На поводок гальорки і партеру.

Та якось — чи забракло в нього сил,
Чи переграв, чи ще якась холера,—
Зірвався голос. Обів'яв і сів
До хрипу рядового контролера.

І зал його, немов плювок, розтер,
Роздерши криком тишу на пацьорки.
— Ганьба! — гукав досвідчений партер
Під свист і тушіт юної гальорки.

І він зійшов. І тої ж миті вмер
Для тих, із ким він торгувався щиро...
Тим часом вже на іншого кумира
Пацілились гальорка і партер.

РИНГ

І гнів, і жах. І білі маски
Облич.

І злами рук, як ринв.
І от затихло.

Тільки пласко
Лисіє квадратний ринг.

Там не суперник мій,
а ворог
Зінерсь бундючно на капат.
Над ним у чорному,
як ворог,
Чаклус хижий секундайт.

Той ворог хитро, як лисиця,
Мені готує рішенняь.
Шахабно в праву рукавицю
Кладе для певності свинець.

Суддя те бачить.
Та... не баче.
Вони у змовищах давно.
Та й переможців же тим ваче
Не судять потім все одно.

А зал, як тур, реве безжалю.
Пазад одрізаюо путі:
Мій секундант у роздягальні
Лишив рушник на видпоти.

Що ж, буде бій.

Важкий. Без правил.

Мій ворог — публіки владар —
Мені вцілятиме ізправа
Під серце зважений удар.

Він буде бить мене, як схоче:
І знизу, й справа, і згори.
І нижче пояса. І очі
Схова продажний рефері.

Я все стерплю в жорстокім герці,
Аби лише, зберігши стиль,
Не пропустить удару в серце.
Не пропустить... Не пропустить...

Ще буде потім раунд третій.
І вже коли в канатний скрут
Я буду ворогом припертий
І загнаний в четвертий кут,

Коли, пахабний і безкарний,
Повірить він у мій кінець
І для останнього удару
Зведе з правицею свинець,

Я вибираю в жмуток силу
Своїх поразок і удач —
В ім'я отця, і духа, й сина
Обрушу з лівої удар

Такий, що раптом ляже
тиша.

І стануть зайві лікарі.
І марно буде, наче миша,
Метатись підлий рефері.

То буде бій...

А зараз мертво
Лисніє холодом квадрат.
Іду. І поруч мене твердо
Крокує Честь — мій секундант.

ПРИТЧА ПРО НОГИ

Рокоче Рим. Поміж гуртків зівак
Чутки й плітки, як псища, колобродять:
Маляр славетний, визначий народом,
Узявся папу малювать.

Дива!

Хихикали: «Оце так непідкупний!»

Сюсюкали: «Оце так неприємний!»

А сталося так: маестро вліз у борг.
Прочув те папа — та хмизку в багаття:
Мовляв, живе без грошей тільки бог.
І маляр мусив... зрозуміти патяк.

Вже як воно було — те не про нас,
Але маестро видали аванс.

Вже й рік минув, а ще ледь перший жест
Окреслювався, як рельєф на мані.
Сивів і сохнув з петерплячки папа,
Але ж мистецтво вимагас жертв!

То мала бути картина із картин!
На полотні, оклично і суворо,
Стоятимуть святі. По рапгу. Сорок.
А збоку папа: у святі кортить.

Мишали дні — зістарився митець.
Врели літа, а скільки ще до крапки!

Старому папі просурмив кінець,
І заступив його повіший папа.

Новий прийшов оглянуть полотно.
Сказав: «Ну що ж, я відчуваю розмах».
Шепнув митцеві радник:

«Майте розум!

Приткніть нового — вам не все одно?

Не в повен зріст, а десь на місці голому
Посеред гурту домалюйте голову».

«А біс із ним, — махнув на те художник, —
Домалювати голову ще можна».

По всьому, врешті, і вінець за впертість.
Та вже як маюся звершитись чудо,
Із жахом пересвідчився маестро,
Що між апостолів лишивесь... Іуда.

Отак невчасно зіпсувати свято!
Ще довелося голову міняти.

А потім ще... Та, зрештою: «Кінець!» —
Оголосив, заплутавшись, митець...
«Живи в ім'я отця, і духа, й сина». —
Перехрестив закінчену картину.

І... папю зблід. І мало не зомлів,
У розпачі тусаючи підлогу,
Коли помітив, що до ТИХ голів
Забув як стій домалювати ноги.

Та пізно: вже від папи йшли гіпці.
І він спокійно вирішув із трансу,
Відчувши срібний дзвін у гаманці
ТИХ ТРИДЦЯТИ

з останнього авансу.

ЯЛИНКА

І сірий зайчик,
 такий маленький,
 такий... один.
І вовчик-братик,
 і біла білка,
 і хитрий лис...
Куди розбіглись,
 куди сховались —
 агей, куди?
Не чуть нікого.
 Скінчилась казка
 давно...
 колись.

Над синім бором,
 над сивим бором,
 в рудих корчах
Мела-крутила,
 ревла і рвала
 крута зима.
Прибіг сховатися
 під ялинку
 малий зайчак.
Заплакав гірко,
 бо вже ялинки
 тії нема.

Купив я вчора
її на торзі
і в дім запис.
Поставив гордо:
вона сягнула
верхів'ям крокв.

Круг неї грають
в дитячу щирість
лукавий лис,

Лякливий заєць,
кокетка білка
і лисий вовк.

Ах, що зі мною?
І як це сталося,
і де, й коли,
Що я всміхаюся,
де треба бити,
щоб стигла кров?!

Мене ж по спині
по-братськи ляска
лукавий лис,

Лякливий заєць,
кокетка білка
і лисий вовк.

Вони не з казки.
Вони реальні,
як п'ятаки.

Вони все ділять,
вони все важать,
кому дають.

І я між ними,
а отже, й з ними
у дві руки

Жбурляю казку
на рахівницю
і... продаю.

Так що це сталося
зі мною, друзі,
і де, й коли?!

Я вийду з хати
у срібний вечір
до яворів.

Порожнє серце
моє не гріє
і не болить.

Порожні зорі,
порожній місяць,
що одгорів.

Згоріла казка...
Прийшли турботи,
сухі, як хмиз...

Це хто ще шепче
і припадає
до рукава:

— Дивись... Дивися.
Он за ялинику
сховався лис,

І вовчик-братик
біжить до нього
погостювать...

— Це ти, мій синку?..
Ти віриш в казку?!
Стривай... посидь...

Ти віриш... Вір же —
і ні на хвилину
не похитнись!..

Я не відкрию,
що то сусідські
жирують пси,
Хай буде вовчик,
хай буде братик
і хитрий лис.

Ти візьмеш, сину,
мене з собою
в моє колись?

Ми підем разом
із малюками
у царства ті,

Де два ведмеді
горох молотять
і ходять лис.

І білка лущить
горіхи дивні
і золоті.

Це буде завтра...
А зараз, сину,
я повернусь
У сити хату,
де з лисим вовком —
лукавий лис.

Там з перехрестя
сумну ялинку
я виверну,
Візьму на руки
і понесу її
у мудрий лис.

І прийде ранок,
і буде сонце,
і сніг, і день.

І буде казка,
і буде білка,
і хитрий лис.

І сірий зайчик
своїми лапками
припаде

До ніг ялинки,
що повернулась
в моє колись.

Простіть, сипочку,
і біла білко,
і хитрий лис,

Що я на хвильку
згубив дорогу
і... постарів.

Дивись: вертають
в полону меблів
ялини в ліс...

І ми вертаєм...
у вічну казку...
до матерів.

ДОЛОНЯ

Що було — не вернеться.
Одгуляло. Жовто...
Запливає вересень
у затоку жовтня.
Вересню мій,
веслами весело греби,
Ждуть тебе на березі
з кошиком гриби.
Чаль хутчій до берега,
бо встає над світом
Із протоки Берінга
скрижанілий вітер.
Ти ховайся у яблуко,
в терен і у кріп.
Ти втікай у ямби,
а хочеш — у верлібр.
А як піде з висвистом
завірюха клята,
Попрось у прихисток
під долоню ратая,
Де між ліній світяться
дати і віки,
Де дванадцять місяців
сплять, як малюки...

ТАНЦЮЮТЬ ГРУЗИНИ

Танцюють грузини. І всяк собі кум і король.
Танцюють мужчини. Бровища в красивому зламі.
Довершеним станом пірамідальних тополь
Беруть до полону найгордовитішу даму.

І раптом — злетіли! Немислимо звихрено темп.
Тривога! Десь коні сполохано заіржали.
І зблиснули очі. І ворог підступний отерп.
І зброєю стали декоративні кинджали.

І знову пливуть, як по хмарах.

І кожен — король.

Сумирно на піхвах поблискує в'язь монограми.
Довершеним станом пірамідальних тополь
Беруть до полону найгордовитішу даму.

Високої істипи хай не торкпється іржа!
Її я відкрив у братерських обіймах грузина:
Коли в мого друга при боці чатує кинджал,
Ніхто мою дружбу не вділить кинджалом з-за типу.

ПАМ'ЯТІ САШКА АБРАМЕНКА

Гарні люди вмирають завжди передчасно...
чомусь.

От поганим, здається,
і тисячоліття замало.

І кричу я в розпучі:
— О мамо Природо, пильнуйсь:
Чи не вкралась похибка
у корінь твого прапочала?!

Та стоїть вона мудро
на древньому пружі Дніпра
І великою правдою
чорну журу мою палить:
— Все в природі доцільно:
погане насправді вмира.

А хороша людина
лише переходить у пам'ять.

* * *

Так много записалося в поети,
і так мало... поетів.
Так густо у віршах кінематографічної роси,
і так мало звичайної роси,
щоб зволожити спрагли вуста.

Так мало кольорів,
і так густо фарби!

Мало бджіл, а працюють до сьомого поту.
Сьомий піт їх — то мед.
Скільки мух на той мед —
тут шкільна арифметика надто наївна!

...Е, стривай, чоловіче. А що б ти хотів:
утопитися в липучім меду?
Зледащити до краю без мух
(так хоч мухи штовхають до руху?).

Повигопивши круків, сорок, горобців,—
полшити одних солов'їв у гаю,
щоби згодом до них збайдужіти?
Ідеальне згорнуть на один бік планети?
Перехняються ж світ,
противаги не маючи!

Та й, зрештою, згодьмося, чоловіче:
ніхто так не зуміє доброчесно
обставити твоє поховання,
апіж ті, що шпигали тебе при житті.
Побиватись і плакати (слава богу, збулися!)
хто щиріше од них зуміє?

Хто так хутко і діловито
пагорне па віко цілу гору землі —
вже таку височенну,
що верхівка її аж в майбутньому вирне —
відтак нащадки, заінтриговані,
кинуться докопуватися:
а хто се тутечки возлежить?
І таким робом ти забредеш аж у пам'ять нащадків.

...Отож-бо.

Так що годі каратися.

І — рухайтесь, рухайтесь, вельмишановний.

СОБІ НА СОРОКАРІЧЧЯ

Звістку припесли сороки: «Сорок!»
Озираюсь назад і отері:
Я все собі думаю — ще вівторок,
А воно вже, хлопці... четвер.
Я ще приміряюсь на зустріч в середу,
А воно вже, хлопці, четвер.

Іней до моєї скроні тупиться.
Сизо догоряє чебрець.
Тільки ще зібрався на третю вулицю,
А воно вже, люди: четвер.
Мати мені з докором: «Час одуматись,
Бо воно вже, сину... четвер».

...Вийшов за ворота, як в літа сонячні,—
В голубій сорочці апаш.
Чуб мій пад бровою липпевим соняхом
Молодо і п'яно опав.
Крикнув — аж відлуння на третій вулиці:
«Вийди, бо я ще ж і не спав!»

Рипнули зненацька ворота в мареві.
Став я — руки в боки — як франт.
А вона пройшла,
лиш в косі муаровій
Зойкнув білим полум'ям бант.

Що ж це воно робиться —
і не глянула.
Тільки білим полум'ям бант.

Вигнув я бровища рішуче й гостро,
Вже хотів гукнуть: «Ну, чекай!»
...Вдарило під серце, як паглий постріл:
Боже, то ж її... дочка!
Я ще виглядаю на першу молодість,
А воно вже, світе: дочка...

Звістку принесли сороки: «Сорок!»
Глянув у літа — і завмер:
Бач, я собі думаю: ще вівторок,
А воно вже в двері — четвер.
Сумно похилились мої ровесники:
Це вже, мабуть, й справді — четвер.

Мабуть, нам пора перейти на сідало:
Теща, молоко, дітвора.
Мабуть, наша молодість, брате, пообідала,—
Вже, вважай, вечерять пора.
Повертають наші літа із ярмарку
Та до мого й твого двора.

...Ех, да поведу я плечима молодю:
— А палийте меду мені!
Що це ви, їй-бо, товариство, з полудня
Завели, як дзвони сумні?
Ще ж у наших келихах юним полум'ям
Закипають ранки хмільні!

Хвацько припалю од роси цигарочку.
Хлопці, не шкодуєш підшов!
Вдарте на троїстий мені «циганочку»

Так,
щоб як пішов — не прийшов...
Та через леваду — на третю вулицю,
Де трава, мов дарницький шовк.

Перейду я коло шляхетним гоголем
В голубій сорочці апаш.
Сонях покладе на плече мені голову,
Роки одцливуть, як міраж,
Білими тюрбанами дюнами Аравії
Через Зачепилівку в Ла-Манш...

Пружаться в садах наших юні парості,
Просьяться назад журавлі.
Вже як умирать на печі від старості,
Краще їй не топтати землі!
О, не доведи дотлівать від старості,
Дай нам спалахнуть на крилі!

Хоч гошки скач, хоч сядь та плач,—
все 'дно якогось дня, ранку, вечора чи почі
і по мені (по вас теж, шановний)
ударять дзвони.

І мені (та й вам, шановний!)
буде жаль (і тужно, і жахно)
розлучатися з сим світом.

«Щось вопо не те,— подумалося.—

«Сей світ», «той світ» — падто вже абстрактні
категорії.

Дуже вже непередметне. Не бере».

А коли почати отак:

Ой жаль мені буде,

люди,

не абстрактної категорії (абстрактний жаль?!),

а зовсім-зовсім домашнього, буденного.

Як па філософа — то й годі несуттєвого.

І все ж:

ої жаль мені буде,

люди, з того,

що вже більше ніколи

не вклопюся побожно

чорному королю зелених полів всея Планети

Едсону Аррантесу до Нассіменто, в миру — Пеле;

що ніколи вже не побачу... двійки

у зніяковілому щоденнику свого білявого припца;

не спіткнуся о камінь, забутий на дорозі
моїм щирим недругом;
не посварюся зі своїми давніми-прадавніми друзями;
не зйду на маленькому полустанку,
де просто на колію хлюпає жито,
так хлюпає жито, липневим сонцем пригріте —
аж пахне борошном, аж тим окрайцем,
що од зайця... зайчика;
не побачу невисокої, а для мене — пайвищої! — жінки,
що вдарить руками об поли: «Йй-богу, сю ніч спився»,
і всміхнеться трохи піяково:
паче ж недавно стьобала прутом,
а його вже, бач, величають по батькові...
а батька... де ж той батько... лежить;

не пройду повз оту хату,
де живе хтось такий... чорнобривий... далекий...
далека... далеко...

А ще жаль мені буде,
люди:
кавунів крутобоких, помідорів, і дилі,
і тернів сирьооких,
і з криниці води, що аж зуби ломить,
житньої соломи,
яблук круглощоких,
ще й соняшників.

А ще жаль мені буде,
люди:
моїх уст, що ніколи вже не виліплять слово.
Ой жаль, жаль.

МУЗИКА

МУЗИКА

Я прийду уже з посрібленими скронями,
Обважнілий під умовностями й узами,
В той завулок з тополиними колонами,
Що тече мені під серце, наче музика.

Під ворітьми, де літа мої проходили,
Я об спогади спіткнуся, мов загнuzданий.
І хлюпне мені тремкою прохолодою
Твоїх пальців лебедино-біла музика.

Я прийду сюди аж ген із того досвітку
Хлопчаком у полинялому картузику,
І розтане сивий ішей мого досвіду
У завулку, що гучить мені, як музика.

А кохання найгрізнішими указами
Ні зів'яти, ні вхолонуть — не примусити.
А єдиних слів, на жаль, було не сказано...
А для чого ті слова, як плаче музика?

Я ДО ТЕБЕ ЙШОВ...

Я до тебе йшов крізь далі, через роки.
І зустрів тебе одну-єдину в світі:
Ти стояла на порозі на високім
В синім платті, синьоока, в синім квіті.

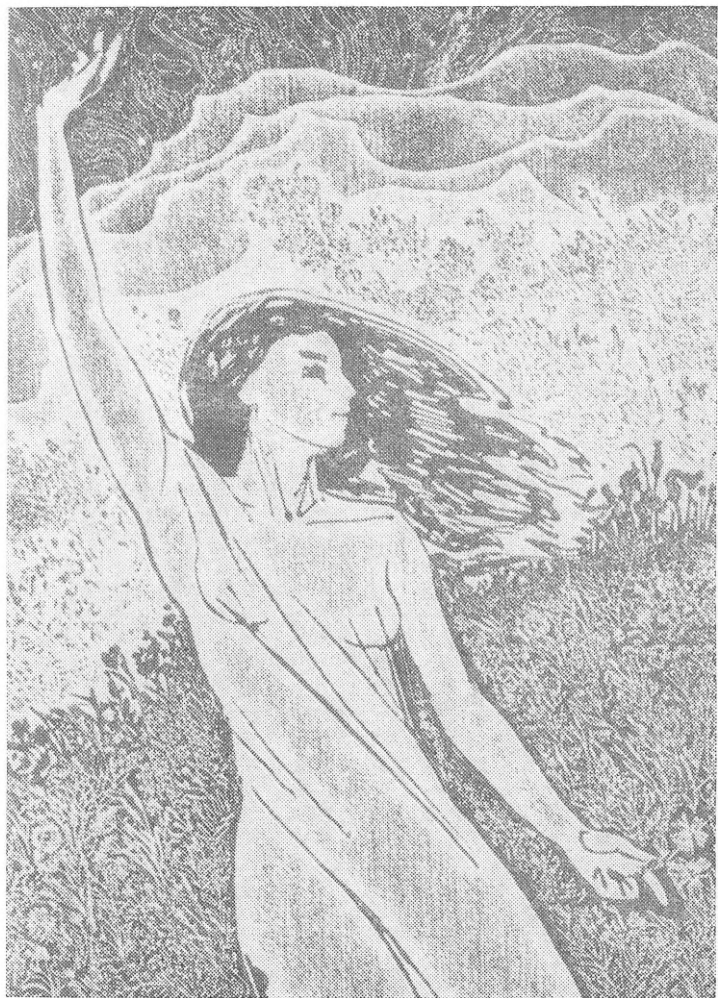
Уклонилась, повела мене в світлицю,
Пригощала за столом повотесовим.
Пив я воду, пив холодну із криниці —
Срібнодзвонну, срібноплинну проліскову.

Як ішли ми зелен лугом к зелен гаю,
Солов'ї пам ткали пісню диво-дивну.
Той мотив мені і досі ще лунає —
Незабутній, неповторно переливний.

Зупинилась. Зашарілись ніжно щоки.
Ти звела на мене очі. Роси впали.
Я читав в твоєму погляді глибокім:
Ти чекала.

Ти чекала того сонячного слова,
Неповторного і вічно молодого.
Я ж — пеначе відібрало в мене мову —
Мовчки квіти обривав собі під ноги.

Ти зітхнула, ти сказала: — Будь
щасливий.--

І пішла, а я зостався серед квітів.

Раптом серце зацеміло (біль —
як злива):

«Дожепи! Вона ж твоя — єдица в світі».

Я рвонувся швидше вітру через луки,

І здалось, уже впізнав твою хустину,

Ще два кроки — й доторкнусь,

простягши руку...

Тільки небо, тільки далеч сицьо-сипя,

Та дуби про щось зажурено шепочуть...

І тепер, куди б не йшов я, що б не думав,

В моє серце задивились твої очі

Синім ранком, синім квітом, синім сумом.

Мати сіяла сон
 під моїм під вікном,
А вродив сосяшник.
І тепер: хоч буран, хоч бур'ян чи туман,
А мені — сонячно.

Мати сіяла льон
 під моїм під вікном,
А зійшло полотно.
І тепер: хоч яри, хоч вітри крізь бори,
А я йду все одно.

Мати сіяла сніг,
 щоб він м'яко — до ніг,
А вродило зілля.
І хоч січень січе, а мені за плечем
Журавлі журавлять.

Мати сіяла хміль,
 щоб дівчат звідусіль
Станом я знаджував,
А вони, як на сміх, проминали усі,
Все ж одна — зважилась.

Мати вибрала льон.
 І вино вже давно
Хмільно так хмелиться.

Це було... А чи було це?
Як було, то не вернуть.
Сіра хвіртка на припоці,
Сизий тереп. Білий сміх.
Придивляюсь через роки:
Тож-бо я у куцц пірнув.
Мабуть, всоте не осміливсь,
Але він зате посмів.

Обійшов мене красиво:
Карі очі. Мужній торс.
От і все. Порожня хата...
Підборіддя — в кулаки.
Сіра хвіртка. Сизий тереп.
Чорний кіт наводить форс.
Білий усміх. Білий смуток.
Біла пляшка й огірки.

Ні, не все! Коня і шагу,
Рукавички і циліндр!
Чорний траур пелерини
З білим коміром — дует!..
— Сер! Відомо: третій — зайвий.—
Я похмуро процідив:

— Але хто вже буде третій —
Чесно вирішить дуель!

Тільки пізно. Кінь неквапно
Тягне з поля древній віз.
Диха сіно мoloжаве
Гострим запахом цитрин.
І стримить в руді у мeсе
Замість шпаги — верболіз.
І лежать в ромаші гречнім
Рукавички і циліндр.

Гей, дуби мої — зелені хмарочоси...
А мені уже дорога на похил.
Карі очі? Гойні брови? Чорні коси?..
Де ж ви, коні мої вірні?! Тільки пил.

Щось у білім... Хто се в білім? Хтось у білім...
А мені уже на осінь — жовтий лист.
Киньте, врешті! Ви коли-небудь любили?
Ви кого-небудь любили, мораліст?

Що це ззаду?.. Хтось позаду... Там, позаду,
Сірий вітер заміта мої сліди.
Ах, облиште! Що ви знаєте про зраду,
Коли зорі б'ються в шибку, як сліпі?

Вам би, мила, пасувало тільки чорне.
Тільки чорне вам пасує. Але ж ви
Окрутили навіть гетевського чорта
Театральним поворотом голови.

Ця майстерність прибиратися у біле,
Голубино-непорочна білизна!
Ви б давно мене зіницями убилі,
Коли б я себе в зіницях не впізнав.

Полиняло, оджовтіло, зголубіло.
Всі печалі мої встигли на експрес...
Ви б давно мене медовістю убилі,
Коб я вчасно від отрути не воскрес.

Од квіту вишень стало в світі біло так
І чисто так, хоч вікна — навстіжешь.
...А «друзі» вчора злякано розбіглися,
Блідіші од прасованих манжет.

Давай-по, серце, ми печаль облишимо —
Усі негоди відпливуть, як дим.
Я лиш прошу тебе, сестрице вишенько,
Поганим людям ягід не роди.

А коли вродиш добрим людям рясно, то
Постукай в шибку причілкову знов,
Як вечір-грішник у блакитній рясі нас
Почне благословляти на любов.

Тоді я вийду до своєї вишеньки
Через пісень калинові мости.
А наді мною буде, паче вишивка,
Високе небо зорями цвісти.

Ах, ти даремно, серце, так зобидилось,
Що хтось маленький морщить люто лоб.
Ще ж не була земля такою білою,
І чисто так ніколи не було.

Говорили-балакали дві верби за селом.
Потім тихо поплакали дві верби за селом.
А про що,
А за чим говорили-балакали, потім тихо поплакали
Дві верби за селом?

Говорили-балакали дві вдови за селом.
Потім тихо поплакали дві вдови за селом.
А про що,
А за чим говорили-балакали, потім тихо поплакали
Дві вдови за селом?

Говорили-шепталися дві топольки гілкі.
Потім тихо сміялися дві топольки гілкі.
А про що,
І чому говорили-шепталися, потім тихо сміялися
Дві топольки гілкі?

Говорили-шепталися дві дівчини в порі,
Потім тихо сміялися дві дівчини в порі,
А про що,
І чому говорили-шепталися, потім тихо сміялися
Дві дівчини в порі?

Мабуть, знають о тім лише дві стежини малі,
Що одна — тільки топчеться, а друга заростає вже,
Що одна лиш вибрунькує, а друга усихає вже,
Як листок на гіллі.

Я НЕ МОЖУ ТЕБЕ ОБНЯТИ...

I

В піч кохань, на жагу багату,
Коли навіть цвітуть корчі,
Я не можу тебе обняти —
В мене куля в лівім плечі.

...Як вели його рачком сивим
На останній земний рубіж,
Од розпуки всихали оливи,
І стогнали від горя дуби.

І хитнулась стіна тюремна
Від сухого, як стріл: «Ведуть!»
І ховали останки темні
Двадцять сім воронених дул.

Розстріляли тишу громами
Двадцять сім металевих смерчей:
Двадцять шість — у життя Грімау,
Двадцять сьомий — в моє плече.

І від того в цю піч багату,
Коли навіть цвітуть корчі,
Я не можу тебе обняти —
В мене куля в лівім плечі.

ПРО КОХАННЯ І ПІСТОЛЕТИ

Речитатив

Піч жагуча в чорнім платті,
як ци-гап-ка
Вибиває в місяць-бубон ритм гарячий...
Від Ігарки, Коста-Ріки
і до Ганга —
Міліони парчених і побачень.

Од Мадріда до Стамбула
і Па-па-ми,
Припадаючи до сонячного гропа,—
Жебраки стають всесильними
бо-га-ми
І фелахи — вищими од фараонів.

...Ах далеко за туманом,
за ту-ма-нами,
Де причаїлись в безодні рифи гострі,
Під штапдартом молодого ка-пі-та-па
Крізь віки пливе, погойдуючись,
острів.

Океан його руками хвиль
го-лу-бить —
Голубими, в білопінних рукавичках...
В ніч жагучу розкажу, як лю-бить
Ку-ба,
На іспанку схожа станом і обличчям.

Як одягне із сузір'я піч
бра-сле-ти,
Поєднавши світло й тінь в химернім зламі,
Наречені заряджають
пістолети
І виходять на побачення під пальми.

Вартові стоять в обнімку з ав-то-ма-тами,
Хвиля з берега — у вічному дуєті.
...В елегантний редикюль кладуть дівчата
Із помадою губною
пістолети.

Гори вписані в безмежжя,
як ме-че-ті.
Дальній постріл розкришився на відлуння.
...Обнімаються серця,
і пі-сто-ле-ти
Розряджаються в холоднім поцілунку.

Зорі падають на хвилі, мов ка-шта-ни,
І відскакують у небо
рикошетом.
...Зацвітає на ворожай чиесь ко-хан-ня
Під зітхання, поцілунки
й пістолети.

...Діти! В піжному музеєві Ко-хан-ня
Покладіть ви поруч з прим'ятим
букетом
Ніч жагучу, поцілунки й місяць ранній,
Чисті зорі, чисті думи
й пістолети.

БІЛА МЕЛОДІЯ

Глянув: лелечко, лілії!
Світ мій в білому-білому.
Я в сні?

Ні-таки, ні-таки ж!..

Ліг

сніг... Срібною питкою
В'ється тиша між вільхами,
Пахне юною вільгістю,
Пахне чистою вільгістю,
Пахне... вічністю... даль.

Пебо — вигнутим дзеркалом.
Зорі тонко подзенькують:
«Дзінь-дзінь», — дзвінко подзепькують,
Мов на люстрі кришталъ.
Я одиш,
а тільки тіні бігають,
Сам-одиш у цій біблейській білості,
Тільки іній невагомо скапує,
Хтось плече моє торкає лашкою.
Хто ж це так голубить ланки ланкою?
Озираюсь —
тільки тінь.

Тільки тінь біла
біло
бігає.

Скік на гілку голубою білкою.

Скік на гілку.

Да скік із гілки...

Гілка в гілку.

І я один.

Тільки вітер вміло вимуровує

У заметах замок

зачарований.

Там живуть казкові феї в білому,

Ти між ними в празниково-білому

Вийшла, глянула на мене

з лоджії.

Я спинився, наче заворожений...

Десь розтала за туманами лоджія,

Тільки віхола та біла мелодія...

Тільки сніг та біла мелодія...

Біла-біла...

І я — один.

Над Полтавою — літо бабине.
У Санжарах — падолист...
Що ж ти, мила, зі мною бавишся:
Став я тінню — подивись!

Я біжу, аж іскри порскають
З-під років, як з-під чобіт...
Ну навіщо ти мені Ворсклою
Зав'язала білий світ?

Я ж не камінь, та я ж не дерево.
То допоки — одвічай:
Я на цім, ти на тому березі,
Посередині — печаль?

Може б, я до якої горлиці
Перекинув тихий міст,
Але ж ти мені, мила, Ворсклою
Зав'язала білий світ.

За рікою тільки вишні...

тільки вишні... тільки вишні,

Та дорога за тумани утіка.

І ніхто мене не чує,

і ніхто мені не пише,

І ніхто мене не жде і не гука.

Це тому, що цього ранку

з-пад ріки умовним стуком

Вірний дятел мені вістку переслав,

Що, мовляв, на видпоколі

засвітилася розлука,

Що печаль до мене плине

в два весла.

Це тому, що за рікою

тільки вишні... тільки вишні,

А у річці скаламучена вода.

Це тому, що цього ранку

ти на берег мій не вийшла

І не вийдеш — мені дятел передав.

Це тому, що в цьому світі

загубитися не важко

Між провулків, віражів і вітражів.

Це тому, що інші встигли
обірвати всі ромашки,
А мені тепер на серці ворожить?

Це тому, що мені в серці
поселилась тиха мука,
Це тому, що... це тому, що...
Це тому,
Що на обрії моєму
засвітилася розлука
І розтала у вишневому диму.

І звідкіль воно хмара волохатая
Та моє серце тужно облягає?..
— Ох, було б тобі перше, чим кохатися,
Та напиться води аж із Дунаю...

— Та було б, мамо, та було б, розумнице,
Та було б слухать — серце не питається.
А тепер мені тополина вулиця
За четвертою хатою кінчається.

А вже в тій хаті відбули заручини,
Відтюгукали старости з боярами.
І зосталося лиш моє засмучення
На причілкові одиноким явором.

І летять гуси, і летять журавлики,
І літа мої листом осипаються.
Тільки й досі ще молода жура моя
За четвертою хатою кінчається.

О жовтий квіт мелодії розстань
Над строгими квадратами перонів...
І тихий сум. І подано состав.
І ти пливеш од мене на платформі.

— Ну що ж, прощай,—
у котрий уже раз
Губами вимальовую похмуро.
А ти — і не дружина, й ні сестра —
Кладеш долоню на мою зажуру.

Прощай...
Мій плац на осені прижух,
І в тебе очі затаїли муку.
А можна б раптом перейти межу,
І ти — моя. І к бісу всі розлуки.

Сказати полустапкові: «Прости.
Набридли рейки. Час і до спокою».
Але тоді вже й ти була б не ти,
І я б уже не був самим собою.

То ж знов: прощай.
Состав мій одійшов,
Щоб ти виходила чекати знову,
Щоб хтось дрібненько розтрусив смішок
Над дивом платонічної любові.

А я щасливий, що вручила ти
Мені одвічну тугу за тобою,
І хоч тебе лиш вигидав такою,
Зате й вірнішу тебе не знайти.

Зате я певний: ти, немов сосна,
Чекатимеш на сірому пероні
Навіть тоді, як спиниться состав
І я уже не вийду із вагона.

* * *

Ти — зорею. А я — клепом...

Ти — зорею...

Ах, коли б так і лишилось у віках!
І ходив би поміж небом і землею
Білий вітер у пухнастих чобітках.

А дівчата у проектних інститутах
Ставлять клеми і у профіль, і апфас.
Підрівняють, підниляють і підкрутять,
Позаяк у них порядок і асфальт.

Вони нас цивілізують і павчають,
Щоб не пхалися в Європу павпростець,
А в колоні позад шляхом.

І, звичайно ж,

Щоб чуприни — під єдиний гребінець.

Ну, а ми в житті немало попотерлись,
Бо іще до літаків і показух
Своїх діток садовили на пропелери,
І попробуй нас усіх організуй.

Тож не бійся, не печалься,

моя непе:

Нас не втримає асфальт на якорях.

Ти — зорею... А я — клепом...

Будуть клеми!

Тільки б ти не загасала, як зоря...

ВАЛЬС

Цвіт на каштанах помірно, покірно погас.
Ах, не зів'яв, а погас, паче люстра у залі...
Все проминуло, немов старовинний романс,
Тільки гвоздика тремтить на крижині росяля.

Тільки мелодія... Тихше. Облиште. Не час.
Я запізнився навік на заручини наші.
Все проминуло, і вже не поверне до нас
Юний Болконський і піжна Ростова Наташа.

Все проминуло...

Так звідки ж цей шарф
і рука —

Спалахом білим на тихому мармурі ночі?
Все одшуміло. Зосталася тільки ріка,
Пам'ять русява, вишнева зав'юга
і... очі.

Квіт на каштанах так чисто і юно зайнявся,
Вітер волого припав до целюсток губами...
Все повернулось у цей старовинний романс:
Двоє спинились... а я відпливаю у пам'ять.

МЕЛОДІЯ

Заболу, затужу,
А про очі людські заригаю... в собі, закурличу,
Помолюсь крадькома засміюсь, падломивши печаль.
І зоря покладе на твоє праслов'янське обличчя,
на мовчання моє печать.

Забіліли сніги, забіліли на цілому світі.
Опадає листок, як зів'яле чаїне крило,
Там, де ми відбули, там, де наше відтєохкало літо,—
Забіліли сніги... забіліли сніги...
замело.

Це приходить, мов сон.
Це приходить до мене із марень:
Теплий шепіт і схилиц... чи сльоза,
чи роса од ріки?
І на обрій вечірній
ляга, мов на еллінський мармур,
Ледь означений профіль
і тиха лілея руки.

Я для інших одцвів,
я під серцем сховав свої квіти.
Я від ока чужого
туманом осіннім укривсь.
Але якось вночі
підійди і торкни мої віти —
Я тобі засвічусь,
як нікому іще не світивсь!..

Заболю, затужу, заридаю... в собі,
закурличу.

А про очі людські
засміюсь, надломивши печаль.
Помолюсь крадькома
на твоє праслов'янське обличчя,
І зоря покладе
на мовчання моє печатъ.

Був я вітром, був я лютим, був я нордом.
Став я ніжним, став я птахом і крилом.
А якось мені зустрілась вельми горда —
І прокинувся я вранці джерелом.

Лепечу тепер струмочком біля хвіртки.
Шепочу їй: хоч устами приторкнись.
А вона собі примхлива, наче скрипка,
Випада з мого оркестру, — хоч втопнись.

«Ну, стривай же! — я хлопнув у тишу криком.—
Що я — справді?! В папа бога вкрав теля?!»
А вона пройшла холодна, наче крига,—
І лови тепер у небі журавля...

Став я вітром, став я лютим, став я нордом.
Б'є зима мені, як панові, чолом.
Я прокинувся уранці вельми гордий,
А вона до мене... плаче джерелом.

О дивна ніч, о дика ніч жаги,
Коли тремтить і чадіє любисток!
Травневий шал — до забуття любити —
Лишає обережні береги.

Усе в чеканні: спілі краплі рос,
Земля і місяць, вишні і тополі.
І тиша в тиші. І туман у полі.
І навіть вуж печутий, мов донос.

Не оскверни цю мить і не поруш
Цинічним словом чи гріховним жестом,
Коли сріблом здаються кусні жерсті
І золотом — окамши калюж.

Бо встане день і буде править суд.
Він цей міраж розвіє і остудить,
І поведе нас у робочий будень,
Де все таке, як і насправді суть.

Усе в чеканні: від зорі до пня...
Ти не сумуй, що промине ця казка.
Усе в чеканні істинної ласки,
Бо навіть ніч свого чекає дня.

В снах безжурного дитинства смак польоту я відчув:
Аж до сонця головою діставався я тоді.
І, лапевце, з того дива став рудий у мене чуб,
І лишилися на лобі сонценята золоті.

А вона у білій стрічці в чорному струмкові кіс,
Наче ластівка, од мене утікала і втіка...
Догаяв. Не здоганялось. Чи й наздожену колись,
Бо вона втіка од мене, наче ластівка...

Одлетіли дні за днями. Одлетіли і літа.
Став я важчим — чортів досвід мої крила
запліта.

Я все нижче над землею обережно підлітав,
Наче селезець під осінь, обережно підлітав.

Потім я у снах ліпивих не летів уже, а біг.
І вона од мене бігла... так, щоб я догнати зміг.
Тільки знову чортів досвід ліктем товк мене
під бік:
Обережніш. Зирять люди. Доженеш — вони
на сміх.

Все ж одного дня я зваживсь доторкнутись
білих рук:
Її брови стрепенулись, наче крила дивних птиць.

Поманила, обережно озирнувшись доокруг,
І відчув я... досвід жінки в глибині її зіниць.

Я промовив їй «добридень». Проминув і заспішив.
Щось в мені перегоріло до сухого попільця.
І заплакало, забилося давнє й чисте у душі:
Що, якби почати знову, я б не прагнув до кінця.

Це мою хату вже замітає холодний вітер,
І сипіть тереп в туманах сизих осінньо терпне...
Ти моя мрія, мій бронзокосий останній квітень.
А я вже серпень... А я вже серпень...

Серпень.

Мені настала пора вечірня косить отаву.
Виходжу в поле, а місяць висне, як срібел серпик...
До тебе, квітню, ще тільки стука у гості травепь.
А я вже серпень... А я вже серпень...

Серпень.

Це так судилось: мені летіти, не долетіти
І зупинитися жайворово над твоїм серцем,
Бо поміж нами лягли навіки літа і літо —
Як поміж квітнем і поміж серпнем...

Серпнем.

О, це осіннє журавлине «кру»!
Листя вмира і на брук осипається.
Все повертається на правічний круг.
Все повертається... все повертається.

Сивий мій друже... Ах, сивий мій друг,
Лихом об землю, як шапкою, вдаримо:
Все повертається на правічний круг.
Казка далека гойдається маревом.

Кінь виривається з теплих попруг —
Що йому холод,
як воля всміхається!
Все повертається на правічний круг.
Тільки літа молоді не вертаються.

Як вона хмільно спадала униз —
Руса коса твоя... руса до пояса.
Жаль, що було те давно... аж колись.
Жаль, що до днів тих тепер — як до полюса.

Тихо... як тихо... як тихо довкруг.
Інші комусь присягаються... каються.
Все повертається на правічний круг,
Тільки слова не вертають.
Липаються.

ПАРУБОЦЬКА БАЛАДА

Я летів красивим чортом
Па копі, як ворон, чорнім —
Біла піна падала, мов сніг —
Ех,
 до тієї Чураївни,
Що клялась від третіх півнів
Рушники послать мені до ніг,
Та
 до тієї... до такої,
Що як поведе рукою —
Солов'ї вмирають навесні!

Я летів...

 А на Купала
Дві зорі підбито впали,
Заридав у глухомані сич...
Гей, скоріше, коню-друзе,
Щось мені на серці тужко,
Щось не договорює ця ніч,
Та
 ще ж, як на чиюсь намову,
Загубилася підкова...
Щось немовби затаїла ніч.

Я влетів з розгону в ранок
Під високий білий ганок,
Де колись уста її пізнав...

Тільки ж чом це так вогнисто
Сіють музику троїсті?
Чуєш, коню, що б воно за знак?

Розчахпулись пагло двері —
Став біліший від паперу:
Вийшла Чураївна... у фаті.
Тонко скрикнула, мов чайка.
Випала у свахи чарка.
Три музики зблідли, як святі.

Вмерзнув повід у долошу.
Так оце виходить, коню,
Ми з тобою гнали крізь віки,
Щоб зеленої неділі
Встигнуть... на чуже весілля?
Де ж твої, Марусю, рушники?!

Щось лепече про розлуку,
Простягає білу руку,—
Повертаймо, коню... в три хрести!
Та

скоріш від цього саду,
Де зустрів я ніжпу зраду,
Та не слухай тоскного: «Прости!»

Люто вилетів на греблю,
Вдарив тугою об землю —
Обірвались струни у музик.
Закричали треті шівні,
Впала з горя Чураївна
Головою в проданий рушник.

Ще не раз ти, Чураївно,
Скрикнеш чайкою осінньо,
Коли я попід твоїм вікном

На коні, як ворон, чорнім
Пролечу красивим чортом,
Хрещений весільним рушником.
Ех,
до тієї... до такої,
Що як поведе рукою —
Скрипка заголосить під смичком.
Та
до тієї, до другої,
До тії... та не такої.

Під чиїм же, коню, ми вікном?!

Я спокійно б лежав під вагою століть,
Я б давно вже й землею став,
Але ж бісова дівка на кручі стоїть,
Огорнувши вітрами стан.

Вже зітліли до кореня меч і щит,
Паді мною гуде Дніпрельстан.
Але ж бісове зілля на кручі стоїть,
Огорнувши вітрами стан.

Це було зо дві тисячі з гаком літ,
Коли стрів мене вражий спис:
От як стала на кручі, так і стоїть,
І в зіницях лукавий біс.

І зове, і чарує бровою-крилом,
І п'янить, мов козацький мед,
Перехоплений в стані кунальським зелом
Ворожбитського зілля букет.

Ех, повстав я —
розпалася скіфська гора,
Наполохавши римських гусей!
Взяв я рештки меча, золоту пектораль
І сховав крадькома в музей.

Я одягся модерно в нейлон і лавсан,
На побачення біг сто літ.
А вопа, огорнувши вітрами стан,
Вже на іншій межі стоїть.

Я роззув черевики, я біг сто літ,
Я побив олімпійський рекорд!
Та вона вже на третій межі стоїть,—
А нехай би взяв мене чорт!

Я поклав собі: вмерти і стерти слід.
Хай гуде по мені Дніпрельстан...
Але ж бісова дівка на кручі стоїть,
Огорнувши вітрами стан.

ПОЕМИ

ДОЛЯ

I

Я живу на четвертому поверсі у великому дерев'яному горді:
Сивий камінь, підпала цегла, новочасні бетон і скло.
У вікно моє, завше розплющене,
Пильно дивляться тисячі вікон.
Може, то лише так здається, а насправді
Кожне з них — у самому собі?

От, скажімо, сусідній будинок. То вже ледве не terra incognita.
Стіни схожі на аркуші зошита з арифметики:

кожна клітинка —

Се вікно.

А за ним живе хтось подібний до мене.

I, може,

Мій будинок йому здається теж заледве не terra incognita?
Ми щоранку прасуємо вулиці, ми гортаємо аркуші східців;
Обминаючи обережно поровисті авто й тролейбуси,
Поспішаємо на роботу.

Кожен має свою роботу.

У будинках, де ми працюємо,
Теж розплющено тисячі вікон.
І такі... й не такі, як удома:
Підмальовані тонко віком,
Щоб сховати задоволення втому.

Пам дивиться в ті вікна піколи: кожен має с в о ю роботу.

А тим часом за вікнами —

Сонце,

Обмипаючи незалежно телевежі і юні лайпери,
Вершить коло своє одвічне, як до пас... та й по пас

вершитиме.

А тим часом гілки дерева з дітлахами зеленоокими,
Обминаючи обережно поровисті авто й тролейбуси,
Розсувають крижини асфальту, щоб дістатися правди землі.

Але все те у час роботи нам немає часу осмислити.
Власне, все те, давно осмислене у конторах та установах:
Архітекторами, саптехніками, лікарями і ще там кимсь.
Як точніше, то — нами ж самими.

І відтак вже не сонце у вікнах,

А якась «одиниця світла».

І відтак не трава й не дерева,

А сухі одиниці зелені на середню душу населення...

Лиш надвечір,

Коли ми стомлено перегорнемо аркуші східців,

Напрасуєм до лиску вулиці,

У первовій міській штовханині раптом щось доторкнеться

долоні.

Щось чи хтось? Тільки якось дивно, так знайомо і так...

забуто.

То не грубий доторк металу чи спітнілого в давці ліктя.

Навіть губи, спалені щастям, так не здатні торкнутися чисто.

Зводиш очі, а на долоні тихо-тихо лепече листочок

Тополиночки, тополятки — неймовірно живої істоти

В цій захеканій штовханині.

І так дивиться сумно-сумно.
Так прохально і чисто дивиться у твої полинялі очі,
Аж до серця усе вство твоє протина невимовна туга.
І оглянешся раптом, і небо ти побачиш. Звичайне небо,
І звичайну собі хмарину, що зависла на телевежі.
І відчуєш собою сонце —
Не оту «одиницю світла»,
А звичайне пахуче сонце, що минає вечірній пруг.

І подумається: «А й справді, ну чого ти отак метушкуєш,
Очманіло женеш... округ себе, на дрібниці знервовано важиш,
Проминаючи щось вагоме, неповторне, сутнє і справжнє,
Задля чого на світ народжують матері нас.

А ти... Ех, ти!...»

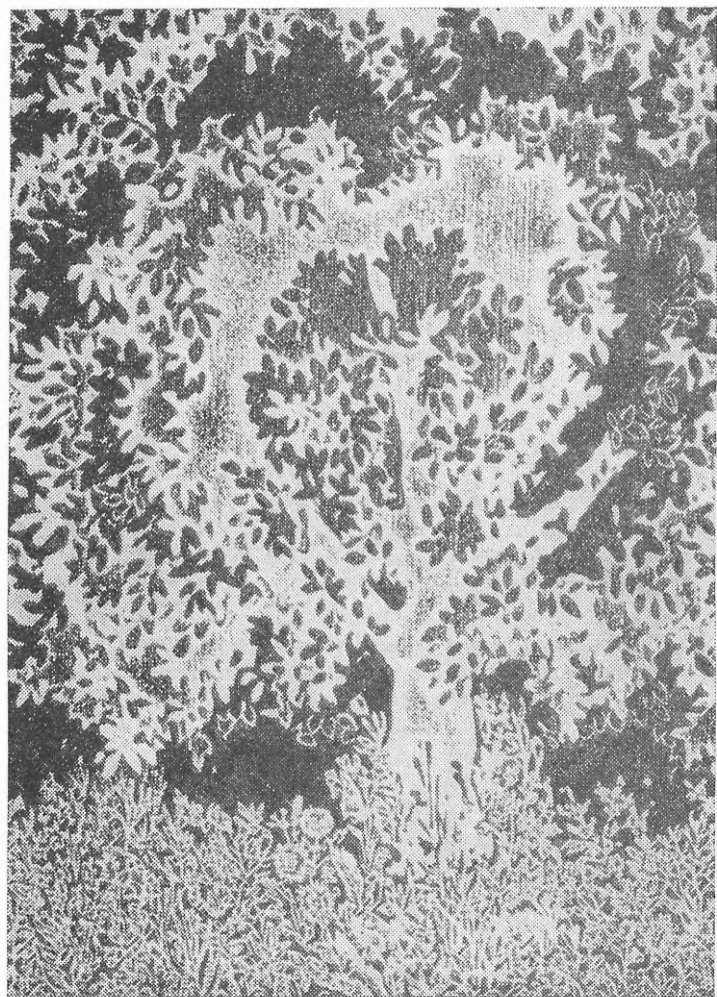
Так живу на четвертому поверсі. Сивий камінь, підпала
цегла...

Аж якось пересічного вечора,
Коли брязкав на кухні посуд,
Вуркотів дрімотно борщ —
В сірий-сірий буденний вечір
Щось протнуло зеленим списом, огорнуло зеленою тугою
(«Тополиночко... тополятко... І так дивиться сумно-сумно»),
Так здавило безжально в грудях — аж заскімлило з болю
серце

За отим, головним... утраченим,
Чи за тим, що лише втрачається,—
Що схопився як стій з-за столу:
Треба їхати, треба мчати до своєї колиски першої!
Там же... там же воно, напевне.

Я сказав: «Термінове відрядження».
Син поглянув на мене здивовано і... досвідчено розуміюче.

Але все те вже поза мною.
Я хапливо хапаю валізу і пірнаю в казан вокзалу.

Пристапційні вогні обманують
Тіло почі, зі сну вологе.
І колеса абзац за абзацом
Перечитують повість дороги.
Клацають... переклацають...
абзац... за абзацом...
Крапка.

11

— Здрастуй, мамо. Ти все молодісиш...
— Де вже, сишу. Минуло... минулося.
Щось ти паче подавсь?

— Нічого,

Просто трохи з дороги втомивсь.

— Та ото ж я її кажу.

І очі...

Знову очі кудись поспішають.
Ну, чого ти завжди поспішаш,
Все чогось поспішаш кудись?

І так дивиться сумно-сумно,
Так прохально і сумно дивиться.
Де ж я бачив уже ці очі?
(«Тополипочко... тополятко...
Вечір... небо... хмарина... сонце...»)

— Що ти, мамо? Я тільки хочу
Перейтися до Ворскли, мамо,
Так за річкою скучив, мамо...
(Може, там в о н о,
певне ж, там в о н о...)

— Ну, як знаєш. Тільки ж недовго:
Бо збереться кумів, бабусь.

Та й стемпіло уже.

А дорогу,
А дорогу ж ти, мабуть, забув?

Бо твоя вже у інші клопоти
Повилась, подалася... кудись.
Там нові уже, синку, протоптано.
Ти ж дивись, на чужу не збийсь.

Але все те вже — поза мною.
Я пірнаю у літєпло вечора.
Випливаю з туману пам'яті на дорогу свою колишню.
Споришем поросла... поросла споришем,
Соп-травою... да соп-травою.
Ледве-ледве тече. І вже пам'ять лише
Течію її вгадує... згадує.
Це було? Та було ж. Тільки давнє... давно.
Так давно — аж туман, аж туманиться.
Так спадала коса! І трофейне кіно.
І цигарка, захована в жмені.
Може, й справді усе те і є — воно —
Те, що втратив чи лиш втрачаю
У минулому чи майбутньому,—
Тільки от не знайду йому ймення,
Не придумаю... призабутому
Там, на білій на дикій піщаній косі,
Там, на білій, загнутій, мов обід?
Може, це воно: золото диво коси
Вересневої, вищої проби?

Може, й справді...

в дивний вечір, в прохолодно-м'ятний вечір
Перед празником зеленим понад берегом ріки
Йшли дівчата лугом-долом і несли вологу клечинь
Із суботи у неділю, а можливо... у віки?

Кожна юна, кожна чиста, кожна перша і остання.
Місяць лагідно виводив у посріблену дуду.
Йшли дівчата лугом-долом і бриніли тонкостанно,
Так бриніли тонкостанно — аж захоплювало дух.

А округ було урочо і всевишньо соборово.
Так причаєно, пригасло, втаємничено було...
І одна з них, озирнувшись, подивилась загадково —
Так поглянула, аж серце хмелю-хмелем обвило.

Ту дівчину знав я здавна. А жила вона в райцентрі,
У завулку тополинім біля тихої ріки.
Там не раз, не два бував я на пташиному концерті.
Там я соло солов'їне наслухав зоддалеки.

Та вона про се не знала. І посила квітам воду.
Замітала, прибирала і наспівувала щось,
І текло її волосся темним золотом на вроду,
Вересневого карбушку темне золото лилось.

А коли в чорнопис ночі молодик, немов апостроф,
Прокрадавсь, аби пом'якшить м'ятний перехлюп ріки,—
На освітлених фіранках бачив я вже тільки профіль,
Тільки профіль, тільки профіль бачив я зоддалеки.

І оце вона раптово подивилась близько-близько,
Боже правий, так же близько подивилася вона —
Що, закутий, паче брапець, тьяпо-карим магнетизмом,
Я, подоланий, за нею рушив слідом, як мапа.

Так було на диво тихо... коли це вітрець-заблук
Сколихнув небесну крону — і посипали зірки.
І одна зоря упала їй на палець, мов каблучка,
Мов каблучка, увінчала трепет правої руки.

Що за знак мені послала та каблучка — символ віщій?
Аж спинивсь я, аж пристояв. І пристояла вона.
І спинивсь... навпроти третій.

І постав трикутник вічний:

Я і третій — кут на куті.

Посередині — вона.

Ах, для чого і для кого цей трикутник не до речі?
Поки думав я —

незчувся, як оплавились кути.

І таким округлим жестом він узяв її за плечі,

Що мені лишилось тільки

третім зайвим одійти.

Так було печально й світло в той далекий, дивний вечір.

Так було до болю близько... аж під серцем вирина.

Йшли дівчата лугом-долом і несли вологу клечінь...

І вона подаленіла... здаленіла... як луна.

Може, й справді було так близько
В дивний вечір... на подив близько,
Ну, оте ж бо, найголовніше
(«Тополинний завулок... і золото
версеневої вищої проби...»)?
Тільки, мабуть-таки, не воно.
Бо стою. І хвилююсь чисто,
Але якось уже... крізь спогад.
А хіба може стати спогадом
Головне ж та й найголовніше?!
...Повертаю в село.

Із пагорба

Йде навстріч мені рідна хата.

Чотирма причілковими вікнами

Промокає вологу ніч.

Тануть кроки мої у тиші.
Ніч стоїть, як забутий палац...
Так би стати й собі навіки
Високосним палацом тиші!

Постривай, чи мені причулося:
Ніби гупнуло десь приглушено?
Може, яблуні хтось обтрушус,—
Так чого б це супроти почі?

Чи то кров мені в скроні гунає,
Чи то серце аж так стукоче?
Зупиняюся... наче ж ні.

А проте, їй же право, гунає.
Схоже, чи не воскресла ступа,
Так, одначе ж, не ті часи...

А воно — наче крига ринвою —
Переходить в громохкий рик.
І вчувається в тому рикові
Чітко вписаний в тишу ритм.

Переборами, перепадами —
То по долах, то в небеса.
То зринає, то знову падає,
То зажевріє, то вгаса.

Глухо тупотом,
туго тупотом,
Здвигом-гоготом —
в три луни.
Може, то академік Туполєв
Взявся вивірить двигуни?

Ні... та ні ж таки!
Вже перезвою —
Понад хатами,
між копиць —
То переступом,
то передзвоном,
То мов цокотом
з-під копит.

І штовхнуло,
і ледь не збило,
Ледь не кинуло —
хай вам грець! —
Щось гаряче і біле-біле,
Щось велике, як Еверест.

Так же близько...
і не спинилося.
Попід серцем пройшло, як сталь.
Щось у пам'яті освітилося.
Здогад скинувся і... розтав.

Що ж це там здаленіло потоптом,
Хто так біло відмиготів?
Може, потяг то?
Певне ж, потяг то.
А-а, то ж потяг
відгоготів...

Нагло темрява заметалася перелякано. Рипнули двері,
І отямився я, відкривши, що стою од хати за крок.
Із порога у зливі світла в темінь мружиться пильно мати.
— Не пойму... Наче ж ти, сипочку?
— Ну, а хто б же?
— То й слава богу,
Бо вже думала: заблукав.

Стіл вгинається під паїдками,
Почоломкалися, поручкались.
Хтось затяг про сусіду затятого, що пиля на трубі й кларнеті,
Хтось про Ладу, а хтось про Лайлу — молодим підтягали
старі.

З-під пластмасово петривкого ледве-ледь пробивалось далеке,
Щось про шаблю, та степ широкий, і про сивого коника.

Тільки все те, як пінопластик, і не гріло й не холодило,
Не торкало мембрани пам'яті, умирало зоддалеки.
І стискалося тужно серце: десь же близько воно, невловне...
Те, що втратив чи згодом утрачу.
Так же близько... під серцем. І все ж не воно.
О, коли б то я знав йому ймення!

Стіл вгинається, паче гумовий,
Ходять тіні поза вікном.
...Чи то кров мепі в скроні гунає,
Чи хто стукає каблуком?

Пі... та пі ж таки!

Вже під вікнами,
Наближається, пароста:
Чи по брукові — черевиками,
Чи підковами — по мостах?

Глухо тупотом,
туго тупотом,
Здвигом-гоготом — в три луши.
Може, то академік Туполєв
Взявся вивірить двигуни?..

Раптом в шибку — аж засліпило,
У вікно просто — хай вам грець —
Щось пенаське і біле-біле,
Щось велике, як Еверест.

Так же близько...

і не спишилося.

Попід серцем пройшло, як сталь.

Щось у пам'яті освітилося,

Здогад скинувся і... розтав.

Що ж це там здаленіло покотом,

Дивним привидом... біла тінь?

Може, потяг то?

Певно, потяг то.

А-а, то ж потяг відгоготів.

Так же близько... під серцем. І все ж не воно.

О, коли б то я знав його ймення!..

Вранці, хутко зібравши валізу, я кажу: «Терміновий виклик».

Очі в мамі пливуть здивовані всезнаюче-всепрощаючі.

І лишається полустанок, і тополя, і мати, і сум.

Пристанційні вогні обмацують

Тіло ночі, зі сну вологе.

І колеса абзац за абзацом

Перечитують повість дороги.

Клацають... переклацують

Абзаци... абзацами.

Крапка.

III

Так живу на четвертому поверсі у великому древньому

городі.

І, припнутий до прикорпя буднів, кружеляю між домом

і службою

Очманіло, як вивірка в колесі. А чого? — коли б хто спитав.

І розмінююся на дріб'язок в песуттєво-дешевих клопотах,
І боюся комусь не вгодити, хоч ніхто мене й не ляка.
У безвольному колі інерції переймаюсь якимись дрібницями.
Хоч кричить мені серце тоскно, що усе ж це — не головне.

Що ось-ось воно... Тільки де ж воно?!

Покажіть мені, розкажіть.

Ідуть хлопці до Мису Дежнева,
За Уральські руді кряжі.

Мо', його заховала Камчатка,
Атлантида чи Хохлома?
Чи у пляшці шукать початок,
Як у серці його чортма?

Чи махнути на все та в Леті
Утопити свої жалі?
Чи довіряться поетам,
Що воно — в ідеальнім селі?

Люди штурмом беруть «Промтовари...»
Я подумав: а що, коли
Те, про що я і снів, і марив,
Продається із-під поли?

Але вірите чи не вірите —
Я півсвіту в рюкзак убгав.
Всі кишені від грошей вивітрив,
Наче вже й наздогнав... та ба!
Так же близько здавалось.

І все ж не воно.

О, коли б то я знав йому ймення!
Ну, то де ж воно, врешті?

Напевне, мені

Не судилось на слід його втрапить...

А якось (уже місто гасило вогні),
Я марудив себе на папері.
Стерті рими занудно моргали мені,
Штампи дерлись нахабно у двері.

Дратівливо сльозився зіпсований кран,
Дзимоніла набридливо муха.
Деся далеко погуркував сонний майдан,
Не торкаючи звиклого вуха.

Я подумав: а власне, чого я киплю
І стирчу, ніби палиця в спицях?
Я подумав: а власне, чого я не сплю,
Коли іншому солодко спитьсья?

Я подумав: а хто мене, власне, просив
Іхати носа, де треба й не треба?
Маю жіпку. І жита на зиму вкосив.
Є куток під своїм-таки небом.

Не пішли б вони, зрештою, до чортів —
Ці проблеми і хатні тривоги.
Надто кудо нам доля вділила років,
Щоби сіяти ними під ноги.

То чи варто псувать дефіцитний папір,
Коли вже перевисло за північ?
На добраніч. Під ковдру. І най тобі мир,
Бо небавом і треті запіють.

Скреготнув аж на крузі останній трамвай.
Тепловоз прохопився і — тиша.
«На добраніч», — шелеснула сонно трава.
Навіть місяць принишк, паче миша.

Тільки з глечика почі, із самого дна,
Через сон, через втомлений рокіт
Ледве-ледве пливе, допливає луна
Від чиїхось заблуканих кроків.

О, здається, пірнули. А вирнули все ж
У завулку, оспало і мляво.
Оддаляється? Ближчає? Не добереш...
Але хто б це так пізно, цікаво?

Втихло? Де там — а най воно, кляте, горить! —
Насуває... пірна і не тоне.
Стій. Здається мені вже знайомий цей ритм,
Так знайомий, аж в серці холопе.

Якось так воно
 крок заपुरює,
Якось так воно —
 такт на такт,
Посередині
 із цезурою,
За цезурою
 знову ж так.
Все чіткішає, все густішає,
Вже за брамою
 б'є у брук.
Попад ніччю
 да понад тишею
У вікно моє котить гук.

Глухо тупотом,
 туго тупотом,
Здвигом-гоготом — в три луни.
Може, то академік Туполєв
Взявся вивірить двигуни?

Пі... та пі-таки!

Вже під вікнами,

Вже в парадному тихо: рип.

Так... переступом.

Такти — віхами.

Мовби цокіт

із-під копит.

Перший поверх.

Ступає сходами.

Другий поверх минає...

Жах!

Серце в мене на гвалт заходиться,

Мов під гострим кутом ножа.

Хто б це, чуєте, ночі гупої,

Коли навіть заснула мста?

А воно вже на третім гукає,

Аж німіють мої уста.

А воно

у змаганні впертому

Наближається,

як наказ.

На четвертому?

На четвертому?!

На... четвертому...

стихло враз.

І гупнуло глухо у двері,

Та так, що, як сірі зайці,

Притерті слова із паперу

Чкурнули в усі кінці.

І аркуші всмерть побіліли,

Узявшись холодним потом.

І голосом задубілим
Я врешті спромігся:

— Хто... там? —

Та мовчало Мовчанця, мов крига.

Отче на... одчиня...
Одчипяю двері, задубілий.
А на порозі стоїть Кінь.
Білий-білий...

IV

Голубе, наче слива, око.
Біла-біла, як іней, грива.
Щось було в ньому чисте, й високе,
І в довершеності красиве.

— То запрошуй до хати, козаче.
Та облиш свої жахи похмурі.
То не огир з Парнасу.

Тим паче,

Не конячка з літератури,

Що збиває копита в романах,
І в рядках твоїх сіє підкови.
— Перепрошую дуже...

А хто ви?

І звідки ваш голос...

мосьпане?

— А ти озирнися, козаче...

Оглядаюся рвучко.

На білій стіні,

Як і завше, висить картина:

Незворушно сидить при баскому коні
Наш Мамай у тривічній свитині.

А сидить він не рік, і не два, і не вік,
А сидить уже хтозна й звідколи.
І пливе його погляд з-під тихих повік
Через гони століть охололих.

Але щось моє око раптово спиня.
Щось змінилося на полотнині.
Постривайте. Здається, немає... коня.
Е, куди ж це він втік із картини?!

— А він на порозі стоїть,
Мій кінь, мій товариш і Доля,
Не вперше на погук століть
Його відпускаю на волю,—
Сказав мені тихо... Мамай
З парсуни старої мов світ.
Сказав мені тихо Мамай:
— Ти з ним говори, як з собою.
Він знає чимало, вважай.
А я застаюсь із собою,
Щоб пам'ять твою берегти.
На оба дивлюсь береги,—
Минулого і будучини,—
Між котрих сьогоднішнє плине.
Ти в хату коня закликай.
Він знає немало, вважай...

І глухо війнули правічні повір'я,
Коли він ступив за поріг комунальний,
Розсунувши легко, як ширму, одвірки,
І став мармурово ув опочивальні.

І, вигнувши лебедем шию красиву,
Він глянув на мене волого і сипьо:
— Я довго копитив на погук твій, сину.
Ми оба втомилися, сину.

Я — Доля.

Ти мучився важко і довго,
Шукаючи пайголовніше... єдипе.
І от я стою, як початок дороги.
І час вирушати пам, сину.

Осідлуй мене.

— Але як? Постривай:
Отак без сідла і уздечки? Наохляп?
— То, може, тобі ще кімнатні пантофлі,
І крісло, і килим тобі подавай?!

Дивись, може, ще заманеться комусь
Мене запрягти в доморобного воза?
Затям, чоловіче: узді не корюсь.
Звіряюся тільки на серце і розум.

За мною лежать несходимі поля,
Яруги і пуці, байраки і хаці.
Летів на мені

одчайдушно твій пращур —
Пером йому хай сіроока земля.

Він мав під рукою орало і спис.
Він падав красиво і важко, як правда.
І легко, бо вірив, що юний твій прадід
Його одчайдухість до тебе поніс.

Він мав під рукою орало і кріс.
Він падав красиво і гордо, як сокіл.

І легко,
 бо дід у змаганні високім
Його непоко́ру до тебе поніс.

Він мав під рукою орало і кріс.
Він падав красиво і вільно, як пісня.
І легко:

 отець твій у день благовісний
Його непо́кру до тебе поніс.

Він мав під рукою блокнота і кріс.
Він падав красиво і легко, мов камінь,
Бо радість і біль, що збирали віками
Усі твої предки,
 до тебе допіс!

І от я стою перед тебе.
 Бо час
Наспів і тобі вирушати в дорогу.
І квапся, мій сину:
 уже за порогом
Тв і й син білочубий на ноги зіп'явсь.

У дивному стані (у з'яві чи сні?)
Я легко злітаю на спину коневі.
І вправно кермую настріч своєму дневі.
І звідки ці вправність і сприт у мені?!

* * *

Розійшлися навстіж двері
Тихо, наче води.
Сірим аркушем паперу
Вистелили сходи.
Із четвертого химерний
Білий кінь виходе.

На хрещатому розпутті,
Що в чотири боки,
Повернувсь до мене круто
Синьо-сивим оком:
— Кинь об землю, сину, путем —
Світ який широкий!

Починаємо дорогу —
Добрий час пам, сину.
Повертаємо за рогом
У минуле, сину.

Не для того повертаєм,
Щоб у ситій хаті
По минулім за звичасм
Тихо позітхати,
З хуторянським малахаєм
В оперетку пхатись.

А для того повертаєм,
Щоб собі збагнути:
Хто ми? Звідки виростаєм,
На чьому ґрунті;
Щоб не вистрибом курайним
Залетіть в майбутнє.

Починаймо не зі споду,
Не з часів потопу,
Де мішались в куну скопом
Племена й народи;
Не з князівського галону
В ловах загородніх;

Не з князівської погорди —
Починаймо ближче.
Де гардюють жовті орди

«Все!» — сабаптують моголи нещадні,
Турок жене в яничари нащадків,
Шляхта регоче у небо з пищалі;
«Ницмо русина до пня!»
Все це повториться, люто й кощаво:
Вкриють гестапівці обрій плащами,
Попелом сірим зависне нещастя:
«Пищ слов'янипа до пня!»

Все те ще буде...

А пині у Полі
Дика трава бенкетує на волі,
Тиша могильна стоїть на приколі,
Тиша — важезна, як ргуть...
Та постривай-по:

на тлі видноколу
Сходи гіпкі ворухнулись поволі
Там он і там.

І пехай іще кволо —
Все ж починається рух!

Полум'я їм дарувало засмагу.
Взявши у сестри шаблюку-домаху,
Ще по одинці стають після краху
На придніпровій косі.
Тихо гуртуються перші ватаги.
Пружить на спаленім стовбурі пагіп,
З котрого виростає дерево одваги
З іменем —

Січ.

Скоро все діється лиш на папері...
Будуть ще палі, диби і галери,
Підступи, трута, торги мародерів,
З власним сумлінням двобій.
Брат перед братом зачинить ще двері.

Буде всього ще: і лаврів і терпів,
Буде ще радість і біль...

Буде...

Та справдиться суть первородна:

Да не усохне криниця народу,
В котрого є своя пам'ять і врода,
Пісня, коріння і меч!
Тож на коліна, праправнуки горді,
Перед дідами,

що в шалі походів

Не розтрусили на вибоях роду,—
Славтесь, предтечі з предтеч!

Що на розпутті доріг історичних
Не загубили ми власне обличчя,
Ймення, характер, поставу і звичай,
Землю і долю свою,—
Шапа й за те вам, прапращури, вічна,
Що нам не сором дивитись у вічі
Внукам, народам, далеким і стрічним,
В мирі і чеснім бою!

...Чуєте... чуєте: шерх очеретом?
Стеле туман свою вільглу верету.
Нишкнуть у тирсі вовки.
Порох чекає на вірну прикмету,
Криця чекає на шию притерту,
Коні гривасті — скаженого лету,
Бою чекають полки.

Гляньте: із вічності, мовби із гаю,
Збратані в січах коші випливають,
Берег вода підмива.
Гук тулумбасовий небо хитає,
Їкриком червоним коругва злітає,

Хмару заблукану владно черкає
Гетьманова булава.

— Хлопці!

Отут ми на белебні дикім
Перед собою і світом великим
Вибрались, гейби на суд.
Тут пам у долі не вимолить викуп.
Не заховати очей за повіки.
Три нам дороги лягає одвіку,
Хлопці, хоч верть,
а хоч круть!

Прямо чигають моголи погали.
Обіруч турки і шляхта захланна.
Зайд розвелось, як хруців!
Перша дорога на лють ятагана.
Друга — на жовту улесливість хана.
Третя од ляку... в куці!

Смерть од вовків зрозуміють онуки.
Смерть між овець прокленуть із розпуки,
Ще й засміє очерет.
Чуєте, лицарі волі й шаблюки,
Чуєте, діти великої муки?
То вибирайте: вам карти у руки.
— Вибрали, батьку... вперед.

Встали вони на очах всього світу.
Стало їм видно на тисячоліття
В зблисках шабель і ножів.
Що вони думали в мить оту світлу
Перед началом великої битви,—
Піпші й комонні, відвагою злиті
На історичній межі?

Що починать було завше найважче,
Що не одному з них ворон прокряче
В головах чорну журу?
Що неоднораз гетьмани ледачі
Будуть купляти за волю козачу
Власть скоробреху над братом незрячим,
Самі ж сліпими помруть?

Може, зачули і піші, й комонні,
Музику срібну софіївських дзвонів,
І над майданом в людському полоні
Хмелів універсал?
Може, війнула їм воля озонно,
Як обнялось Запоріжжя із Доном?
Може, прозріли, як вітер червоно
В їх прапорах воскресав?

Може, уздріли, як беркут двокльовий
Хиже видзьобував літери з мови
Перед оспалим царем?
Як на перестрах панкам безголовим
Виріс Максим із ярів сивобрових,
Довбуш і Кармель зійшлися на слові:
«Корінь і дух наш не вмре!»

— І не вмирав! —

на горі височенній

Миру і людям явився Шевченко,

Сам — як гора вікова.

— Нет, он не умер! — повстав Чернишевський.

— Зује! — Міцкевич вознісся до черні.

Били їх думи

у дзвони свячені

Спільно,

хоч різні — слова.

Вибухли клопами з ям казематів,
Віти сплели крізь охрaнки і ґрати,
Різнопязикі, по духові ж — браття.
Кріпших не мислимо уз!
Глибше папірусів корінь шукайте,
Звідки себе почало пам'ятати
Дерево вічнозеленого свята —
Вольних народів Союз!

Може, побачили берег дніпровий,
Шаблю-богунку в руці Примакова?
Може, зачули вони
Сурем провісних гучну перемову
І «Марсельезу» коругв пурпурових
В юному небі веспи?

Може, впізнали в козацтві Червонім
Правнуків дальніх на здиблених конях,
Що як рвонули на білі заслони —
Аж захитавсь материк?
Може, зачули з Сивашського валу
Грім переможний «Інтернаціоналу»,
Що повернув нашу землю повсталу
Серцем до сонця
навік?

...Все те ще буде.

А нині при зброї
Мовчки виходять до першого бою
На перехрестя меча.
Ранок розсунув твердою рукою
Гейби куліси,—
туман над рікою.
Сонячні промені, наче гобої,
Скоро на бій загучать.

Ти підійди до них, сину мій, ближче,
Щоб не загалу, а кожному в вічі
Глянути сих вояків.
Ти придивися до них крізь сторіччя.
Не впізнаєш пак оте он обличчя?
Та не по центру шукай. На узбіччі,
Поміж простих сіряків.

Вуса руді. Оселедець путящий.
Око лукаве (пропоза ж, ледащо!).
Збруя така собі. Спис немудрящий..
Ну, впізнаєш, молоде?
А придивися пильніше і краще.
Добре дивись,

 бо далекий твій пращур,
Тільки-но сонце проб'ється крізь хачі,
В першій же січі паде.

От і скажи мені, сину і учню:
Що підняло його з печі на кручу,
На історичну межу?
Є в нього жіпка — не гірша й не лучча,
Хата, як в інших, і пивка родюча.
Купа дітей.

 І на зиму колючу,
Хай і в дірках, та — кожух.

Що йому, зрештою, треба від Долі?
Поля? Так поля поки що доволі.
Щастя? Гуляй собі вітром у полі,
Доки панок не вродивсь.
Звody молодиць, поки в січах за волю
Їхні мужі обнімають пістолі.
Тихо сиди, поки грима довколо,
Втихне — тоді не барись!

Влади запраглось? А що йому влада,
Як поза владою — підступ і зрада?
Слави? Так ліпше триматись позаду,
Ніж паразитись на дрюк.
Ну, то яка ж тоді, врешті, припада
Кличе його на цю кручу баладну,
Де через мить йому в головах сяде
Чорний од голоду крук?

От він поправив шаблюку затяту
З написом давнім: «За землю і матір».
Ось він торкнув під вбранням небагатим
Сіру торбинку, а в ній:
Дрібку золи із дідівської хати,
Грудку з могили полеглого брата...
Дзенькнула кобза на вітрі чубатім
В тиші, мов крига, німій.

От і усе,
що взяли із собою
Піші й комоці на поле двобою:
Землю і попіл великого болю,
Пісню, отчизну і честь.

Так, узяли вони, сипу, з собою
В с е,
аби стати самими собою
На придніпровському полі двобою —
П і с н ю,
О т ч и з н у
І ч е с т ь.
Дрібку золи із дідівської хати,
Грудку з могили убитого брата,
Кобзу, щоб з піснею легше вмирати,—
Вмерти ж було їм за що!

* * *

...От і згорнулась дорога в сторінку,
От ми й вернули в двадцятье сторіччя,
Звідки почавсь перегон.
Далі вже сам погапай, чоловіче.
Я — під тобою. А ти мій правничий.
Йтиму, куди твоє серце покличе.
Воля — твоя. І — закон.

Хочеш — тримайся дідівської пастви.
Хочеш — пусти мене в затінок пастиць
(Поза вгородами крастись до щастя
Пішому більше з руки).
Хочеш — пошли мене, зрештою, к трясці.
Хочеш — візьми собі іншої масті,
Трохи сірішу, коб менше напастей,—
Біле ж видать здалеки.

Хочеш — усім хуторяпам на втіху
Міцно припниись оселедцем до стріхи
І трухлявій в старожитності тихо,
Взявши мене на очкур.
Хочеш — правуй на стезю свого віку,
Де будучина вже космосом диха,
Де вироста неохмарена віха
З лопа червоних бандур.

Але затям собі: вдарить година,
Коли й твоєму запрагнеться сиңу
Взнати: а де ж воно те, правєдине,
Де ж воно те... головне?
Тричі затям: я в коня перекинусь,
Тим же шляхом поведу, що і нині,
І доведу до тієї стежини,
Звідки вже вів т и
мене.

О не забудь: живемо не для пам'яті. Свята в тому правда!
Але ж без пам'яті навіть трава не росте —
Ні після, ні до...

VI

Відкопитуло. Стихло.

Отямивсь... на кручі Дніпра.

Чорний меч обеліска. Правічний вогонь, як знамено.
Ой висока гора! О, найвища на світі гора,
Де лежать імена під єдиним ім'ям: «Безіменні».

А вже з тої гори, що зросла на мовчанні могил,
Стало видко мені, мов з польоту космічного птаха:
Піраміди Єгипту, полтавського жита стоги,
Королеву англійську і древню прабабу Домаху.

Вже трава забуття розкошує на межах війни.
Заздрять подвигам давнім

повесної метрики діти.

Часом зиркнуть суворо батьки на синівські штани:
— Ну, вже й молодь пішла. І куди воно, зрештою, дійде?

Не карайтеся, батьки, не марнуйте задарма себе:
Мир вподобав берет, приховавши до часу пілотку.
Пригадайте, як з кльошу ви миттю вдяглись у «хабе»,
У найвужчі на світі холоші, узяті війною в обмотки.

Але як ви себе утверждали на Віслі й Дніпрі,
Як злітали у космос на підло мінованих луках,—
Аж сивіли батьки і молились на вас матері,
І діди при ракетах себе впізнавали в онуках!..

О, найвища гора!

Мають ймення береза і клен.

Хто ж придумав, скажіть: «Безіменні могили»?!

Пам'ятаймо, живі, що ми носимо двоє імен:

Материнське

й одного із тих, що собою за нас заплатили...

День стає до роботи. Формується важко бетон.
Інвалід зазива перехожих до бочки із квасом.
Троє хлопців, завдавши на плечі недоспаний соп,
Загубились між хлопців звичайних у модних тесах.

Чи помітили їх? Хто помітив, а хто й поминув.
Троє склали валізи (дружини схилились в зажурі);
І погідного дня опустилися в дим долину,
Що пливе над майданом далекого Байконура.

А одного дня на хиткому полотні телевізорів
Проступили з космічної мли обличчя трьох мужів.
Тоді одразу ж розсунулися стіни будинків,
І на місці багатьох виріс єдиний будинок,
Що зібрав під своїм дахом усіх нас.
Так буває в мить великого торжества чи... горя.

І тоді кожен з нас
Вознісся на таку височінь людського духу,
Звідки вже й вічністю віє.
І було нам радісно і водночас — тривожно.
(Пам'ятаю: отак ми дивились у небо війни,
Де маленькі ЯКи тримали бій
із вгодованими «хейнкелями».
О, як молилися ми на малесенькі ЯКи!)

Стали вони на очах всього світу.
Стало їх видно на тисячоліття
Нам і народам чужим.
Що вони думали в мить оту світлу
Перед причасним колом орбіти
Троє мужів, що одвагою зліті,
На байконурській межі?

— Смерть у польоті оцінять онуки.

Смерть між курей прокленуть із розпуки,

Ще й засміє очерет.

Чуєте, лицарі світла й науки?

То вибирайте: вам карти у руки.

— Вибрали, часе... вперед.—

На дніпровій горі посивів од зажури граніт,

Похилився знаменом вогонь у жертovníку хмуρο,

Як записував час у високій Кремлівській стіні

Три — мов постріли в смерть! —

опечалені квітами урни.

О, висока гора! Мають ім'я береза і клен.

Хто ж придумав, скажіть: «Безіменні могили»?!

Пам'ятаймо! Одніпі ми носимо двоє імен:

Материнське

й одного із трьох, що наш поступ увись оплатили!

Трое впало, не здавши обов'язку висоти

На космічнім, змінованім тайнами бойовищі.

Три зорі освітило заховані тьмою мости,

Щоби людство себе підняло на три сходи́ни вище.

Це вже Долею суджено: рух — наш довічний ватаг

На волах, на коні, на крилі і в космічній ракеті.

І на цій висхідній є лиш спалахи перевантаг,

І немає на цій висхідній традиційної смерті.

Дарувала нам щастя природа — зелений наш бог! —

Вічну тугу по небу і мислі вразливу зернину.

І відтоді щодня нам оплачують радісний борг,

Утверждаючи поступом ім'я високе — Л ю д и н а.

На шаблях і в піснях, в колоскові, у «соб і цабе»,

В революції, в дітях, у космосі і хлібині,—

Утверждаючи потом і чесною кров'ю себе,

Відробляєм щомиті природою дане — Л ю д и н а.

Сміливо, браття, па весла і поступ наш спробуй — спиши!
Поодинці ж, братове, застрянемо й на перелазі...
Трудний іспит на дружбу ми склали під дулом війни,
І найвищу оцінку нам виставив світ на рейхстазі.

Все минує, братове: комори, воли і тини,
Срібляки і червінці.

Одне неминуще, як міра:
Чисте золото братства, якому не скласти ціни,
І не вимінять нишком за колір волосся чи шкіри...

На дніпровій горі гей одкрився ж мені неокрай:
Я відчув себе жолудем вічного дерева планети.
І кивав мені з пам'яті схвально
песмертний Мамай,
Опираючись спиною в стовбур нової ракети.

* * *

Освітила мені пам'ять Долю з долу до вершка.
Я на повен зріст, мов явір, в сивій пам'яті стою.
Ах, красиво так стояти! Але ж треба далі йти,
Щоб із довгого стояння не завівся перестій.

Але звідки мені знати: я стою а чи іду,
Коли буду в чистім полі я один чи... як один?
В друзях я, немов у люстрі, пізнаю себе і рух,
Да святиться та година, коли друзі обіруч!

От чому гукнув Лонгфелло я крізь пам'ять і літа:
«Ти пірогу Гайявати завертай у мій Дніпро!»
І дивлюсь: пливе пірога! Отже, мій Дніпро тече!
Тільки так і утверждаюсь у собі і в рухові.

От чому гукаю гучно на чотири сторони:
«А скажіть, братове-друзі, ви мене впізнаєте?»
«Україна»,— лунить з Волги. «Україна»,— із Кури.
Лиш тоді себе і чуєш, коли друзі обіруч.

...Славтесь, пращури, вовіки — да святиться ваша кров,
Що скропила Дике поле, коб утвердити с е б е!
Не лише себе — для себе. (Бо як я — за себе лиш,
Хто ж тоді за мене стане, коли смерть оголить меч?!)

Вберегти себе для світу — то для друга вберегти.
Слава матерям, що в муках н а с народжують у н а с
Для товариша, для брата, для берези і верби.
Олександра — для Тараса і Адама — для Шота.

«Так»,— сказав мені Уїтмен листям тихої трави,
Що росте на...

четвертому поверсі

У великому древньому ѓороді.

«Так»,— сказав мені Уїтмен листям тихої трави,
Що росте в моєму серці. Ще сказав: «Послухай землю».

Чую:

Десь назустріч коневі виходить далекий праправнук.

Да святиться прапиця його,

що в море братерства впада!

УРОК

I

Якось брів я звільна полем,
весь заглиблений у себе.
Поле тихло, ніби лебідь,
що на осінь відлюбив.
Та й не згледівсь,
як уплив я
в голубу тональність неба.
В пролісковій темі неба
всесвіт дихав голубим.

Голубим я став, як голуб
із небесної кушелі.
Став я зовсім невагомий,
ніби вечорова тінь.
Все минуле проминуло
спраглим видивом пустелі,
все моє сумне й веселе
облетіло в голубинь.

Десь у мене за плечима
місто мляві сні бороло:
важко чажкали заводи,
тонко звискував метал.
Там без лагідних півтонів
кут вривавсь раптово в коло,
коло різко розгиналось
в прямовисну магістраль.

Дунав я, що все на світі
тонко з'єднане у сутнім:
все на світі творить в зладі
неперервний колобіг.

Думалось:

коли б не знав я
мову міста прямокутну,
то округлу тишу поля
вже пізнати б я не зміг.

Ще подумалося: в гromі
молодих прокатних станів,
у засмаглих дужих буднях,
в пропотілих сорочках
місто творить тишу поля
ув оправі філігранній,
посить ніжність, як дитину,
на своїх важких руках.

Дунав я, що в кожному серці
є сьогодні, вчора й завтра.
Є минуле і сучасне,
перевтом гіркий вантаж.
Дунав: от би відшукати
місто на учнівській карті,
щоб те місто мало тихий,
акварельний антураж.

От Венеція, скажімо,
голуба, немов гондола,
а чи Ріо-де-Жанейро,
як гарячий помаранч.
От би з'їхати з піраміди,
як в дитинстві,— із стодоли
прямо в казку,
проминувши
суєту, і сміх, і плач.

От лягти б на дикім пляжі,
як Адам один, без Єви,
і, забувшись, наслухати,
як осінньо спить Париж.
Чи, обнявши стан гітари,
завернути в... Крагуєваць.
(Стій! Я ж думав — до Мадріда...
Крагуєваць? Що це й звідки?
Я вас не просив у вірш!)

Чи лягти під кропу лавра,
вічного, як слава, древа...
«Крагуєваць!» —
знову різко
полоснуло, піби піж.
«Крагуєваць!» —
піби черга
автоматна.
(Кар-ркнув вор-рош. Хр-руснув че-р-реп.
...Р-розколовся вірш).

Пам'ять блима, наче вагра...
Де це? Де це? Де ж це?! Де?!!
Карту... Карту! Дайте кар-рту!!
Серце, тихше. Тихше, серце!
(Автомат — у центр грудей).

Цвинтар... парти... цвинтар... парти...
Карта:
Париж, Афіни, Белград...
Кра-ра-гу-є-ваць.
Ю г о с л а в і я

(Будьте ж прокляті ви, карти! І той...
дені).

Поховали без оркестрів.
Пульс востаннє дзюббом: тук...
(Ах, маестро. О маестро!
Та маестр-ро, дайте ж звук!)

Тихше. Тиша кане в камінь.
В тиші — зламає крило.
Все ж забуте під роками,
Все ж травою поросло.
Що ж ти тягнешся руками
До мого серця, пам'ять?
Все ж минуло, все опало,
Все ж травою поросло.

Тридцять років одмінилось.
Скільки згадувати можна?
Оновилось покоління,
возродивсь втридцятье світ.
Вже сини нащадків носять,
як знамена переможні.
«Ви од пам'яті,— хтось хлипа,—
хоч онука вбережіть».
...Може, й справді: хай та пам'ять
в нашім серці відболить?

II

Син прийшов із школи.
Гучно полетів портфель під стіл.
Перед люстром округнувся.
Скоса зиркнув у вікно.
За балкон комусь петитом
таємниче засвистів.
Став нівроку. Чуб — на плечі.
Джинси, списані з кіно.

Я сказав педагогічно:

«Прибери портфель на стіл».

Він ліниво нахилився, буркнув: «Ну, почавсь урок».

«Пробачай мені, шановний,
але перше, ніж свистіть,
Ти б нам з матір'ю повідав,
як з оцінками, синок?»

Він скривився: «Ат, набридло,
Я ж казав, що все гаразд».

Я нахмуривсь традиційно:
«Ти б, шановний, тон змінив,
Це тобі не в класі, хлопче,—
пагадаю в котрій раз.
Я тобі не однокласник...»
«Добре, тату. Зрозумів».

Сірі очі. Білобровий. Вже під носом — перша тінь.
(Інтересно: цілувався? Я ж у восьмім...
Ат, було).

«Знаєш, цей географ, тату...»
«Ти мені ці речі кинь!»

«Ця історичка...»
«Ти знову за своє, мені на зло?!»

(А підтекстом, підсвідомо
через пам'ять, мов крізь мрево:
«К р а г у є в а ц ь».

Як вони тоді сиділи:
Парами а чи по трое?
Про війну Столітню вчили
А чи про падіння Трої?

Чи й вони, як ми, на парті
Імена свої лишали?
А можливо, що по карті
Короля свого шукали?..)

Я сказав йому повчально:

«Географію завжди

Треба, сину, добре знати:

вчення — світ, невчєння — тьма».

Посміхнувся він скептично,

гумку пожував: «Зажди.

То колись, у ваші літа...

Зараз білих плям нема.

Взяв собі квиток у касі,

і лети, а хочеш: їдь».

Я постукав пальцем строго:

«Слухай, хлопче, і мовчи.

(Боже, як йому, напевне, я повчаннями набрид!)

А історію,— натиснув,— особливо, сину, вчи».

«Що ж,— зітхнув,— ти завше правий: роки, досвід і т. ін.

Але все ж дозвольте, врешті, вам запитання одне.

Тільки: цур! На цей раз, батьку, йде розмова двох мужчин.

Я уже давно дорослий. Ти прогавив деє мене».

До наска потягся звично...

і від подиву осів:

Вперше я помітив раптом, що ми зростом парівні.

Господи, коли ж це сталось?

Певне, й справді я осліп:

Він уже дорослий зовсім!

Хто ж простить мене мені?!

«Слухаю,— сказав я хрипло.—

Викладай усе, як є».

«Треба знать усе, ти кажеш. А задумайсь-но на мент:

От історія, скажімо.

Що вона мені дає?

Ну, було щось. Ну, минуло.

А життя ж іде вперед!

От розсудимо тверезо:
раз було, то вже нема?
А коли нема,
що з того: сталося воно чи ні?
Зараз, тату, космос кличе.
Там проблем у мене тьма.
Ну, яке ракеті діло,
що було в старовині?!

Чи були троянські війни,
чи тих воєн не було б,
Все одно злетить ракета,
бо в моїх руках ключі.
Ти пробач, що викладаю я свою програму в лоб.
І, коли я помиляюсь,
доведи, а не кричи».

* * *

Все довкруг, як мусить бути:
входить вечір, мерхне даль.
Зійде сонце. Зайде сонце.
А затим настане ніч.
Як бапально! Як прекрасно
все округлено в спіраль
гармонійно:
так було вже
тисячу тисячоріч.

О, стрункий світопорядок ---
чергування вічний плип!
Все так мудро у природі:
день — за ніччю, ніч — за днем.
Батько, роль свою скіпчивши,
віддає нащадкам кін.
Все минає, проминає:
день — за піччю, ніч — за днем.

Ідеальний ритм природи:

батько вбитий,

я — живу.

Ах, який світонорядок:

ну, поплакав — і забудь.

О, жорстокий ритм природи:

вбиті

надають в траву!

О, зміїна мудрість кола:

ну, поплакав — і забудь.

Що ж ти тягнешся руками

до мого серця, пам'ять?

Все ж минуло, все опало,

все ж травною поросло!

«Може, сину, й не було?»

«Може, й не було.

А... ти про що?»

III

«Та... просто згадалось. Стривай, а яке сьогодні число?»

«Ха! — соковито зареготав.— Не іронізуй, батьку: двадцятье жовтня.

Ти ж завтра іменинник».

«Хо-го! — відгукнувся я у його стилі.— Все ж хоч одну дату ти таки пам'ятаєш. А ще кажеш: до чого мені та історія!»

«Отаким, старий, ти мені подобаєшся... в гуморі».

«Ну, ще б пак! Завтра ж я народився. Власне, в ніч з 20 на 21 жовтня 1935 року».

«Оце точність! Ану, загляньмо в календар: о котрій там сходило і заходило сонце? В життєписі великих кожпа деталь — на вагу золота»,— він потягся до календаря, веселий і нахабно юний.

«Не треба...» — перешинив я йому руку.

Ліниво низав плечима:

«А то чому?»

«Там... кров».

«Та ти що-о?! -- відсахнувся од мене ошелешено.--

Яка... кров? Де? Нічого не розумію».

«Зараз поясню, сину... документально: «В ніч з 20 на 21 жовтня 1941 року карателі під орудою майора Кеніга вдерлися в містечко Крагуеваць і розстріляли сім тисяч чоловік. Серед них — триста гімназистів. Їх вели на смерть покласно, на чолі з учителями...»

«А де цей... Крагуеваць?»

«В Сербії. За сорок верст від Белграда, сину. А ти кажеш: що мені та географія».

«Ну, до чого ж тут географія! Не про це зараз... Я просто хочу сказати: це ж випадковий збіг і то лише в днях. Ти ж народився за шість літ до... цього».

«Е, ні, сину, у цьому світі — ти ж учив — усе зв'язане: причина — наслідок, день і ніч, народження й смерть, куля і вказівний палець. День мого народження, як і ніч смерті Крагуеваця, увійшли у вічний колобіг народжень і смертей, ставши клітинами світобудови. Ніщо не зникає в цьому світі, силу. Закон збереження матерії і... пам'ять. Придивися щільніше: на моїй сорочці — кров».

«Облиш, тату! Це вже... містика. Мені страшно, тату».

IV

«Не бійся. То Пам'ять стає при свічі.

Он тіні якісь ворохнулись вночі.

І жахом дихнула руда каламуть.

І чоботи з ночі, як фатум, ідуть».

Немає облич. Тільки вишкір зубів.

Та усміх кривий на арійській губі.

Стискається коло, як зашморг, ривком...»

«О тату! То ж вітер гуде за вікном».

«Ось Кеніг підносить правицю:

«Moment!»

У компасі стрілка дзвенить, як стилет.

І карта тремтить, як в Освенцімі плац.

І око свинцеве — на Крагуєваць.

«О тату, це просто здалося тобі:

То гнуться дерева в осінній журбі».

Педантичний арієць (в пунктуальності —
теж своя грація)

З чисто прусською точністю зводить

дітей із-за парт.

І в колонах по троє веде («Liebe Kinder! *

Дистанцію»).

Акуратно

покласно на цвинтар,

в сумний

листопад.

«Ідуть, як до школи. В портфелях —

книжки.

Сніданки завбачно поклали батьки.

І зошит в клітинку на перший урок.

І вчитель суворо вирівнює крок.

Над свіжими ямами — глина руда...»

«О тату, не треба! То ж лист опада».

«Шість тисяч сімсот вже врослають у ґрунт.

А триста... на цвинтар покласно ідуть.

Географ, немов на уроці, сказав:

«А зараз ви бачите гору Триглав».

І важко плечем ворухнула гора:

«Вбивають людей, та народ

не вмира».

* Любі діти! (Нім.)

Порядок для Кеніга — понад усе:
«Дистанцію, серби! Куди вас несе?!
Покласпо, слов'яни! Учїться, скоти,
хоч зараз порядок і час берегти!»

І перша колона ступає на пруг...»
«О тату, я чую: змикається круг!»

«Директор гімназії рветься на смерть:
«Пустїть до дітей! Я ж учитель і серб!»
А Кеніг регоче: «Куди тобі? Weg! *
Ми цілим в майбутнє, Ти ж — Plusquamperfekt» **.

Директор відрізав: «Ти знай свій курок:
Jedem das Seine ***. У мене — урок.

Хлоп'ята! Лишилось нам кілька хвилин.
З усіх вам уроків я вибрав один.
Хай править нам цвицтар однині за клас:
І с т о р і я, діти, сьогодні у нас.
Сьогодні не гоже підносити рук...»
«О тату, я чую: змикається круг».
«Оцінка єдина — для мене й для вас.
Її об'єктивно нам виставить час.

Тож перше: під оком холодним війни
уже ви не діти. Затямте, с и н и !
Уже ви не просто родинний оплот,
а в о ї н и, хлопці. За вами — н а р о д.
Судьба ваша вписана в святці коругв».
«О тату, я чую: змикається круг».

* Геть! (Нім.)

** Давноминутий час (нім.).

*** Кожному своє (нім.).

«Вам холодно, хлопці? Так завжди було,
коли самотність студила чоло
і око свинцеве прискалював круг...»
«О тату, я чую: змикається круг».

«На кожному слові даю собі звіт:
у с і м було страшно лишати цей світ.
Ба навіть героям найвищих орбіт,
і їм було жаль полишати білий світ.
О як їм хотілось гукнуть: «Промини!»
Так чом же, питаєш, герої вони?»

На кожному слові даю собі звіт:
герої в собі відчували весь світ.
І те відчуття їм ставало за щит:
хоч він упаде, так ст о я т и м е ж
с в і т!

То ж в Косовім полі султан Баязід
не просто на серба ішов, а на світ.
І кожен із сербів давав собі звіт:
хоч він упаде, та ст о я т и м е ж світ.

Не треба, слов'яни, підносити рук...»
«О батьку, я чую — з а в е р ш и в с я
круг».

«Он Кеніг піднявся на колонах чобіт,
в приціл назираючи вічність і мить.
І дума, що от він натисне курок
і крапкою кулі закінчить урок.
Нещасний! Чи він оддає собі звіт,
що ми впадемо, та ст о я т и м е ж світ?!

А Кеніг регоче: «Облиште слова!
Слова перед кулями, діду,— трава.

Я просто звезду автомат на живіт —
і в яму, старий, тебе і твій світ.
І це вам потвердять шість тисяч сімсот,
а він тут розводить про честь і народ!»

Учитель замислено глянув в zenit
і тихо сказав, а почув увесь світ:
«Як рід і Вітчизна — всього лиш слова,
то що вам говорять... Белград і Москва?
Майоре! А пам'ять в якому ряду?»
І Кеніг темніше ураз на виду:
«Старий, ти занадто далеко зайшов.
Зненавистю тхне від твоїх підошов.
Ти добре намацав, де в мене болить,
але не тобі нашу долю судить.
Історію звершую я і курок.
Ти, діду, почав. Я ж закінчу урок!»
І око холодне прискалив, мов крук...»

«О батьку! Ти бачиш: я входжу в цей круг».

«Директор зітхнув: «Наша вічність сплива.
Хай першими стануть останні слова:
Братове! Нам вибив фатальний дзвінок.
Я вчив вас у перше творити свій крок.

Та знайте:

о с т а н н і й ваш крок на путі
не менше важливий, ніж перший,
в житті,
бо він увінчає спіраль, як виток,
з якого н а щ а д к и творитимуть крок
до істини з істип, якій не зітліть:
«Людина впаде, так стоятиме ж світ».

Слов'яни! Синочки... Мужайтесь... Пора.
Ми — смертні. Та знайте: народ не вмира!»

Солдати зловісно стоять, як мерці,
у Кеніга кров вигаса на лиці.
Вершина Триглав небозвід підпира
великої правди: «Народ не вмира».

Гримить пад літамі,
як дожи, дзвінок:
то, сину, скіпчивнісь,
почався урок.

Якось, сину, бр'ів я полем,
весь заглиблений у себе.
Поле тихло, піби лебідь,
що на осінь відлюбив.
Та й не згледівсь, як уилв я
в голубу тональність неба.
В пролісковій темі неба
всесвіт дихав голубим.

Думав я, що в кожному серці
є сьогодні, вчора й завтра.
Є минуле і сучасне,
перевтом гіркий вантаж.
Думав: от би відшукати
місто на учнівській карті,
щоб те місто мало тихий
акварельний антураж.

Думав: є велике право
одпочити під лавром світу
всім, хто в тій війні жорстокій
ніс страждання на плечах.
Думав: пам за всіх дісталось,
то нехай хоч наші діти
не зазнають навіть тіні,
навіть пам'яті меча.

Тільки ж все у цьому світі
тошко з'єднане у сутнім:
за непам'яттю онукам
скепсис зазира до віч.
І тоді для них могили —
просто плити прямокутні,
просто символи байдужі
проминулих віковіч.

Ти прости мені сьогодні
за урок жорстокий, сину,
я поклав на твої плечі
пам'яті страшний вантаж.
Я боргів не правлю, сину.
Ти нічого нам не винен.
Боржники і кредитори —
то певне діло, зваж.

Але ж пам'ять... Має пам'ять
зоставатись, як осердя.
Ми від неї, наче віти,
що вчувають корінь свій.
Пам'ять віри. Пам'ять роду.
Пам'ять прапора і серця.
Лиш по пам'яті в людині
пізнає Людину світ.

Одягай модерні джинси...
Суть не в джинсах і чуприні.
Мила зрадить, друг полишить —
серце з туги заболить.
Та коли людину нагло
пам'ять світова покпне,
можна з гиком й у візитці
рачки гнати в неоліт
чи ввігнати в серце чергу,
вперши автомат в живіт».

Став нівроку. Чуб — на плечі.

Джинси, сшисані з кіно.

Тільки щось нове з'явилося

у криницях сірих віч.

Щось поглибшало. Зболіло. Сіллю синало на дно.

Деся далеко, за безжур'ям диха сивиною ніч.

«Слухай, батьку,— він доросло доторкнувсь мого плеча.

Якось зовсім по-повому подививсь мені в лице,—

Чуєш, тату, до сьогодні я цього не помічав:

Як же ми з тобою... схожі!

Дерево і... деревце.

Пальцями торкнувсь волосся:

— Бач, а в тебе... сивина.

Як я довго йшов до тебе, заблукавшись десь... колись.

Крізь бездумність та байдужість,

через перший гріх вина.

Аж на день твоїх народин в... Крагуєваці зійшлись.

Не тремти: я не зломлюся. Бачиш, я пішов у ріст.

Не стели мені солому на мулький і гострий брук.

Дай мені самому з болем упізнати болю зміст.

Ти не бійсь мене впустити у весвітньовічний круг.

Хай ударить в крила вітер. Хай мороз мене січе.

Хай відчую, як у жилах кров твоя в мені тече.

Не спіши мене од бурі затулять своїм плечем:

маю ж я колись

майбутнє

взяти на своє плече!

Я тебе сьогодні вперше так побачив... аж болить.

Я себе сьогодні вперше по-новому пізнаю.

Щось мені під серцем, батьку, так пронизливо дзвенить!
Чи не я то триста першим... в Крагуєваці стою?»

«Не треба, сину. Я не хотів цього. Мені страшно».

«Не бійся: то пам'ять стає при свічі.
Ти чуєш, як скиглять зловісно сичі?
Цей шерхіт... цей шелест надламаних крил...
То книги печально ростуть із могил.

Поранений Гете схилився, як віть:
«Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?» *

І Шіллер, вжахнувшись, кричить віддала:
«То Кеніг підняв на багнет немовля!
О, де ж ми з тобою, Вольфгангу, були,
як націю нашу... на розстріл вели?!
Він може й простить нас, невичерпний світ,
та пам'ять, Вольфганг... чи вона ж нам простить?»

Ворушиться ґрунт... розверзається ґрунт!
То триста з дев'ятого круга встають.

(Поховали без оркестрів.
Пульс востаннє дзьобом — тук...
Ах, маестро. О, маестро!
Та маестр-ро, дайте ж звук!!!

Вдарте, оркестри,
щоб крига на полюсі трісла,
громом страшним сколихніть в праоснові цей світ,
щоби ожив і сльозою людською умився
меморіально холодний лабрадорит!

* Перший рядок з балади Гете «Лісовий цар».

То правда свята,— ти даєш собі звіт,—
що діти впадуть, а стоятиме світ,
та маєш відчутти плечем терезів,
що світ цей поважчав у триста разів.
Хай Кеніг своє відстріляв того дня,
а що, коли хтось йому диск поміня?»

Все у цьому світі, сину,
тонко з'єднане у сутнім.
Все в гармонії нещадній
вічний коLOBіг вершить.
Коли Кеніг у Сантьяго
диск новий вгаляє люто,
то в Обухівці й Хатині
мертвим і живим болить».

«Все на цій планеті, батьку,
жорстко з'єднане у суті!
Куля виліта осою
з пальця правої руки.
І коли «фантом» на джунглі
у піке заходить круто,
то у нас, як в сорок першим,
у хатах летять шибки.

Гримить мені пам'ять у серце, як ртуть:
«Ти владен простити, але — не забудь».
Беру, як меча, твою пам'ять до рук,
щоб зло не прокралось у вічності круг.

Спасибі, мій тату, тобі за урок...»
«Спасибі, мій сину, тобі за урок.
Я чую крізь илич, як останній мій крок
ввіходить у перший твій крок».

З М І С Т

Поезія на марші. *Леонід Новиченко* 3

ПІЗНАННЯ

Мавзолей В. І. Леніна 13

А люди ідуть... 16

Стою на землі 18

«В день ясний і в ночі горобині...» 22

Хлібові 23

К о м у н і с т и

I. «Чи на свято, чи у будній будень...» 25

II. «Політрук прослизнув у бліндаж комроти» 26

III. «Прийшов із роботи важко...» 27

IV. «У мене в робота й хліб...» 30

V. «Справді, їм належить за рангом...» 32

Істина 33

Гора (*Роздум*)

I. Ельбрус 35

II. Фінська затока 39

П і з п а н н я

I. «Пізнавав я Леніна без екскурсоводів...» 44

II. «Пізнавав я Леніна без екскурсоводів...» 45

III. «Через гони літ, вже не так і зелений...» 46

Хліб 48

До землі 52

Ода на честь 800-ліття Полтави 55

Антитези 57

Мати 59

Дискусія з глобусом 61

Село (*Малюнок*) 64

XX вік і Гамлет 67

На лінії тиші

I. Молитва 69

II. Мічману Нетудихаті 70

III. Між спокоєм і тривоогою 72

Ми знаєм, для чого жить!

I. «Норд-остом сліпим обпалені...» 74

II. «Двадцятого віку полудень...» 75

«Світ глибокий, мов колодязь» 76

Балада про вогонь

і принципи 77

Кредо (*Кантата*)

I. «Я — комуніст» 79

II. «Я — не аскет...» 80

III. «Коли тебе обсядуть при меду...» 80

IV. «Я гордий, як козацький предок мій...» 81

V. «Такий, як є, стою на кружині» 81

VI. «Гуде планета в буднях, як вокзал» 82

Триптих пильності

I. «Під колесами сивий асфальт бурлить» 83

II. «Тихо спустивши порт'єри сірі...» 84

III. «Темінь, неначе вогка промокатка...» 84

На тривожній струні (*Чилійський триптих*)

I. Власникам автомобілів 85

II. Віктору Хара 85

III. Пабло Неруді 88

Кінь 90

Про поетів 92

Білорусії 94

Сковорода і світ

I. Сцена 95

II. Вихід 97

III. Дія 98

IV. Рим 99

V. Інтермеццо 100

VI. Утвердження 101

Мікеланджело (*Диптих*)

I. Давид 102

II. Творець 103

«Із нільських берегів...» 105

Пушкін в Одесі 107

БАТЬКИ І ДІТИ

На березі вічності 111

Пісня про матір 117

Б'ють у крицю ковалі! 119

Пам'ять (*Пісня*) 121

Вибір 123

Комсомолу 124

Дощ 126

Похорон учителя 128

Білий вірш на сірому 130

І вийдуть по музу... 133
Відлуння 135
Миколі Кибальчичу 137
Пальці і патрони 140
Балада про Шевченкове перо 142
Пам'яті Павла Тичини 144
Чарівник 145
Сівач 148
Формула 149
Сини 150
Дядько Яків 152
Про хоробрість 154
Балада про першого 156
Живим — од полеглих... 161
Коли можна просити заміну... 163
П'ятий член трибуналу 165
Не для дітей 170
Ти подумай, Париж... 171
Золоті ворота 173
«Поміж мною і спокоєм...» 175
Пароль 176
Тривога 177
Та було у матері чотири сини... 180
«Мати наша — сивая горлиця» 182
Очі 183
Робота 186
Братерство 189
«Ніхто не забутий» 190
«Батьки і діти!» 191
Товариству 193

ДОСВІД

Д и п т и х

I. «За все, що взяв од пирога життя...» 197
II. «Віддай усе, що взяв, і освятись» 197
Мій борг 199
Романтичне інтермесцо 203
«Літа вже не мчать...» 206
«На гострі брили кинули його...» 208
Про середину 209
На що схожа мушка 214
«Я в центрі кола...» 216
«Ти гукай не гукай...» 217

- «Ісзуїт цілує туфлю папи...» 218
«Ніколи, ніколи, ніколи...» 219
«Оспалі віршарі з-за постаментів...» 221
«О ви, з одвертим поблиском очей...» 222
«Страшно зустріти смерть» 223
«Усе поспішає...» 224
«В ті дивні дні...» 225
«Все в цім світі відоме...» 226
«Коли ескадрилья ішла на зближення...» 228
«Східно кплять ще молоді міста...» 230
«...То був день середини тижня...» 232
«Зрадити може гвинтівка...» 234
«Погоня... І постріл...» 235
«Був чоловік...» 237
«Мені на сірому причалі...» 239
«Коли ти вже на терези двобою...» 241
«Між людей у будні й свята...» 242
Ніч масок (*Панорама*) 245
До зали «А» 252
До зали «Б» 254
Перстень долі 255
У поста гроші завелись... (*Притча*) 256
Принцип (*В темні стройової*) 260
Кумир 263
Ринг 265
Притча про ноги 268
Ялинка 270
Долоня 275
Танцюють грузини 276
Пам'яті Сашка Авраменка 277
«Так много записалося в поети...» 278
Собі на сорокаріччя 280
«Хоч голки скач, хоч сядь та плач...» 283

МУЗИКА

- Музика 287
«В час туманів за далеким Світязем...» 288
Я до тебе йшов... 289
«Мати сіяла сон...» 293
«Це було...» 295
«Гей, дуби мої — зелені хмарочоси...» 297
«Од квіту вишень стало в світі біло так...» 298
«Говорили-балакали дві верби за селом» 299

Я не можу тебе обняти...	
I. «В ніч кохань, на жагу багату...»	300
II. «Солов'ї за твоєю хатою...»	301
Про кохання і пістолети (<i>Речитатив</i>)	302
Біла мелодія	304
«Над Полтавою — літо бабине»	306
«За рікою тільки вишні...»	307
«І звідкіль воно хмара волохатая...»	309
«О жовтий квіт мелодії розстань...»	310
«Ти — зорею. А я — кленом...»	312
Вальс	313
Мелодія	314
«Був я вітром...»	316
«О дивна ніч...»	317
«В снах безжурного дитинства...»	318
«Це мою хату вже замітає холодний вітер...»	320
«О, це осіннє журавлине «кру!»	321
Парубоцька балада	322
«Л спокійно б лежав під вагою століть...»	325

ПОЕМИ

Доля 329

Урок 366

ОЛИЙНЫК БОРИС ИЛЬИЧ
ИСТИНА

Избранные стихотворения.

Поэмы

(На украинском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *С. А. Йовенко*
Художник *І. В. Коптілов*
Художній редактор *А. І. Клименко*
Технічний редактор *О. Г. Тализіна*
Коректори *Л. Г. Ляценко,*
Н. О. Маслоva

Виготовлено на Київській
книжковій фабриці «Жовтень»
республіканського виробничого
об'єднання «Поліграфкнига»,
Київ, Артема, 23а.

ВФ 32922.

Здано на виробництво 7.VI 1976 р.

Підписано до друку 11.X 1976 р.

Папір тифдручний.

Формат 70×100^{1/32}.

Фізичн. друк. арк. 12,25.

Умовн. друк. арк. 15,802+1 вкл.

Обліково-видавн. арк. 11,886.

Ціна 1 крб. 35 коп. Замовл. 1121.

Тираж 16 000.

Люб. М. Сечук

POPONOCOTTI INDIAN